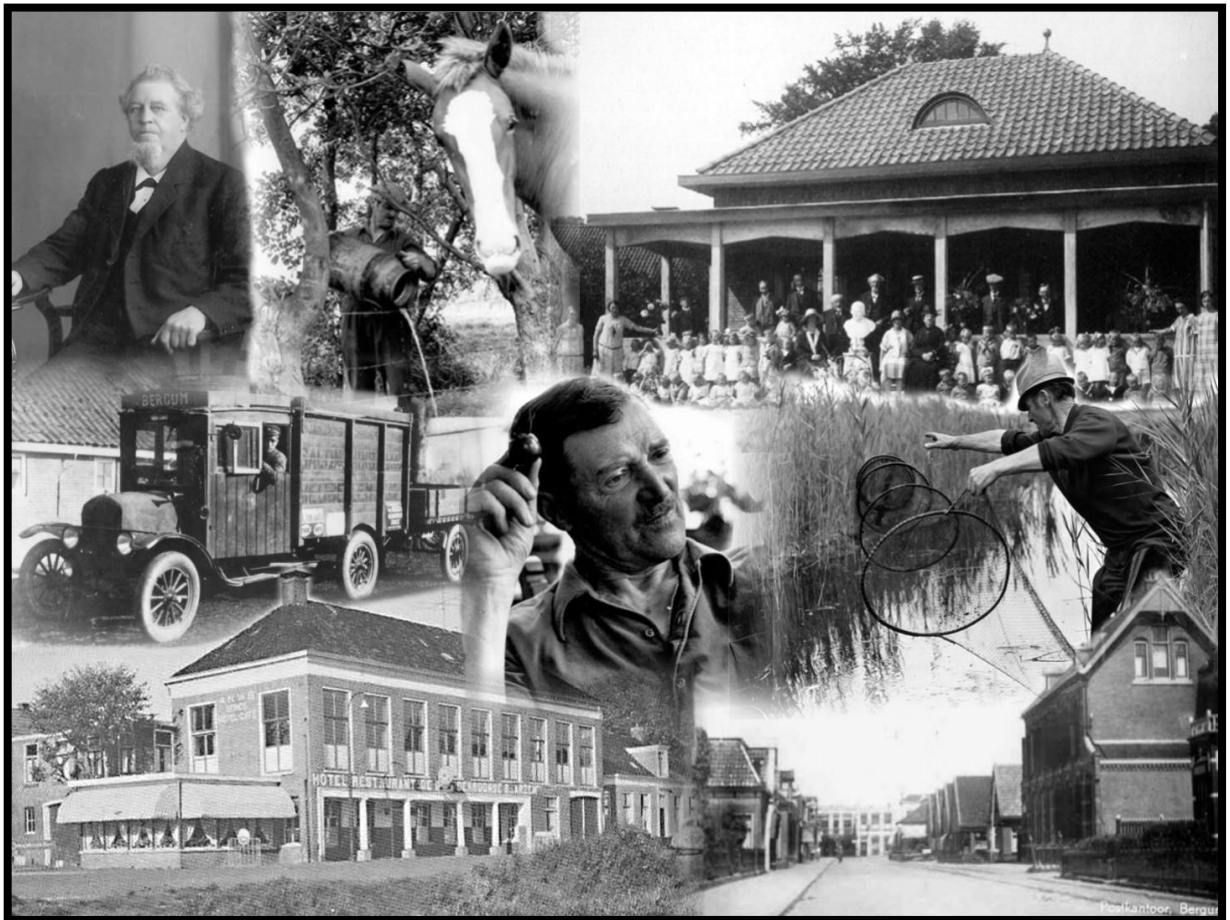

Burgumers, verhalen zelf

Uitgave Nut Bergum

Burgumers, verhalen zelf

Een verhalen bundel voor en door (oud) Burgumers

Voorwoord

Een boek geschreven door en voor Burgumers (en daarbuiten), onder de titel **“Burgumers, verhalen zelf”**.

Een vervolg op de vraag van het Nut Bergum aan mij om over oud plaatsgenoten te schrijven. Een megaklus waarop ik niet ben ingegaan. Wel het idee sprak me aan, omdat er een generatie vertellers en schrijvers over “gewone” recente dorpshistorie verdwijnt.

Hetzelfde leefde bij mij reeds als fotograaf rond 1975 toen ik een fotoboek maakte over “Wâldman” Douwe Postma.

Deze fotoserie is dan ook de start geweest als tentoonstelling in de bibliotheek en “Berchhiem”. Via een verzoek aan de Nutleden en de media is daarna gevraagd een bijdrage te schrijven over Burgumers en hun belevenissen, beroepen en anekdotes. Het is geworden wat u hierin kunt lezen, een mooie bloemlezing over uw dorp en haar inwoners.

Naast aanvullingen kwam het vooral tot stand door de inzet van de inzenders Dirk Scherjon, Rinze van der Wal, Jeltsje Haisma-Boskma, Pieter Bekkema, Klaas Henstra, Jittie Bosma-Hoekema, Gelske Hoekstra-Postma, opmaak Wichard Dijkstra en stijl- en taalcorrector Fokke Broers.

Ik ben blij dat het Nut hiermee kan laten zien dat lokale betrokkenheid kan leiden tot een “eigen” uitgave. Over wat zich hier ter plaatse heeft afgespeeld, beschreven letterlijk uit de eerste hand.

Hopelijk geniet u er net zo van als ik. Veel leesplezier in herkenning en verbazing.

Taeke Doevendans / voorzitter Nut en redacteur

Inhoudsopgave

<i>Voorwoord</i>	3
<i>Inhoudsopgave</i>	5
<i>Historie Nut departement Bergum e.o.</i>	7
<i>De Burgumerdaam, ferhalen oer bewenners</i>	10
<i>Myn oantinkens oan de Legewei yn de 50-er jierren</i>	29
<i>Tjalling Hajes en Burgum</i>	46
<i>De Bekkema's: karriders van Burgum.</i>	48
<i>De Burgumer barakken</i>	59
<i>Anne Hoekema, oorlogsherinneringen van een timmerfeint</i>	70
<i>Fototentoonstelling Wâldman</i>	100
<i>Postma, beter bekend als Van der Noot</i>	107
<i>Op 't paard naar pake Douwe Postma</i>	108
<i>Douwe's gratie van ons kerstkonijn</i>	109

Historie Nut departement Bergum e.o.

Verleden in kort bestek.

De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen is landelijk opgericht in 1784 door Jan Nieuwenhuijzen in Edam.

Het departement Nut Bergum e.o. iets later, n.l. op 26 augustus 1799 door "edele mensenvrienden". Dit met de doelstelling om de arme burger onderwijs te geven. De eerste voorzitter in Burgum was ds. Beekhuis.

De maatschappij werd opgericht met een aantal doelstellingen, n.l. onderwijs, bibliotheek, volksontwikkelingswerk en huizenbouw, spaarbanken en verzekeringen.

Departement Bergum e.o. heeft in haar bestaan aan al deze Nut doelstellingen voldaan.

In 1800 werd door ds. Ferf de eerste Nutspaarbank opgericht en enkele jaren later in 1805 werd, op voorstel van de heer Kloek, de Nutbibliotheek opgericht. Deze is 160 jaar in het bezit geweest van het Nut en in 1965 met 3000 boeken overgegaan naar de huidige plaatselijke openbare bibliotheek.

Opening van de nieuwe Nutskleuterschool aan de Schoolstraat op 9 augustus 1926

Nog een betekenisvolle datum is de oprichting in 1855 van de z.g. Bewaarschool (later de Nutskleuterschool) en de Nutsnaai- en breischool. Ook zijn er vele diverse andere “nuttige” cursussen gegeven.

Een klassenfoto van de Nutskleuterschool rond 1949 met juf Glas.

Het Nutsonderwijs is in 1982 overgegaan naar het reguliere basisonderwijs. De kleuterschool had hiermee zijn functie verloren en is thans muziekschool.

Hedendaagse activiteiten.

In 1990 is gestart met een cultureel programma in het herfst- en winterseizoen, met o.a. lezingen, muziek, cabaret, film en excursies. Ook worden er avonden georganiseerd samen met de lokale bibliotheek.

In 1986 is de Nutsspeel-o-theek opgericht. Deze wordt geheel gerund door vrijwilligers. Tegen een geringe contributie kan de jeugd (0 tot 9 jaar) er binnen- en buitenspeelgoed, spellen, puzzels, etc. lenen.

Algemeen en iedereen.

Het Nut staat los van iedere politieke of levensbeschouwelijke stroming en tracht met cultuur en kennisverbreding zinvol bezig te zijn voor alle lagen van de bevolking met een laagdrempelig lidmaatschap.

Meer weten:

In het boek "Burgum, wâld- en wetterdoarp" van Hindrik van der Vliet is uitgebreid aandacht besteed aan de geschiedenis van het Nut Bergum e.o. Voor hen die hier belang aan hechten kunnen dit via de bibliotheek inzien.

Zie ook de landelijke website: www.nutalgemeen.nl en www.nutburgum.nl

Mijn bijdrage: Dirk Scherjon

De Burgumerdaam, ferhalen oer bewenners

Nei de Daambrêge

Wy binne yn maaie 1929 op de âlde Burgumerdaam yn it hús fan Taeke Venema en syn frou Gelske kaam te wenjen. Heit hierde it foarste part. Myn broer Theun en ik sliepten yn de bedstee en ik wyt noch dat ik dan jûns altyd efkes troch de bedstee doarren seach, oft de stoomtram om in oere of sân fan de Sumarder kant kaam en mei in protte lûd oer de brêge dindere, mei 't er fan de feste grûn oergang op de houten brêge.

As jonkje mocht ik ek wolris mei de brêgedraaier op de brêge mei draaie om de skippen troch te litten. Ek mocht ik dan wol mei it klompke oan de angel de sinten fange fan de skippers. No dat wie machtich, dan fieldde ik my ek in bytsje brêgedraaier.

Alle wiken gong er wol in houtflot troch. Dit wie hout dat út Skandinavië kaam en brocht waard nei de houtseagerijen yn Hollân. De flotten waarden lutsen troch ien of twa sleepboaten. De mannen hienen it wol drok om it flot goed troch de brêge te krijen. Mei grutte kloeten stjoerden sy sa goed as mooglik it spul troch it brêgegat. Dizze mannen libben dan ek fanôf Delfsyl op it flot. Hjir stie in tintsje op en sy koene har iten ek op it flot siede.

Skûtsje libben

Yn dy tiid wie it al drok op it wetter. In protte skûtsjes sylden en moasten fansels troch de brêge. Dan moast it seil wat sakje, oars hie it te folle gong. De skippers waarden der op attint makke troch in buordsje dat op 100 meter foar de brêge op de wâl stie mei it opskrift “strike”.

Wy lieten ús as jonges fan in jier as tsien wol ris mei slepe mei in roeiboatsje. Efter in skip oan mei nei de Wide Ie. Dan sylden wy werom op ús manier nei de Daam. De froulju fan de skippers hienen in swier libben. Stie der in hurde wyn, dan gong foar de wyn del. Mar op ‘e kop of mei stil waar dan wie it bome mei de kloet of yn de line mei de feint of de bern (as dy oan board wienen). De fracht bestie hast altyd út turf, klaaimodder of yn ‘e hjerst út biten.

Yn ‘e simmer, as men yn ‘e line rûn, kamen se ek wol foar in net te grutte sleat. Dan gongen sy mei de klean oan der troch. Mei de sinne en de wyn droege it wol wer.

Opkomst fan de motor

Om de tritiger jierren hinne kamen de “opdrukkes”. It wiene lytse boatsjes mei in âlde Ford motor der yn. Sa’n boatsje waard efter it grutte skip befêstige. De measte skûtsjes sieten om de 30 ton lading hinne. No kin der mear op ien frachtwein.

Dan farden der noch de beurtskippers. Yn Burgum de “Vier Gebroeders” fan kapitein Jochum van der Wielen. De boat wie neamd nei de fjouwer broers Jochum, Roel, Hendrik en Douwe. Yn Sumar wienen de Venema’s en fierders ferskate plakken oan it wetter eastlik fan de mar.

Ek gruttere boaten hienen in fêste tsjinst fan Amsterdam nei Grins, sa as de “Stânfries” en de Hunzeboaten. De skippen út de omkriten farden alle freedse nei Ljouwert om der fee hinne te bringen. Se kamen dan wer thús mei: ek wer fee, mar ek wol mei guod foar de winkels en moal foar de bakker.

Scherjon’s klompen

Heit hie syn wurkplak yn it achterste hok fan de grutte skuorre. Dêr makke hy de klompen noch mei de hân. Spesjaal foar de mannen fan it bûterfabryk en de Thermo (stjonkfabryk) makke hy wurkklompen. Dit wienen klompen wer ‘t wat mear hout ûnder siet en út wylgen beammen kamen. Se kosten 1 gûne it pear en kamen net yn ‘e ferve. Alles wie makke mei de hân, ek it glêdmeitsjen. Dit gong mei in stikje ôfbrutsen glês. Hjir siet altyd in skerp rânstje oan. Moasten de klompen ferve wurde, dan gong hy der mei in stikje skuorpapier oer hinne. Foar it fervjen waard earst noch in figuerke op de klompen oanbrocht. Dit waard der gau yn “ritst”. Mar de saneamde “sneinsklompen” die er mei in houtsnijmeske. It like dan in bytsje op it model fan in skoech. Of der kaam in tulp mei in takje op.

Ek ús mem wurke mei. Tegearre sagen se de rollen (rûne stikken út de beam). En sa hat sy ek hûnderten pearren yn ‘e ferve setten.

Klompmakker Jacobus Scherjon

De beammen waarden opslein yn in grutte bulte dy 't tsjin de feart oan lei. It hout waard kocht yn 'e omkriten, mar ek wol by Hearrenfean en Wolvegea. By it earste kaam it mei hynder en wein thús. Brocht troch Symen Veenstra (Symen-Baaije) en Siede Klompstra. Fierder fuort wie dat in frachtwein mei oanhinger. Ek Auke Boskma hat ris in pream mei beammen ophelle út Jistrum. De "opdrukker" efter de pream en sa tufte it spul op de Daam ta.

Hellen se it hout fan fierrens, dan naam heit in trompke mei iten mei. Kamen se dan wer thús, dan sieten der altyd noch wol in pear stikken bôle yn. Dat mochten we as bern dan opite. It wie dan lekker en it smakke dan suver in bytsje nei it farske hout. Heit gong der ek op út om beammen te keapjen. Altyd en alles op 'e fyts. Mar fier fuort sa as nei Wolvegea koe hy moarns om fiif oere wol meiride mei in auto fan de Thermo. De fyts yn de laadbak en dan dêr de hiele dei omfytse foar beammen ynkeap en dan wer op 'e fyts nei hûs.

Oer Taeke skipper en oaren

Taeke Venema en syn frou Gels Brouwer wennen efter ús yn itselde hûs yn in lyts keammerke. Taeke (hoe't hy oan de bynamme fan "Taeke Slik" kaam wit ik net) wie turfskipper en in lange meagere man. Gels dy 't ek mei oparbeide wie in sterke frou. Yn har jonge jierren stie se bekend as hurdrydster. Op de frouljuriderijen yn it Noarden hat sy in protte jild prizen wûn.

Yn de grutte skuorre wiene û.o. in protte turf, baalders, cokes en briketten opslein. Lange turf besoargen sy mei hynder en wein by de bakkers. De oare brânje by de minsken yn in lange skokarre (yn myn jongeseagen in almachtige grutte karre). Der wie ek noch in soan, Jan, yn hûs. Hy wie keeper by Burgum. Wy seagen tsjin sokke footballers wol in bytsje op.

In âldere soan fan harren wie Feije. Letter troude mei west mei Jantsje Dijkstra, dochter fan Bindert en Riemkje. Bindert wurke yn Burgum by de "ûnderlinge Brânfersekerings". Mar hy wie ek doarpsomropper, leedomsizzer en boade by de begraffenis-ûndernimming.

Dizze Feije en syn frou Jantsje wennen yn in skûtsje dat lei efter ús hûs yn it Westerhei. De turf hellen sy út Grinslân en it Drintse fean.

Ik mocht graach by harren yn it skûtsje wêze. It blonk er fan skjinnens yn it foarûnder en it wie der smûk. Ek gesellich mei de blompotsjes foar de lytse rûtsjes en op it skoarstienmanteltsje de lytse byldsjes.

By it bjinstap oan de grutte feart, flak by de brêge, spilde Gels de pannen en boarden om. De wask waard hjir útspield. Mar ek de húsketonne kaam yn de feart of oer de tún. De ierdbeien waaksen der goed op !!

Can't losbiennen op 't stalt.

In byld fan in bjinstap ('t stalt)

Dan lei der efter ús tún in pream fan Evert Venema. It wie in frij feint en famylje fan Taeke-Gels. Syn wenromte wie net grut. In lyts foarûnder yn de pream mei in kacheltsje en sliepstee. It itenspotsje makke hy sels klear yn in getten izeren pantsje en der iet er dan ek út. Hie hy it iten op, dan kaam it lid der op. Wat er oer hie makke hy de oare deis wer waarm. Ek hy makke it itensspul skjin yn de feart. Evert wie in grut leafhawwer fan fiskjen. Altyd op karper, tusken de remmingswurken ûnder de brêge yn in hiel lyts skouke en hy koe dêr de fisk omraak fange. It wurk bestie doe noch út klaaimodder farren. Dat helle der fan 'e klaai en brocht dit oer de greiden yn 'e omkriten. Alles waard mei in lytse kroade (pipegaaltsje) oer it lân brocht. It yn- en útladen barde mei de skeppe.

Molkfarre en aai sykje

Jan Venema, soan fan Taeke-Gels, farde mei Melle Pebesma út Sumar, soan fan de fisker Tjibbe. Dit op in motorboatsje fan it "Kondins-fabryk" út Ljouwert. Yn it skipke leinen in pear molktanken en fierder hienen sy boppe oan it dek noch in protte 40 liter molkbussen. De molke waard ophelle fan de molkfabriken dy 't oan de feart stienen, lykas De Pein. Dat en fan oaren brochten se nei de stêd. Melle hat letter ek brêgedraaijer west op de Burgumerdaam. It molkfarren hâlde healwei de tritiger jierren op. Doe kamen de tankauto's op de dyk.

Yn de maaitiid helle Jan de protterraaien fan de grutte skuorre en dy waarden sean yn de tsjettel en opiten. As it ferbeane tiid wie gongen sy it lân by nacht wol yn mei in lange line en sleepten dit oer it lân. Kaam de line tsjin in fûgel oan, dan fleach dizze omheech en runen de mannen mei in buslampe by de line lâns om it nêst te finen.

Mear turfskipers

Japik Skipper wenne oan de noardkant mei syn soan Piter. Sy hienen ek in skûtsje en hellen de turf út Drinte. Hjir hat Piter syn frou moete en dy is meikommen nei Burgum. Nei de trochbraak fan it nije kanaal hawwe Piter en Tjits harren by de Kolk te wenjen set. Njonken hûs stie in grut hok foar de opslach fan turf dy 't Japik útsutele mei in lange skokarre.

Auke Boskma wie ek turfskipper. Letter farde hy mei tsiis en swarte branje foar it bûterfabryk. Hy wie troud mei Hiltse, dochter fan Japik. Auke hat yn 'e rin fan 'e tiid in hûs sette litten op 'e Daam tusken slachter Jan Swart en Postma, direkteur fan "Elkanders Belang" fersekerings.

Frachtfarders

De boat "De Vier Gebroeders"

Oan de opslach lei de boat "De 4 Gebroeders" mei as kaptein Jochem van der Wielen, neamd nei de fjouwer broers: Jochem, Roel, Hindrik en Douwe. De boat waard stookt mei cokes. De boat hie in fêste tsjinst tusken Burgum en Grins op tiisdei en nei Ljouwert op freed.

Yn dy tiid gongen de kij en ek it lytsfee út de omkriten fan Burgum mei de boat nei de feemerk.

Fierder hienen sy yn de maitiid ek fracht fan de lytse kwekerijen en túnkens en ek fan aai-hannel Taeke van der Meer. De aaien gongen nei de banketbakkers yn Grins, ek nei in advokaatfabryk en winkels. Ut de stêd kaam moal foar de bakkers, winkelguod foar de etlike lytse winkeltsjes yn Burgum. Jochem brocht in protte fan dit spul mei in platte skokarre by de klanten lâns. (Sumar hie ek in boat, Arjen Venema). By de boat

wurken ek twa Jannen, beiden wienen it Van der Meers en ek neven fan elkoar. Om se út elkoar te hâlden wie it altiden: dikke Jan en tinne Jan, ek wol swarte Jan. Want de lêste wie masinist op de boat.

Kaam de boat fan Grins dan waard er by Winterswyk efkes mei de steamfluite lûd jûn en dan wist men op de Daam dat se er oan kamen. Yn dy tiid wie dat in hiele drokte op de Daam.

As de boat nei Ljouwert farde, namen se ek noch in souderskûte mei op sleep. Dizze wie laden mei tsiis, bûter en kondins fan it fabryk. (Letter oernaam troch Auke Boskma).

Yn de 30-er jierren kaam ek de frachtauto by Van der Wielen mei dikke Jan as sjauffeur.

Sa stadich oan gong er doe ek fee mei de auto nei de merke, mar ek rieden se mei bargefleis nei België en namen se klompen mei op de weromreis foar de klompen hanneler Wüst yn Dokkum. (Wüst wie yn de 1e wrâldoarloch 1914-'18 flechte út België nei Nederlân).

Ek Auke Venema hat wol ris in fracht klompen thús krigen. Kaam de boat fan Grins dan lei er faak foar de brêge oan by Ealze en Akke. Hjir waard dan ek spul ôfladen en begûn it rûnbringen al.

Fan 'e grutte bult

It heucht my noch, dat op in simmerjûn in iiskokarre op de boat riden waard, in hânkarre mei twa fan dy moaie glimmende deksels der op, wêrút de man it iis skepte. Dizze kaam fan Ljouwert en súdele yn de omlizzende doarpen syn iisko's út. De lytsten kosten 2 sinten en foar 5 sinten hienen wy in hiele dikke. Dat lêste barde allinnich mei in feestje of mei in jierdei. Sjoerd, de âldste soan fan Jochem, en ik wienen in kear oan board en de iiskokarre stie op de boat. Wy sille wol om de karre hinne strúnd ha en tinne Jan seach dat op in stuit. Hy frege oft wy sin oan in iisko hienen. Dat wie net tsjin dôvemansearen sein en "Jan-om" helle foar ús in grutte kofjekop út it foarûnder en dizze waard fol skept mei iis. It hat ús fêst wol goed smakke en gjin pine yn it liif jûn. Ek binne er wolris woartels weirekke, want de ferlieding wie wol grut. As de boat fan Grins kaam, leinen op de boat of op de souderskûte ek wolris sekken mei sûker. Dit kaam fan it sûkerfabryk en moast ôfleverde wurde hjir by it fabryk en waard brûkt by de kondins berêding. Wy as jonges mochten yn dy tiid alles, ek wol sûker. It wie mar in lyts keunstke om in gatsje yn sa'n grutte sûker sek te meitsjen. Mar de mannen moasten dit net sjen, dan wie it net sa bêst en waarden wy fan board jage. Letter ha ik ek wol ferhalen heard dat de grutte minsken ek net folle wizer wienen en der oan board altyd wol sûker yn de kofje wie.

Yn de simmer farde de boat wol mei reiskes, sa as mei famkes- en jongesferienings en sjongkoaren en muzykkorpsen nei konkoersen yn de provinsje.

In houten bakkersfrou-skonk

Bakker Willem de Vries wenne yn in âlde bakkerij. Hjir waard noch stookt mei lange turf en takkebosken. Soan Hendrik, letter troud mei Siets Welling út Sumar, help mei.

Dizze minsken stienen moarns om 4-5 oere al yn de bakkerij om it bôleguod op tiid klear te krijen. Om in oere of 9 begûn men te sûtellen mei de bôlekarre en de transportfyts. Mei in grutte koer foarop, meastentiids ta de nacht út. Hiele omkriten, oan 't yn Tytsjerk wennen de klanten, soms mar foar in pear bôlen. Letter is er in auto oanskaft om mei te sûtellen, dit wie ien fan de earsten wer 't yn Burgum en omkriten mei sutele waard. Âlde frou De Vries hie in houten keunstskonk. Wannear 't sy efter út hûs de lange gong del kaam nei de winkel, dan koe men har wol oankommen hearre. As jonkje hie dat wat mysterieus. Letter, yn it begjin fan de 60-er jierren, fûnen jonges dy boarten yn it boskje fan Marten de Vries oan de Wester Hei, de houten skonk yn de opbaggere modder.

De lytse winkelman

Dan komme wy by Siebren van der Werf en syn frou Hinke yn in lyts winkeltsje. Op de toanbank in âlde baskule, want alles waard útwoegen. Kaam men mei in kantsje om sjerp of mei in kop om griene sjippe, dan waard de baskule earst lyk makke mei grintstiennen. Dan mei in grutte houten sleef skepte sy de sjerp of sjippe út it houten fet en waard it oerbrocht yn it kantsje of kop. Ek sûker, sâlt, kofjebeannen en noch folle mear dingen waarden los ferkocht, ôfwoegen en meastal yn in brúne papieren pûde ynpakt. De kofjebeannen koe men ek noch meale litte yn in grutte koperen kofjemûne dy 't oan it ein op de toanbank stie. Soan Hendrik "ús Heinrich", wurke yn Dútslân. Hy kaam yn it lêst fan de 30-er jierren thús doe't it regear fan Hitler de kop opstiek.

In boerespultsje

Yn in moai boerespultsje wennen Marten en Martsje de Vries. Oan de foarein twa grutte keamers mei der tuskenyn in lange gong mei in moaie doar mei glês en sierwurk der foar. Bûten by de doar in portyk opset mei kleurde tegels. De teepôt stie altyd op de tafel. Ek siet er wol wat oars yn as tee, want sy mochten allegearre, heit, mem en soan, graach in slokje.

By de winter stienen in 10-tal melke kij op stâl, dik yn it strie en de kij glommen allegearre. Dan noch wat jongfee en in pear Fryske hynders. Yn 'e simmer gongen Marten en soan Harm mei in platte kroade, wêrop in 3-tal molkbussen, te melken nei in stik lân dat lei tusken de Gravinneloane en de Ôleflecht by Sumar. Oan de Krûme le lei ek in stik lân. Hjir farden sy mei in roeiboatsje hinne om de kij te melken. Foar hûs, no de jachthaven, lei ek lân, wêrop in weinhok en romte foar de keallen. Yn de simmer stie dit lân fol mei stikels en wie it pears kleure. Winters stie it diels ûnder wetter en wannear 't it dan in pear dagen ferzen hie rieden wy al rillegau op redens.

De Van der Wielen's

By Roel van der Wielen, troud mei Neeltsje, wienen 6 bern (1 jonge en 5 famkes): Sjoerd, Tetje, Janke, Willy, Wiepkje en Geerte. Roel hie wat buorkerij, in pear melke kij en in protsje bargaen. Dit allegearre yn in grut hok by de opslach wer 't de boat lei. De molke brocht er sels mei de kroade nei it molkfabryk. Op de Daam, efter it gruttte hok stie it heafek, in oploege bult hea ûnder in kappe. Yn de oarloch in moai plak foar in "stille" baarch. Faaks lei der ek in bult mei buskes fol mei "jeits", yndikke molke fan

it kondins fabryk út Ljouwert. Dit spul wie ôfkard foar minsklik gebrûk. De buskes moasten lege wurde yn âlde molkbussen en dan waard de "jeits" opfuorre oan de barga. Wy as jonges mochten noch wolris mei sa'n buske omskoppe en dan fansels krekt sa lang oant de "jeits" oeral by op siet. Mar wannear 't "Roel-om" ús hjirmei omskoppen seach, dan moasten wy wol hurd rinne om út syn hannen te bliuwen. It wier ek in man dy 't in protte ôfstreupt hat, jûns let siet hy wol efter hûs te poeren. Ek hie hy wolris in ielfûke útstean.

It molkfabryk en reade boeren

De direksje wenning en it âlde molkfabryk

Foar oan de wei de molke-ûntfangst, mei in yn- en in útryd, ôfskieden fan de wei, mei oan beide kanten in pear almachtige opmitsele hekkepeallen mei in rûn tarinnende kop fan beton. De molke waard oanfierd mei hynder en wein. Yn dy tiid wie it Burgumer fabryk te "read" foar in groep boeren út de omkriten. De skoarstien rikke op snein en dus waard er wurke. Ut Suwâld ried Harm mei in auto hjir foar it fabryk lâns nei Garyp. Ek de auto fan "Freia" út Feanwâlden helle molke út Burgum wei, flak by it fabryk.

Bouwe Algra levere de molke. Hoe 't dizze man oan de namme fan "Bouwe jarrebak" kaam wit ik net. Mar it hat fêst te meitsjen hân mei de buorkerij. Freia wie in saneamde "frije" fabryk. It wie mei de molkriders ek wolris hurddraven, want wa 't earst foar de molke-ûntfangst stie, dy waard earst lege. De bussen stoarte men mei de hân, dit barde troch twa mannen en de tredde man noteare it gewicht. De bussen gongen wer nei de boeren mei waai, sûpe of dreage molke. Yn it fabryk makke men tsiis, bûter, jeits mei sûker en fierder ek noch molke en sûpenbrij. Hjir súdele Marten-"sûpe" Bosma mei. Hy skode mei in grutte molkekarre yn Burgum by de klanten lâns. Tsiis en bûter gong mei de boat, mar ek wol mei de tram, nei de "Frico" yn Ljouwert. It waard dan laden yn de tram, die 't gewoan de tiid hie om foar it fabryk te stopjen.

As jonges gongen wy soms oan 'e ein fan de middei wolris om tsiiskoarsten nei de tsiismakkerij. Die smakken altyd lekker. It wie tsiis dat ôfsnien waard fan de tsiis wannear 't it út it tsiisfet kaam. It wie in opsteand rântsjie dat ûntstien wie troch it persen tusken fet en lid. Op 'e molke-ûntfangst stie in molkbus mei sûpe, hjir hong in mingel yn en ek der ha wy as jonges ús part sûpe wol hân. Mar de direkteur, Arend Hartmans, moast ús net sjen. Dy man, in grut postuer mei in fikse snor, dêr hienen wy respekt foar. Seagen wy him oankommen, wannear 't wy mienden dat wy wat dienen dat net troch de bûgel koe, lyk as wy tsiiskoarsten helle hienen, dan wie it rinne sa hurd as wy koenen. Soms efter it fabryk lâns, troch de tún fan Sibbele-Bet en Roel-Neeltsje en sa kamen wy wer foar op de wei.

Kafee “De Drie Gekroonde Baarzen”

Spitigernôch ôfbrutsen: kafee “De Bearzen”

Hjir wenne de famylje Van der Galiën mei soan Roel en dochter Wimke (de Vries). It hat altyd in herberch west mei in grutte boppeseal, wer 't yn it winterskofft troch ferskate ferienigingen har jierlikse útfiering jûn waard.

Yn de simmer en ek wol yn de hjerst kamen der faaks hiele kloften Grinzers del om hjir te fiskjen. De fisk waard dan oan 'e ein fan de dei woegen of teld, om te sjen wa 't de priis wûn hie. Faaks kaam alle fisk, yn de regel lyts guod, en ek al dea, wer yn de feart te lâne.

Mei ús heit gong ik wol mei nei it ynbringboelguod. Ik tink dat it ien kear yn it jier hâlden waard. It spul wie troch de minsken út it doarp byelkoar brocht en by opbod ferkocht. Miskien ek wol om in pear sinten foar de winter om hannen te hawwen, brochten sommigen it der hinne.

Alles wie nûmere en stie yn de “Trochreed”, sadat men it earst besjen koe. As omropper wie Bindert Dijkstra fan de Noardersingel yn funksje, yn it bywêzen fan notaris Elzinga mei in skriuwer. De minsken dy 't it spul ynbrocht hienen, krigen it jild

wat opbrocht wie fan de notaris, wer 't de notaris dan earst it bedrach "de opsinten" fan opstreek.

Yn de winter, as it kâld wie, stiennen de hynders fan de molkriders ek wol yn de "Trochreed". Dizze bisten wienen beswit fan in ein lûken en tsjin it beklomjen brocht men de hynders ûnder dak. Troch de froast wie de molke yn de bussen beferzen en moast dan earst ûntteie troch hyt wetter oer de bussen te jitten.

De molkriders mochten fan de direkteur dêr kofje drinke, mar de mannen mochten ek wol in slokje. It barde wolris dat er noch in pear mear opnaam waarden.

Tramreizigers: Flagge oan de doar

Ek stoppe de tram hjir op fersyk. Moasten jo mei de tram, dan kaam in read flachje bûten te hingjen en dat betsjutte dat de tram stopje moast en dat der minsken mei moasten. Letter is der ek noch in reade lampe by kaam, sadat de masinist fan de tram ek by donker al op ôfstân sjen koe dat hy stopje moast. Ek de autobussen foar it reizgjend publyk stoppen, op fersyk foar de minsken, gewoan foar hûs.

Hienen jo in fyts by jo, dan wie dit gjin beswier. De sjofeur klautere boppe op de bus en de fyts kaam skean yn in rek op it dak fan de bus te lizzen.

Timmerbedriuw Zijlstra, redens en fuotbal

Efter de "3 Bearzen" stie de timmerwinkel fan Eibert en Tynke (Zijlstra). Hjir wienen trije jonges: Eelke, Johannes en Sip. Bûten it gewoane timmerwurk, makken sy ek de "latten boatsjes" de saneamde B.M- ers. ûntwerp Hendrik Bulthuis. Sels farde Eelke mei de "Sip".

By it winterdei, wannear 't der iis lei, wie it yn de timmerwinkel in hiele oare drokte. Dan moasten de redens slipe wurde, yn dy tiid allegearre noch "houtsjes". In grutte slypstien stie flak by in mûnske kachel, dy 't foar de waarmte soarge.

Yn de lette hjerst brochten Eibert en Tynke altyd skiifkes appels op de ovens om te droegjen. De skiifkes appels leine dan op kranten boppe op de ovens en waarden sa no en dan keard. Ik ha der ek wolris wat fan opiten, want by it hjerst en winter moast ik faak mei heit de klompen dy er dy dei makke hie, op de ovens bringe om te droegjen. De ferlieding wie dan te grut om net in pear skiifkes te pakken.

Eibert wie ek in man, dy wol yn de pleatslike ferieningen siet, û.o. foarsitter fan de iisklup. Eelke wie ien fan de oprjochters fan de fuotbalklup "Bergum".

Hy en Sip koenen ek goed op redens hurdride, beide ha se wol prizen wûn. Eelke ried wol mei Akke Haisma as pearke op de koarte baan. Johannes is letter mei Akke troud. Sip wie ek in tûke aaisiker. Hy gong yn de maaitiid wol mei Jitse de Jong (leadjitter) te Ijipaaisykjen.

Noch yn in tontsje.....

Njonken de "3 Bearskes", in bytsje efterôf, stie in lyts wenninkje. Hjir wennen Rindert en Antsje. Rindert hie in gemeentebetrekking. Hy wie "hûsketonne" opheller en die

dit mei Jan Meulenbelt, yn de folksmûle ek wol “Jan Kypeltontsje”. Sy hienen in grutte platte karre mei in hûn der foar en sa hellen se de hûsketonnen by de minsken wei. Dizze tonnen wienen ek wolris ekstra fol en mei it foarfier kaam der ek wolris wat “drek” op strjitte te lâne. Wie doe noch gjin miljeuprobleem.

De tonnen mei ynhâld gongen dan nei it ein fan it merkelân en waarden yn in pream lege, die ‘t yn de Skipfeart lei. No ûngefear wer ‘t it “Tsjinstesintrum” is.

De tonnen waren yn de Skipfeart skjin makke, earst wienen it houten tonnen, letter fan izer. As der famkes yn de buert wienen, krigen se wolris in pipermuntsje fan de mannen. Dat kaam dan út in brún papieren puntpûdsje. It waard sa mei de “skjinne” hannen, want se wienen ommers oan it skjinmeitsjen mei de tonnen, oan de bern jûn.

Bouwe Jarrebak

Efkes fjirder stie de buorkerij fan Bouwe Algra, mei in grutte kastanjebeam (no noch?). Yn dy tiid molk Bouwe in stikmannich kij en levere syn molke oan “Freia” yn Feanwâlden, in sa neamde frije fabryk en in frije boer.

Hy hie as bynamme “Bouwe Jarrebak” (hoe komme jo oan sa’n bynamme?). Wol brocht hy de stront en jarre nei it lân yn in tichte jarrebak, ôfdutsen mei twa deksels fan hout.

Hânmakke meubels

Ek yn die jierren festigen Jaap Wolters en syn frou harren yn Burgum op de “Daam”, yn de meubelsaak. Hjir waarden de meubels ek noch mei de hân makke. Hja wienen ôfkomstich út Grinslân. Wolters ha wy einlik altiden kinnen mei in sigaarke yn de mûle.

De garaazje fan Pyt Bosgra en Anne Pietersma is yn begjin ’30 boud. De mannen wienen noch net troud en letter is de dûbele wenning der by boud. Anne is nei ferrin fan tiid út de saak gong, hja wennen oan de noardkant fan de wenning.

Om 1950 hinne is Pyt mei de húshâlding nei Australië emigreard. De saak is doe oernaam troch de suvelfabryk. Anne wie trout mei Janke, dochter fan karmaster de Jong.

Boer mei in sjeas en naaiskoalle

Sjoerd Terpstra wenne doe, op de buorkerij dy ‘t dan komt. By de opryd nei de skuorre stiennen linebeammen. Yn syn goede jierren hie hy wol aardich boer west, mei in arbeider op ‘e pleats en molken se in stikmannich kij. It wie in hynsteman, yn dy goeie âlde tiid gong hy freedts mei hynder en sjeas nei Ljouwert.

Op de noardkant hie hy froeger in slachterij hân, mar letter hie harren dochter Tine hjir har naaiskoalle. Sy learde de famkes út Burgum en omkriten it naai- en knipwurk.

Der wienen trije fammen in ‘e hûs: Tine, Sjoeke en Joke.

Joke koe muoilik rinne en ried yn in ynvalidekarke. Sjoerd mocht graach in slokje en hy koe it paad nei de “Drie Gekroonde Baarzen” dan ek wol fine.

Yn it lêst hie Sjoerd noch ien ko. Doe wie it bûsjild op....

It blauwe toaniel

Oer de 3 fabrykswenningen:

Yn it frijsteande wenne Brand van der Dam, kondenseur oan it fabryk. In grutte man en in echte “reade” sosjalist. Hy en syn frou wienen echte foarfechters tsjin de drank as drankbestriders.

Syn frou, dy’t in stik lytser wie, mocht graach toaniel spylje en sy waard troch ús ek wolris “Kniertje” neamd. Dit omdat sy dy rol al ris spile hie yn in stik opfierd troch it “blauwe toaniel”. Sy hiene twa jonges: Henk en Broer.

Ek in kostgonger: Jelle Boonstra, boekhâlder oan it fabryk.

Yn de dûbele wenning wennen Gerben Tolman en syn frou, hy wie 1e masinist. By harren yn wenne in ûngelokkige broer fan de frou: Klaas de Jong. Dy lei in protte op bêd, mar syn hobby wie: “Klokken en Horloges” reparearje.

Dêrnjonken Rienk en Trijntje van der Wal mei dochter Gelske. Rienk wie kûper en timmerman oan it fabryk.

Efter de wenning fan Rienk en Trijntje binne letter yn de 30-er jierren 2 wenten ûnder ien kap boud, troch it fabryk. Dit wienen einlik wenten fan it pensjoenfûns wat ûnderbrocht wie yn de koöperaasje. Yn de jierren '50 is dit pensjoenfûns by ien fan de lânlike fûnsen kaam.

Yn dizze wenningen kamen te wenjen:

Jan Hooghiemstra mei de húshâlding en bern: Teije (hurde Teije), Bet en Griet.
Oan de fierste kant:
Tamme Oosterhof mei Zus Overwijk.

In fuotbalfoto mei links boppe Dirk Scherjon

Fuotbal fergoede

Yn ús jongesjierren lei er noch in stikje lân, wer 't no de Raadhuiswei oanslút op de Legewei. Op dit kampke ha wy it fuotbaljen ek in bytsje leard. Troch sparjen hienen wy in âlde bal op de kop tikke en spilen dan nei skoaltiid in partijke. Op in moaie simmerjûn stoppe er in moaie sportauto en der stapte in man út en kaam nei ús ta. Nei dat er in skoftke sjoen hie, trape hy ek súntsjes in baltsje mei. Mar op in seker momint trape hy miskien wat te hurd tsjin de âlde bal en rekke de bal stikken. De man wie goed rojaal, want wy krigen sinten fan him en ha de bal meitsje litten by Hendrik Boelens. Dizze persoan wie in fuotballer út Ljouwert, sa goed as ik noch wit in sekere Dalhuizen.

In lytse slachter

Dan geane wy nei de oare kant fan de wei en sjogge de slachterswinkel fan Jan Dijkstra (no de trochgeande wei). Syn frou Hinke wie tige skjyn yn 'e hûs, en dat die ek wol bliken yn de winkel: alles glom. Jan kocht sels de kij yn en slachte dy efter hûs yn it slachthok. Sels moast hy it measte útsutelje.

Moarns gong er earst by de fêste klanten lâns om bestellings op te nimmen en dat waard dan letter op de dei troch himsels of troch de feint besoege. Alles op de fyts mei in grutte koer foarop. Nei it slachtsjen kaam it fleis in de kuolkast. Dizze waard de earste jierren yn de simmer kâld hâlden mei grutte stikken iis dy 't út in iisfabryk besoege waarden. Jan wie ek in betûft aaisiker. Mei Jitse de Jong, koperslagger fan de Legewei, en Sip Zijlstra fan de Daam gongen sy dan faak mei harren trijen it fjild yn. Sy hienen dan in lyts skouke mei. Dat koene sy dan maklik oer de polderdyk lûke, fanút de grutte feart nei in feart yn de polder.

Taeke aai en mear

Taeke van der Meer (rjochts) op de foto op 'e Grinzer merke.

Yn it hûs mei in grut pakhús der efter wie altyd drokte. Hjir wennen Taeke van der Meer en syn frou Janke mei in grutte húshâlding: 8 famkes en 4 jonges. Taeke hie in aaihânnel en hjirby ek noch hannel yn griente. De jonges holpen mei yn de saak en ek moasten de famkes wol meihelpe yn it pakhús. De aaien kamen hjir út de omkriten, mar ek út Drinte waarden de aaien ophelle, sels noch út Dedemsvaart. Op inkelde plakken wienen dan minsken dy 't de aaien by de boeren wei hellen en ynpakten yn grutte fjouwerkante kisten. Hjir waarden yn it begjin de aaien ophelle mei de hunekarre, letter mei in hynder en wein en dernei binne sy oergong op in frachtauto. Doe 't de frachtauto er wie gongen sy ek nei de aaifeilingen yn Hoogeveen en Barneveld, wêr 't dan grutte oankeapen dien waarden. Thús moast dan de saak sortearre wurde. Yn 't begjin waard alles mei de hân sortearre en yn lange houten kisten mei houtwol pakt. Yn eltse kiste gongen 600 aaien. Dit wie dan foar de eksport nei Ingelân. Jûns nei it wurk moasten de aaien noch nei Harns brocht wurde en dan mei de boat nei Ingelân.

Ek de bakkers yn Ljouwert en Grins krigen aaien en yn Grins wie it in advokaat fabryk. Alles gong earst mei de boat fanôf de Daam, letter mei eigen auto. By de "streek" mei de grientekarre rekkene Taeke it measte út de holle mar ek wol op in bokkingplankje. Hy koe ek noch rekkenje mei streekjes en rúntsjes. Hy hie in wein mei in kêde Frits neamd en dy is 32 jier wurden. Op de wein ferkocht er ek wol bokkings en soere hjerrings út fan dy grutte ljochtglêzen flessen mei sa'n plat glêzen deksel er op. Soms kocht hy in protte koal, dan lei er in grutte bult koal foar hûs, dat moast ferkocht wurde en dan wienen de jonges mei de hannel by de streek yn de omlizzende doarpen. In slach om de mar, mar ek wol nei Garyp en Warten. It gong mei Taeke en de kêde altyd op in fjouwerjen. Wy as jonges besochten dan om efter oan de wein te hingjen mei de fuotten op de efteras. Mar wy moasten wol hurd rinne

om dit op te rêden. Gong er dan de kant fan Sumar út, dan, by de stjonkfabryk gongen de rails fan de tram skean oer de wei en it wie faak dat de wein in eintsje slipte, troch dat it izer fan de tsjillen op it izer fan de rails kaam. Neist boppesteande hannel ferkocht Taeke ek wol drank en wyn. Ek hannele hy yn ierpels foar de winteropslach. Dizze ierpels kamen dan by de minsken yn de kelder. Janke moast dan fan elke partij in panne fol siede om te sjen hoe 't de kwaliteit wie. Wie it goed dan gong de winteropslach nei de fêste klanten.

Ferve en sulver

De famylje Glas hie in ferversaak mei al rillegau Pieter-Katriene van der Kooi as ferfolch. Dizze minsken hienen in dochter Anna. Anna is letter troud mei goudsmid Van der Goot en hja wennen op de Legewei. Katriene breide yn die tiid û.o. beurskes mei kleurde kraaltsjes, die dan oan in sulveren bûgel set waarden.

Mei Drees it wetter op

Pake en beppe Dijkstra wienen doe al op jierren, want Dijkstra hie al pensjoen. Hy hie plysje west. Yn 'e simmer wie hy in protte op it wetter, want hy wie dan skipper by Rienks. It motorjacht lei op de Daam by Eibert Zijlstra. Ek mocht hy graach sile mei de 16m2 (BM) fan syn skoansoan Jan van der Steeg. Op hege leeftyd ried Beppe Dijkstra noch op redens mei it gouden earizer op.

Túnman by “notabelen”

Halbesma die de tún wol by dokter Brouwers en notaris Elzinga. Harren soan Homme wie by de slachter. Letter hat hie ek noch thús fleis ferkocht, dat hie hy dan yn in keammerke op de noardkant fan it hûs dat as winkeltsje ynrjochte wie. It hat net lang sa west, doe is er nei Ljouwert gien.

Sinasapels út Israël yn '45

Froukje Bakker wenne njonken it reedsje dat nei de houtmûne rûn. Hja hie kostgongers, û.o. master Reinders. Ek de assistinten fan it suvelfabryk “Bornstein” ha by har yn de kost west. Hy hie de suvelskoalle yn Bolsward hân en is yn begjin 1930 nei Israël gong. Nei de oarloch fan 1940-'45, stjoerde hy in grutte kiste mei sinasappels nei it fabryk. Dat wie in hiele pree, want soks wie hjir hast noch net te krijen.

Seagerij en hout kolk

It reedsje del en men kaam by de houtseagerij fan de famylje Kramer Dy wennen op de hoeke Legewei-Skoalstrjitte. Efter dizze wenning stie oan de Legewei in grut houtstek. By de wei lâns wie in soort ynstallaasje wêr 't men út in beamstam in houten pomp makke. Dit barde mei in boar oan in lange izeren stâl. Dizze pompen waarden brûkt by de hûzen op it plattelân. Oeral wie noch gjin wetterlieding. By de houtseagerij stie in lyts wyt dûbel hûske wer twa arbeiders mei de húshâlding yn wennen. Boele de Haan en Kobes Smit. By Boele de Haan wienen trije bern: Hendrik, Lena en Auke. By Kobus Smit in dochter Abbeline. Sy hat ferkearing hân mei Douwe van der Wielen.

Yn de kolk leinen de beammen foar de bewurking foar planken. De beam waard by de helling foar de seagerij oplutsen en kaam dan op stellingen te lizzen en troch in ramt fan seagen yn planken seage, yn beweging brocht troch in motor. De planken waarden mei in hynder en in lange wein nei de timmerman yn de omlizzende doarpen brocht. De foarman wie Geart van Assen út Noardermar. As jonges mochten wy nea op de beammen komme, dy 't yn de Kolk leinen. Dit wie ek wol gefaarlik, mar dôchs ha wy wolris wiete fuotten hân. It gefaar wie: glêde stammen wêr 't men tusken reitsje koe. Ek stie er noch in lang hok wêr 't de planken opslein waarden om te droegjen. Letter is oan de Kolk in nije dûbele wenning boud. Yn it âlde húske hat ús heit yn de 30-er jierren les jûn oan wurkleazen om it klompmeitsjen te learen. Inkele nammen fan minsken dy 't hjir kamen wienen: Pier Soet, Oeds Postma en Ritske Riemersma.

Doe al in “keurslager”

Jan Swart wie de slachter dy 't mei syn húshâlding yn in moaie skjinne slachterij wenne. Hjir wienen twa bern: Anton en Annie. It wie in slachter mei in bêste kwaliteit fleis en syn pikelfleis en leverwoarst mei lytse stikjes spek wienen bysûnder lekker. Hja wienen eins ymport, mar fielden har op de Daam wol thús. Jan Swart levere ek op bestel by de “Drie Gekroonde Baarzen”. Hy besorgde dit dan wol gauris efkes foar tolven, dat kaam sa út en dan smakke it iten him thús faaks wol lekker..... Anny die letter in protte oan atletyk en sy hat in kear jeugdkampioene diskuswerpen fan Nederlân west.

De buurtsuper: Koelie

Roel Rekker kaam dan mei syn winkel: “De Concurrent”. Hy hie ek in bynamme “Koelie Rekker”. Sa waard hy ek wol troch syn eigen frou neamd. Hoe komt sa'n man no oan sa'n namme?

“De Concurrent” wie ek in krúdenierswinkel en deis wie Rekker mei de auto te sútelfjen om “de Mar”, wêr't hy in fêste klantenkring hie. Hy wie altyd drok en hastich en koe omraak prate yn syn Kollumer taal. Syn frou stie deis yn de winkel en in soad guod moast troch har sels ôfwegen wurde.

Toaniel yn 'e ieren

Tjirk Wittermans en Jikke Haisma wennen ek by de Kolk. Tjirk wie fertsjinwurdiger yn tekstyl. Jikke spile toaniel by D.W.R. en ek wol yn it iepenloftspul yn Burgum. Hjir wienen trije bern. Jopie, in bekende toanielspiler yn lettere jierren. Dan kamen noch twa famkes: Saakje en Meino.

Turfskippersfamylje

Efter dizze wenning is in dûbele wente boud foar âlde Boele de Haan, âldwurknimmer by de houtmûne fan Kramer-Dalstra. Letter binne de soan Hendrik en syn frou Wiepkje by him ynkaam. Hjir wienen in soan Boele en in famke Henny. Âlde Boele kaam út it âlde húske dat efter de houtmûne stie. By âlde Boele wienen ek noch in soan Auke, bynamme Auke “seemantsje” en in dochter Lena. De wenning is ek mei boud troch Japik van der Wal, turfskipper fan de Daam. Letter binne Pieter en Tjits hjir yn kaam. Njonken it hús hat Pieter in hok boud foar de turf en swarte branje.

Hûs mei styl

It grutte hûs foar de direksjewente tsjinoer it fabryk. Nei de Kolkbrêge kafee "De Bearzen". Rjochts de tram rails.

Foar by de wei stie in grut dûbel hûs mei in hege stoepe. De tram ried der deun foar hûs lâns. Dit hûs wie ek fan de fabryk. Tusken it hûs en de kolk stie in stiennen hok, wêr 't ek de sûpekarre fan "Marten Sûpe" yn stie. Oan de noardkant wennen Jelmer Stellingwerf mei syn frou Anna. Hjir wienen trije bern: Afke, Albert en Jelle. Afke koe as famke goed gymnastykje en ek knap hurd rinne. Mei it rinnen hat sy noch wolris in priis wûn. Jelmer wie op it fabryk wurksum as kondenseur en tsiismakker.

De wenkeamers fan dit hûs wienen boppe in kelder boud, dat wannear as men efter út de keuken kaam, moast men om yn de gong te kommen by it trapke op rinne en sa de keamer yn.

Read en drankfrij

Dan komme wy op it "Damster paadsje" mei 2 dûbele fabrykswenten. Der foar wie in klinkertpaad. Yn de earste wenning wenje Jouke en Minke Bouma mei 4 bern. Thys, Sake, Jan en Marijke (Zus). De hiele húshâlding wie "read", echte sosjalisten en drankbestriders. De bern wienen by de J.V.O.

Thys en Sake binne letter by it ûnderwiis gong. Jan hat earst bûtermakker west yn Burgum. Hy hat ek noch yn Wergea wurke.

Nei Wergea kaam er by it F.N.V. (Federatie Ned. Vakver.), ôfdieling suvel.

Marijke is troud mei Jelle Boonstra, boekhâlder oan it fabryk. Jouke wie sjef tsiismakker. Hy en syn frou wienen net sa grut.

Jelle en Lyfke Swart hienen gjin bern. Jelle wurke ek wol yn de tsiismakkerij as earste tsiismakker en op de kondinsôfdieling as twadde condenseur.

Hy hie ferskate bestjoersfunksjes, û.o. foarsitter ôfdieling pensjoenfûns, fakbeweging, drankbestriding en spile ek mei yn de toanielferiening “it Blauwe Toaniel”, in diel fan de ôfdieling Burgum.

Fiskers Latyn

Chef bûtermakker Hendrik Groen kaam út de omkriten fan Wolvegea. Groen wie in grut leafhawwer fan karper fiskjen. It is in kear bard dat de karper yn syn deastried oan de oare kant fan de hage telâne kaam. “Hij sprong zo maar over de heg”, fertelde Groen.

Sport en “spic en span”

Yn de lêste wenning wenne “grutte Heidstra”. Gerard Heidstra wie syn echte namme en sa as boppesteande al seit in grutte man. Syn funksje wie kwaliteitskontroleur oer de oanfierde molke en hy hie ek tasicht by it ôfleverjen fan de tsiis. Ek wie hy eltse snein op it fuotbalfjild as “Sportvriend”. Under dy namme kamen de ferslachjes yn de “Burgumer Krante”. Twa bern hienen sy, Jan en Geeske. Frou Heidstra helle deis ferskate amers mei waarm wetter út it fabryk foar de wask, mar sy sjoude in hiele moarn troch. Sy hie doe gjin waskmasine, alles mei de hân yn in tobbe waskje, dan yn skjin wetter útspiele en dan mei de hân útwringe en oan de line om te droegjen.

Swarte branje en skjin wetter

By it kanaal del, ta beslút, kamen wy by Ealze en Akke Brouwer. Hjir wienen 3 bern: Aaltje, Anje en Jan. Ealze die ek yn de swarte branje en fierder hienen sy in winkeltsje, wer ‘t ek nochal wat oanrin wie fan skippers. Ek ferkochten sy drinkwetter oan de skippers. Oan de bûtenmuorre siet in kraan fan de wetterlieding en mei in lange slange koe men it wetter rinne litte yn de houten fust dat efter op it skip ûnder it helmhout lei. Meastal wiene it skûtsjes. Ealze wie ek al wer ien fan de fûle sportfiskers op de Daam.

Mijn bijdrage: Rinze van der Wal

Myn oantinkens oan de Legewei yn de 50-er jierren

Neist it postkantoar rjochts, noch krekt de wenning fan de famylje Van der Wal

Sels bin ik hikke en tein op de **Legewei nûmer 21** tsjinoer it grutte (doe noch) doktershûs. Wennet der nou net in notaris? (red.: ja).

Ik ha der in prachtige jeugd hân. We hienen alle frijheid dy't je je mar winskje koenen. Winters glydbanen meitsje op 'e wei, fan de iene kant nei de oare. Jûns noch efkes wat wetter der oerhinne, dan wie der de oare deis sjippeglêd. Gjinen dy't him der oer bekroade.

Ek wienen we in protte oan 't fuotbaljen op 'e wei. Gjinen hie der lêst fan, want auto's rieden der mar kwalik. Allinnich mocht it net fan de plysje. Yn de Merkstrjitte wenne "Lange Jehannes", syn achternamme wit ik net mear, mar dy hat hiel wat ballen fan ús ôfpakt troch middel fan syn hûn, dy't der op ôfjage wie. Efkes it riemke fan it bist wat fiere en hy stofsûgere de bal wer op. Ek op it saneamde pleintsje efter ús hûs koenen we prachtich boartsje. Der stie in grut grien gemeentehok. Der koest omhinne fleane om te tikke- of fersideboartsje. Ek koest der moai fuotbalje. Tusken de middei kamen Jan Kapper (van der Wal) en syn feint Rinse der ek noch wol ris by.

Der stie op it pleintsje ek in hege mêst. Dêr hongen, as de brânwacht de deis tefoaren te spuitsjen west wie, de slangen faak te droegjen. Soms barde it, wannear't de slangen wer opromme wienen, dat de kabels noch los hongen. Dan koest der prachtich oan sweve en ferbylden we ús dat we by Panbakker yn 'e sweef sieten. Op it Merkelân waard destiids de Burgumer merke hâlden. Wannear 't de skieppehokken

dan wer opboud waarden, koenen wy der prachtich oerhinne springe mei ús allen en elkoar efternei sitte.

Behalve datst op 't Merkelân alle romte hiest om te fuotbaljen of wat ek mar te dwaan, hiest achter it lân noch de Skipfeart rinnen. Eartiids rûn dy troch oan 'e Legewei, tsjinoer wer't doe Edema syn saak hie. In moai plak te fiskjen en winters te riden. De iisbaan wie ek flak yn de buert. Oer de Skipfeart hinne en je wienen der.

Us heit, dy't klearmakker wie, hie syn wurkpleats boppe yn in keammerke mei útsicht op de iisbaan. Hy koe ús goed kontrolearje. En dat die er dan ek. As je in tiidsje net troch him sjoen wienen, koe it hiel goed barre dat er ferskynde en dan wie it net bêst fansels. Niks rêste of poeier drinken. Riden moast der wurde. Úteinlik is dy kontrôle tige goed west. Ik ryd nou noch.

Wa wennen der allegearre mear op 'e Legewei ?

De wrâld om je hinne wie doe destiids folle oersichtliker. De measte minsken yn jo buert koenen je. Sa gong it my ek. Fansels ha 'k se net allegearre krekt mear foar de geast mar de measten noch wol.

Op de hoeke tsjinoer it "Roodhert" wenne **Spoelstra**. Hy wie winkelman. Foar dy tiid hie er al in frij grutte winkel mei in grutte stiennen flier. Ik mien dat er ek al gauachtich in auto hie mei sa 'n âlderwetske klakson. Letter is yn dit pân **Piet Zijlstra**, Pyt skuonmakker, kaam. Dy hat der doe in skuonnesaak yn hân.

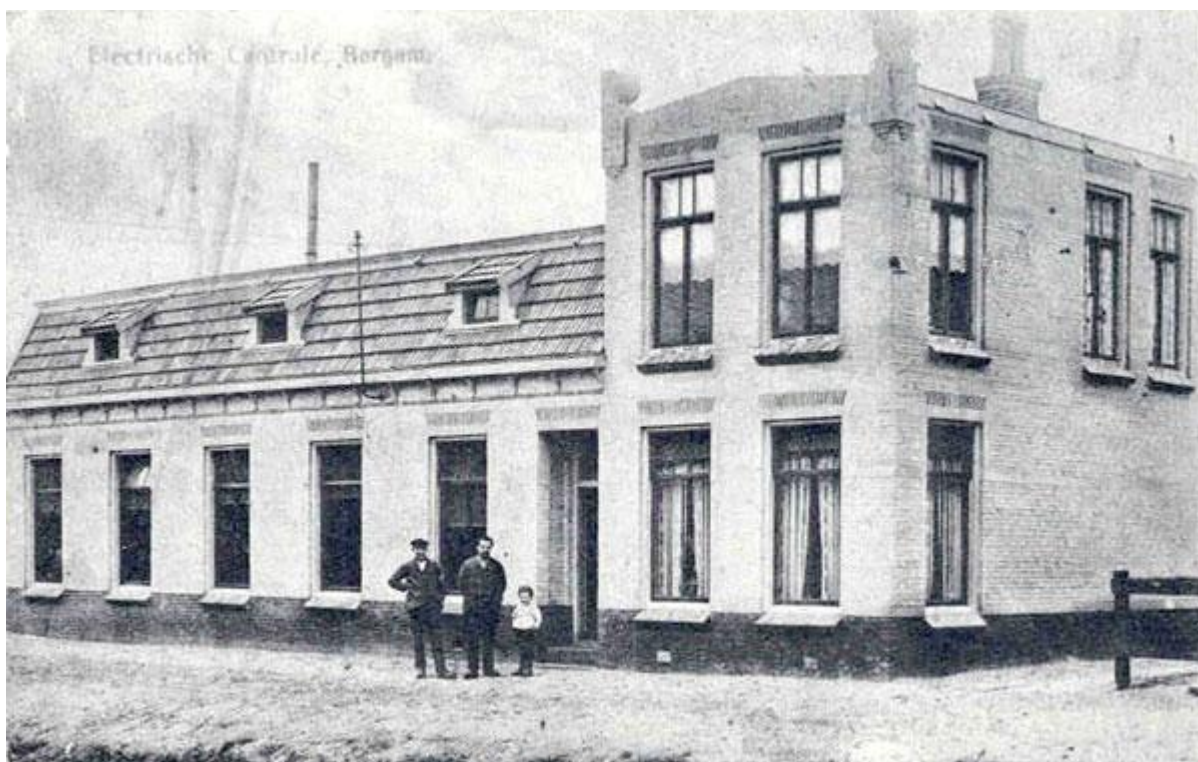
Fierder de Legewei yn stienen in stikmennich frijsteande hûskes. Se steane der trouwens noch.

Yn ien wenne **Boersma**. Hy wie sjauffeur op in frachtwein fan de N.T.F. (it stjonkfabryk).

Der njonken wenne **Foppe de Boer en syn frou Lyfke**. Foppe de Boer siet op it kantoar fan de N.T.F. Se hienen twa bern. Tytsje en Marten. Mei Marten gong ik noch wol om. We boarten in protte op 'e wei. Marten hie faak pine holle, wit ik noch. Ek heucht it my noch hiel goed doe't we op in jûn wer mei in ploechje bern oan't boartsjen wienen dat Marten syn holle ôfgrysliek stompt hat oan ien fan de postsegelautomaten, dy't befêstige sieten oan it âld postkantoar, doe op 'e hoeke fan de Merkstrjitte. In hiel grut gat yn 'e holle en allegearre bloed. Marten is letter yn 'e Jouwer bedarre by D.E. Hy is spitich genôch al frij jong ferstoarn.

Njonken Foppe de Boer wennen **Age en Gryt (Dykstra)**. Se hienen ek in lyts krudenierswinkeltsje. Je moasten in hege stoepe op om der yn te kommen. Sa goed as ik wit hienen se trije bern. De jongste wie Jelle. We seagen as bern noch wol wat tsjin Jelle op want hy koe tige hurd ride en hat hiel wat pryskes op it iis wûn.

Ek wit ik noch dat se in hiel leaf hûntsje hienen. It hytte Flora. Elke kear as ik nei skoalle gyng kaam er efkes om him streakje te litten. Ut skoalle wei siet er der wer en sa alle dagen.

Op de ein fan 'e Skipfeart wie in swaaipak wer 't it âlde gemeentlike elektrisiteitsbedriuw stie. Letter in pleintsje en de wenning fan De Boer.

Njonken Age Dykstra wie in soarte fan pleintsje, dat doe destiids dea rûn tsjin de Skipfeart. Der wennen ek noch minsken en wol de famylje **Gerrit de Boer**. Syn frou hjitte **Bearentsje**. Se hienen fiif bern. Jan, Andrys, Freddy, Hety en (ik mien) Zus. Gerrit de Boer wurke by drukkerij "De Motor".

Wer op de Legewei werom wennen njonken Age en Gryt ek in **Dykstra**. Hy wie direkteur fan de P.E.B. Se hienen yn soan en dy hjitte Rienk. Ik wit noch dat Rienk tige goed leare koe. Soms kaam der yn de fakânsjes noch wol ris in jonkje út Hongarije. Hoe't se der oan kamen wit ik net mear. Ik mien dat hy dan wer wat op krêften komme moast, krekt sa as dat no noch wol bart mei bern út de Eastbloklannen.

Njonken dit moaie grutte hûs stie it **postkantoar**. De fierste kant wie bewenne troch de direkteur en syn frou. Dat wie doe in sekere **van der Meulen**. Yn it postkantoar gongen doe in protte saken om. Tsjintwurdich ha de banken it measte oernommen, mar wy as bern hienen in "spaarbankboekje" by de R.P.S. De Rijks Post Spaarbank. Elke wike mei in pear gûne hinne. Je krigen dan, tagelyk mei it ynskriuwen fan it jild in pear stimpels yn't boekje en soms koest ek noch plaatsjes sammelje. Ik leau dat dat tsjerketuorren en mûnen wienen. As't se allegearre hiest koest se yn in album plakke. Hjitte it album net: "Van zingende torens en malende molens"?

Oan de oare kant fan it postkantoar, oan 'e kant fan de Merkstrjitte stie in wichterbeamke. Dat wienen doe in lyts soarte fan prûmkes. Binne se der noch wol? Dêr ha we hiel wat tasitten en van der Meulen wie der net altyd goed oer te sprekken.

Oan 'e oare kant wennen yn de oarlochstiid **Marten Pykstra en syn frou Griet**. (**Marten Pyk**). Se wennen ûnder itselde dak as wy. Sa lang as it my heuge kin ha ús

heit en mem mei harren gjin gedoente hân. Der is yn de oarloch wat foarfallen wat letter nea wer goed kommen is.

Letter wenne yn dit diel ús hûsbaas de hear **Willem Bos**. Bos hie noch wol wat hûskes. Hy wenne mei syn húshâldster **Akke**. Hy hie meastal in pear jachthûnen, der't er in protte mei oefene op it Merkelân. Hy wie ek jager. Soms gyngen se te fiskjen yn in roeiboatsje: Hy en Rienks dy't op de Nijewei (G. W. Navislaan) wenne.

Lk wit noch doe't se troch de Skipfeart farden, dat Age Dykstra mei wie te roeien. Doe't se ter hichte fan Jitse de Jong kamen, seach dy it spul foarby kommen en hy sei: "Age jonge, kyp it hiele soartsje yn't wetter". As je dat nou doarsten te sizzen waarden je fuort oanklage wegens smaad. Doe waard soks akseptearre.

Hûsbaas Bos wie frijwat deun. Hy liet by it hierbarren by ús yn 'e hûs in kear in sint falle. De bril kaam op en hy socht krekt sa lang dat er him fûn hie.

We betellen net folle hier, mar we hienen ek hielendal gjin inkele lúkse. Sa hienen we noch in húsketonne en yn 't begjin ek noch gjin wetterlieding. In reinwetterbak efter hûs stie yn ferbining mei in pomp yn de koken. Foaral yn 'e winter joech dat faak problemen, want dan wie de pomp wer beferzen. Dan moast mei in strielkacheltsje de boel wer ûntteid wurde.

Wy wennen dus njonken Bos. Us heit en mem wienen **Hindrik en Tryntsje van der Wal**. Se hienen twa bern Rinze en Afke. Us heit wie op de Legewei klearmakker, yn geef frysk: skroar.

It hûs fan klearmakker De Wit. Konkurrint fan oerbuorman Van der Wal.

Heit ferwachte fan hast elkenien dat se klean by him meitsje litte soenen, mar dat foel wol ris wat ôf. It wienen meastal de minsken dy't it wat better dwaan koenen of de lju mei in ûngewoan model dy't klant by ús wienen. Soms wie der noch bêst wol ris wat nearingsiik. In pear froulju hienen de gewoante freedse nei de stêd te gean. As se dan om in oere of seis wer thús kamen mei doazen fol klean, wie it mar goed dat se heit syn winsken oan har adres net hearre koenen.

Njonken ús wennen âlde **Van Dijk en syn frou**. Se wennen yn in diel fan in dûbel hûs. Bêste minsken. Spitich dat hy letter yn de bernskens rekke. As de molkriders sa tsjin de jûn mei de hynders en weinen fol bussen mei molke by ús lâns jagen, om earste te wêzen by de ûntfangst fan de molkfabryk, hie der de measte wille en sloech er op 'e rûten en libbe hielendal mei.

De molkriders koenen him allegearre en se swaaiden altyd nei him. Dat fûn de âld man prachtich.

Yn itselde hûs oan de oare kant fan ús wenne **buorfrou Saakje Haisma**. Foar my wie it hiel lang tante Haisma. It wie in widdofrou. Se hie twa dochters, Jikke en Akke.

Yn myn lytsbernetiid wie Akke noch yn 'e hûs. Se wie tige linich en hat as jongfaam fan sa'n tweintich jier my hiel wat fan gymnastyk bybrocht. As lyts bern wie 'k in protte by har.

Letter is se mei Jehannes Zijlstra troud. Se is net âld wurden, want op de weromreis fan in fakânsje út Italië wei is se ferûngelokke.

Yn lettere tiid, doe't Van Dijk en de frou beide al wei wienen, is buorfrou Haisma yn har eigen hûs ferhuze nei de helte fan fam. Van Dijk. Yn dy tiid krige se televyzje. It wie op de buert, tink ik ien fan de earste tastellen. As der in fuotbalwedstriid wie of soms saterdeitejûns mochten we by har sjen. It hûs siet soms fol mei jongelju. Bars hienen we doe noch nea fan heard. We krigen sokke jûnen fan alles fan buorfrou, want sûnich wie se perfoast net !

Yn de wente fan frou Haisma kaam doe te wenjen fam. **Jan Brouwer**. Brouwer wie sa goed as ik noch wit meteropnimmer foar de P.E.B. Se hienen trije dochters: Froukje, Jantsje en Hennie. Dizze froulju koenen omraak sjonge en ik mien dat se ek noch oan de widze stien ha fan "Scheppingsgave". Doe in ferneamd famkeskoar û.l.f. Gerben Hofma.

Fierderop de Legewei yn kamen we by **kapper Anders van der Wal en syn frou Jehanne**. Noch earder wie dy kapperssaak of skearwinkel sa't ús heit altyd sei fan Hindrik Bulthuis west. Krekt, de man fan de B.M-ers. Letter wennen se yn de Skoallestrjitte, wer't hy en syn frou doe frij wennen, neist wer't no Trio sit. Syn pakesizzer Henk Kievit (letter noch wol bekend as kameraman by de E.O.) kaam soms dêr útfanhûs en dan boarten we tegearre.

Mar werom nei de Legewei. Anders (kapper) en Jehanne hienen trije bern. Jan, Symkje en Wiep. Jan en Symkje binne beide yn it kappersfak bedarre. Symkje yn de damessalon. Jan by heit. It heucht my noch dat Anders foar de bern net altyd like noflik wie.

As je ear ris wat jokke ûnder it knippen, doarsten we it net te weagjen om efkes te klauwen, want dan koe er bromme. Ek hat er my ris in rântsjie fan 't ear knipt. We makken ús der net sa drok om.

Foaral saterdeis wie't drok yn de skearwinkel. De measten gongen ien of twa kear yn 'e wike te skearen. Skearapparaten koenen we doe noch net. Ik sjoch de âlde mantsjes op harren âlde fytskes, wer't se fia in ferlingstik oan de as fan it efterste tsjil op klauteren en dan op it seal hipten, by ús lâns kommen. Wannear't se wer glêd wienen foar de snein, joech elts him noch efkes rêstich del en waard it nijs fan Burgum besprutsen.

De fam. **Jouke Douma** wenne efkes fierderop. Syn frou hjitte **Wyts**. Yn't earstoan heucht my noch dat se in winkeltsje hienen. Letter wie it allinne mar mear brânjehannel. Jan en Henk wienen ek mei yn de saak. Der wienen fierder noch twa bruorren Wietse en Age. Ik miende dat se ek noch twa dochters hienen: Tsjits en Tine.

Yn 'e hjerst hienen se it tige drok. Mei de auto gongen se dan by de minsken lâns om de koalehokken wer te foljen mei brânje foar de kommende winter. Se seagen der dan út as negers. Mûlekapkes wienen noch net útfûn. Wat moat dat in swier en ûngesûn wurk west ha. Elke sek koalen moast op 'e rêch te plak brocht wurde.

Njonken Jouke Douma wennen skilder **Klaas Kooistra en syn frou**. Se hienen ien soan: Jan. Kooistra wie in freonlike man. Ik wit noch dat der efter syn hûs oan de kant fan it Merkelân in hiele rige kninehokken op elkoar stean hie mei de prachtichste lytse knyntsjes. Hy sil, tink ik, wol by in knineklup west ha.

We geane fierder en komme dan by de **fam. Bos**. Stientsje Bos seinen we doe wol. De man sammele n.l. stiennen en hie der in ferskriklik protte ferstân fan. Hy en syn frou hienen in ferstânlík beheinde dochter, wer't se faak mei te kuierjen gongen. Yn itselde hûs wenne noch in âlde widdofrou: **frou (Jitske) Rinzema**. Anst mear oer har.

Oan de oare kant fan it strjitsje dat nei de Kipel liede (tsjintwurdich sizze we Stoart) wenne **Klaas van der Meulen**. Werom oft der "hongerboer" neamd waard, is my net dúdlik, mar der wienen yn dy tiid net folle minsken dy 't net in bynamme hienen. Hy is op lettere leeftyd noch troud en se ha ien dochter krige.

Dan hienen we dêr njonken koperslagger **Jitse de Jong**. Syn frou hjitte **Aaltsje**. Se hienen twa bern: dochter Willie en soan Ate. Se ferkochten doe ek wol fytsen. Ate en Willie hienen beide sa'n prachtige sportfyts. Wat wie ik út 'e skroeven doe't ik op myn jierdei ek sa'n prachtige fyts krige. Ek ferkochten se haardkachels wit ik noch.

De buorren fan Jitse de Jong wienen in pear manlju: in heit en in soan. Se hjitten fan achternamme **Tillema of Tilma**. De soan hjitte Lammert. Hy wie mear bekend as Lammert Sjipsop. Werom? Gjin flau idee. As je Lammert dachseinen, hie der meast ek noch efkes in opmerking oer it waar, sa as: Moai waar hjoed, hé?

Hylke van der Berg en syn frou Ingeltsje wennen oan de oare kant yn itselde hûs. Hy wie timmerman en hie in protte plankeboel efter hûs lizzen. Se hienen twa bern: Jaap en Anneke. Harren hûs grinzge oan in kampke lân fan dr. Brouwers. Yn dit stikje lân stienen faak in pear pony's. My tinkt dat dy fan de soan Skelte wienen.

Njonken dit lân stie wer in hûske en der wennen ek in heit en in soan. De heit wie **Tabe Braaksma**.

We kinne hast oerstekke, mar kinne net foarby oan it grutte notariskantoar fan doe destiids **notaris Elzinga**. Letter wenne notaris **Harmsma** hjir. Se hienen in ûnbidich grutte tún dy't hielendal efter oan de Skipfeart ta rûn. Dêr hienen se ek in skiphûs mei in sylboat.

Njonken it notariskantoar wie de bakkerij fan de **fam. Overwijk**. Dêr njonken wie in sânreedsje dat nei de iisbaan gong. (Tsjintwurdich de wei nei it yndustryterrein). Letter is de bakkerij oergong op de **fam. Zijlstra**. Hy adverteare as banketbakker-kok. Trije bern wienen der: Hannie, Hillebrand en Wiebe.

We stekke oer nei de oare kant fan de Legewei.

De Legewei sjoen fan de Burgumerdaam.

Tsjin de Nijewei (G. W. Navislaan) stienen (of steane faaks noch), ik mien, in stik of fjouwer hûskes. Op 't hoekje wenne de **fam. Gros**. Hy hie yn dy tiid al lang pensjoen en derom fernuvere it ús altyd dat se noch in jong famke yn 'e hûs hienen. Se hjitte **Rinskje**.

De hûskes dêrnjonken wit ik neat mear fan, mar it hûs mei de grutte bûkebeam derfoar dêr wenne de **fam. Steensma**. Hy wie learaar oan de Chr. ULO en ik ha fan him ek noch jierren wiskunde hân. Ek mocht ik him ûnder myn knieklanten rekkenje. Want wannear't ik wer wat jonge kninen hie, kocht hy wer in pear foar syn bern.

Letter wenne der noch in oare ULO learaar mei frou en bern: **Klaas Dykstra**. Hy joech hannelskennis oan ús.

Dan komme we by it doktershûs fan **dokter Brouwers**. Twa fan syn bern wienen Nel en Skelte. Ik mien dat der noch in âldere dochter wie. (Sijke?). Hoewol't dokter Brouwers net ús húsdokter wie, ha'k noch alris wat mei him belibbe.

Dat wie sa: Ik hie froeger in kano. As jonges gongen we der hast elke dei op út. Foaral yn de fakânsjes. Nei 't bûtenlân waard doe noch net oer prakkeseard. Ik wie doe op in kear op de Wide Ie. Dêr gongen we meastal hinne. Midden op 'e Wide Ie lei in grutte boat foar anker. It blykte dat ien fan de bemanningsleden oer boat rekke wie en ferdronken. Dat moast fansels fêststeld wurde en dêrfoar wie in dokter nedich. Dokter Brouwers wie op ien of oare manier tyngedien. Hy stie op de Wide Ie's-reed, mar hoe kaam er op it skip? Hy seach my yn 'e kano en rôp my oan. Oft ik him nei it skip bringe koe. Jawis, fansels koe dat wol. Ik tink dat dokter him letter wol de tonge ôfbiten ha wold hie, want ik ha noch nea in man sa eangstich sjoen yn de kano. De iene "bliksem" nei de oare kaam oer syn lippen, mar we binne hielhûds by it skip kaam. Ik wit net iens seker oft ik him ek wer werom fard ha.

We geane wer wat fierder nei it noarden ta en komme by it hûs wer't destiids de **fam. Tiemersma** wenne. Hy hjitte **Binne**, syn frou **Aafke**. En it soe Burgum net west ha, as dizze man ek net in bynamme hie. De bliken bolle, om't er by de K.I. yn Garyp wurke.

Njonken de fam. Tiemersma wie in grientewinkel en wol dy fan **Jan en Sjoerdsje Zijlstra**. Ik gyng yn de fakânsjes sawat elke moarn om trijeninheal pûn skrabbe ierappels en fernuvere my der dan oer as de lêste ierappel noch in skoft yn 'e masine draaien bleau. De winkel waard yn haadsaak dreaun troch de froulju Sjoerdsje en dochter Aafke. Jan wie in protte by de streek of folle de winkel wer oan. Sels ha ik him nea in klant helpen sjoen. Jan E. sa stie der mear bekend. Mei de E fan Eelke. Sa hjitte syn soan ek. Yn't earst, wit ik noch hienen se der ek noch blommen te keap.

Dêrnei hat de fam. **Uulke Tuinenga** noch in grientesaak der hân. Uulke hie sa'n trijetsjilder autoke (Trio wie leau'k it merk) wer't syn soan Sieds en ik wolris temûk in lyts ritsje yn makken. Noait fierder as de Kipel.

Njonken de grientesaak wenne de **fam. Hoekstra**. Hoekstra wie by de post en ik wit noch dat er gebrûk makke fan in hânkarre. Om pakketpost rûn te bringen (?).

We geane fierder en komme by de saak fan goudsmid **W. van der Goot**. Se hienen twa dochters, Rienie en Siep (?) en in soan Pyt. Pyt is destiids mei syn brommer yn Burgum ferûngelokke. Hy wie noch mar hiel jong.

It kafee fan **Jilt en Jitske Hoekstra** is dan oan bar. Se hienen nochal in grutte hûn, dy't meast los rûn. Dat wie doe meastal sa toch? Us mem hie in hekel oan alle hûnen en doarste net mear dêr lûns nei de grientewinkel fan Jan E. Doe't se har beklach ris dêroer die by frou Zijlsta, want Jitske wie de dochter fan Jan E en de frou, wie de hûn nei in pear dagen dea. Tafal of soe frou Zijlstra der de hân yn hân ha?

Letter wenne hjir de **fam. Biesma**. Foaral mei Burgumer merke wie't der altyd in gesellige boel. Der wienen dan net folle dy't der nochteren wei kamen.

In Vivo winkeltsje stie oan de oare kant fan it kafee. Hjir dreaune **Wiger Grypstra** en syn frou **Janke** in krudenierssaak. Se hienen twa bern: Lammert en Alie. Frou Grypstra soarge altyd goed foar my doe't de flaggeplaatsjes fan Faam pepermint yn omloop wienen. Ik hie it album letter gau fol. Unnoazele dingen bliuwe je it meast by. Sa wit ik noch by har dat se op in hiele handige manier de sûkerpûde, dy't earst ôfwoegen wie, ticht tearde.

Wer in winkeltsje der neist en wol in Végé fan de **fam. Van Dijk**. De kleur fan de winkel wie giel, wit ik noch. De winkelmannen wienen yn dy tiid in protte oan't suteljen, wylst de froulju de winkel beredderen.

Alde Fine wenne njonken de Végé. In widdofrou, dy't amper de doar út kaam.

De **fam. Henstra** hie in fiskwinkel. It wie de iennichste fisksaak yn it doarp. Hy hie dus de allinnichhearskippij. Dat waard oars doe't der konkurrinsje kaam fan de saneamde "visboksers" út IJmuiden, dy't sa no en dan delkamen. Dat fûn Henstra mar neat en dat liet er dan ek wol dúdlik blike.

In klokke- en horloazjewinkel folge dan en wol fan de **fam. L. R. Wijma**. Frou Wijma stie meast yn de winkel. Henk wie de soan. Heit en soan wienen in protte tegearre warber. Se hienen in hiele linige stap oer harren. As se in pak by ús heit kochten, dienen se dat meastal tagelyk en it wienen meast ljochte pakken dy't se kochten. Henk is op lettere leeftyd noch troud.

Tsjerk en Antsje Nagel wennen wer njonken Wijma. Se hienen der in kleanwinkeltsje. Aldert, Afke, Riemkje, Sytske en Anje wienen harren bern.

De saak waard letter in sigarewinkel mei û.o. **Eyer**. Hy seach der altyd út as in seeman mei syn dikke skipperstrui.

Noch letter waard de saak oernaam troch **Postma**. Ik mien dat hy in kunstfoet hie.

Op de saak fan Postma folge de **timmersaak fan Jan van der Berg**. Syn frou hjitte **Symkje**. In altyd tige warber minskje. Se wie troch al it wurkjen frij wat krûm groeid. Der wienen altyd twa timmerfeinten: Wibe Jelsma en Marten Kootstra. In timmerman boude net allinne hûzen en sa, mar die ek allerhanne lytse putsjes. Sa hat er foar my in bolderbak en in slide makke. Alles fan hout fansels. En goed geef. De Gamma en al dy oare saken, wer't it spul by boskjes foar it útsykjen leit, wienen der doe noch net. Ek ha se by van der Berg noch in túnbank foar ús makke. Jan van der Berg wie ek ien fan de earsten dy't op de Legewei in prachtige lúkse auto hie.

"De Magneet", sa hjitte de folgjende saak. It wie in winkeltsje dêr't je fan alles krije koenen op it mêd fan borduere, hake, naaie en noch folle mear nifeldingen.

De saak waard dreaun troch **Ymkje Veenstra**. Yn't earst ek noch wol mei help fan âlde frou Veenstra. Sy wie troud mei **Jaap Veenstra**. Yn syn jonge jierren hie hy arsjitekt west. Ferskate hûzen binne út syn brein ûntstien, ek op de Legewei. Ik mien ek it hûs wer't wy wennen.

Njonken de Magneet wennen yn myn jongste bernejierren **Theunis en Jitske Rinzema**. Foar my wienen it pake en beppe Rinzema. Ik luts as jonkje in protte mei pake op, iet der wol en fertelde him faak ek dingen yn de oarloch dy't better geheim bliuwe koenen. Mar by pake wie alles fertroud. Ek fiske ik in protte mei him.

Dêr nei kaam de **fam. Jelle van der Meulen** der te wenjen. Se hienen in hiele grutte húshâlding.

Nei harren ha der noch in lyts skoftsje minsken wenne wer't my net folle mear fan heugt en dêrnei kaam de **fam. Annema** der te wenjen. **Piter en Eva**. Se hienen twa famkes. Piter wurke op it postkantoar, mar hy wie noch ferneamder troch syn optredens op brulloften en partijen. Lytse Piter wie rûnom ferneamd. Jûns gongen se in protte fuort mei harren selskip. Doe't Piter postkantoardirekteur waard yn Akkrum kaam de **fam. Siebe de Vries** hjir te wenjen. Se kamen fan de Mûnein. Hy wurke by de gemeente en se wienen doedestiids tige ferneamd troch harren Siamese twaling: Folkje en Tsjitske.

Tusken dit hûs en it oare wie de stege dy't nei de garaazje liede fan it doktershûs.

Dan kaam it hûs der't earst **Lieuwe Kingma** yn wenne. Ik wit net it measte fan him mar wol dat er elke simmer de swellenêsten ûnder syn dak weireage.

Letter kaam hjir de **fam. Tabak**. Hy wie militêr en se kamen destiids út Ynje. Adrie, Johnnie, Wietske en, ik mien, Wim wienen harren bern. Johnnie kaam by ús yn 'e klasse en hy wie doe de iennichste dy't mei de boat troch it Suezkanaal west hie. Wol nijsgjirrich mei de ierdrykskundeles.

Yn ditselde hûs kaam letter de **fam. Hindrik Deinum** te wenjen. Se hienen twa bern: Jan en Siepie. Deinum wie boade op it gemeentehûs. Letter krige er in hiel lyts autoke. Ik tink dat er der krekt allinne ynpaste. Mar mei syn moai unifoarm makke hy grif wol yndruk.

Neist Hindrik Deinum wennen **Oeds en Fetsje Baron**. Ús oerbuorren. Se hienen fjouwer bern: Teddy, Jeltsje (yn ús tiid neamden we har Susje), Jurjen en Wiebren. Frou Baron wie in hiel fleurich minske en koe ôfgrysluk skatterje. Har man wie de rêst sels.

Dan komme we by it grutte doktershûs. Yn de oarloch wenne dêr dokter Petersen yn. As jonkje heucht it my dat it in grutte woeste man wie op in grutte swiere motor. Derfoar wenne hjir **dokter Hornstra**. Hy hat hiel wat poppen heind, û.o. my. Boppe yn it doktershûs wenne yn dy tiid de **fam. Strikwerda**. Se hienen twa bern: Onne en Jopie. As lytse jonkjes fan in jier as twa trije wienen Onne en ik maten. Onne en ik hienen yn dy tiid beide in autopod op luchtbanken. Us heit hie se oanhannele yn de oarloch. Sa gong dat dan. Se binne letter ferhûze nei Emmen.

As dokter kaam hjir letter te wenjen **dokter Couperus**. In och sa rêstige, hast wat stadige man. Mei him mochten we as bern wol ris in eintsje mei yn de auto. Noch wit ik hoe't dy fan binnen rûkte. Húsdokters dienen doedestiids yngrepen dêr't je tsjintwurdich foar nei 't sikehûs ta moatte en ûnder ferdôving holpen wurde. Sa'n yngreep heucht my noch bêst by Couperus. Se hienen twa bern: Marianne en Olga.

Letter kamen yn dit hûs twa dokters te wenjen. Ik mien dat se streekrijocht út Ynje kamen. **Dokter Van Beusekom en dokter Ament.** Se hienen beide harren eigen praktyk.

Ik wit noch dat Ludzer Veenstra, de sjauffeur fan de brânwacht, foar ferskate dokters it ûnderhâld fan de auto's die.

It notaris hûs fan mr. Ferf, letter dokterswenning. No wer fan in notaris: Dantuma.

Oan de oare kant fan it doktershûs wenne de **fam. Klaas de Vries**. Klaas de Vries wie, krekt as ús heit klearmakker. Se hienen in winkeltsje en ik mien dat de Vries in stive foet hie. Ik leau net dat ús heit swiere konkurrinsje fan him hân hat, want ik ha him der nea oer kleien heard. De Vries wie in hertlik mantsje. Doe't er ferstoarn wie, kaam de saak te keap. Ik wit noch bêst dat ús heit wol belang by de saak hie. Mar wat in aventoer soe dat wurde. Dagen en nachten is der thús oer praat. Mar ús mem seach it hielendal net sitten. Se doarste it mei de sinteraasje net oan en alles bleau sa as it wie.

Ik tink dat it ús heit letter wol spiten hat want de saak waard doe kocht troch **Bearn de Wit** út Holwerd. Ek in klearmakker en hy waard wol in swiere konkurrint. En hy hie ek noch wol in auto, in Morris Minor krekt as dokter Couperus. Ik mien dat der twa dochters wienen: Corrie en Aly. Neidat de Wit út de saak rekke kaam der in slachterij yn fan **Germ Dykstra**.

Neist dizze saak kaam de suvelwinkel fan **fam. Louw Kuipers. Louw en Yke**. Se hienen trije bern: Jikke, Betty en Tiety. Kuipers hie earst tegearre mei syn skoanheit in saak Hansma en Kuipers stie doe noch op harren auto.

"t Zuivelhuis", de winkel fan Louw en Yke Kuipers.

Louw Kuipers mei syn VW sûpe- en brij auto.

Efkes fierder ûnder de selde kap noch in lyts winkeltsje, in horloazjewinkeltsje fan **Gjert Algra**. Better bekend as Gjert Lot. Miskien omdat er lotten ferkocht ? Ik leau net dat it winkeltsje sa drok besocht waard, mar Algra sels wie in protte mei silver, goud en antyk op in paad. Freedts wie er in protte yn Ljouwert en as er út 'e bus kaam stapte er soms ek wol ris in bytsje oer de foet. Ik wit, wannear't ik sneins by Tsjalling, syn soan, wie dat der altyd mei in tsjûk bibleteekboek siet te lêzen. Syn frou wie **Rinskje**. Twa bern: Tsjalling en Bouke.

In smidterij wie oan de oare kant fan Algra. Destiids wenne der smid **Dykstra**. Hynders waarden der ek beslein. As jonges stienen we der faak nei te sjen. Foaral it ôfbrânen fan de hoeven rûkte sa lekker. Sommige hynders woenen net altyd om't lyk en dan gong it der om wa't de baas wie. It hynder of de smid. As jonges ha we in tiidsje de gekke gewoante hân om de winkel by Dykstra yn te gean mei de fraach of se ek brette kikkerts hienen. Doe't de frou der op in kear har nocht fan hie hat se my meinommen nei de smidterij en dêr hat de smid my mei de kop boppe in grutte stiennen bak mei wetter hâlden. De fraach nei kikkerts ha we doe nea wer steld. Ik mien dat de fam Dykstra letter emigreard is.

Smid Vos, in winkeltsje yn hushâldlikguod en in smidterij.

Letter kaam de **fam. J. L. Vos** út Grinslân yn de smidterij. Smid Vos, altyd tige hastich. Drok mei somtiden dinkjes fan neat. In rinkje meitsje oan in krûk. Kwalik tiid om te harkjen. Frou Vos neamde har man nea by de foarnamme, mar altyd Vos. "Ik zal Vos wel effetjes vroagen". Se hienen, mien ik, seis bern. Jan wie de âldste. Hy is, op hiel jonge leeftiid ferûngelokke op syn wurk yn de stjonkfabryk. Dan wienen der noch Geke, Marijke, Okko, Mineke en Trineke. Frou Vos koe ôfgryslík Grinslâns prate.

Yn dy tiid waarden noch de hynders beslein. De ringen, wêr't de hynders oan fêst sieten, sieten oan de muorre fan de buorlju.

En dy buorren wienen **Edema en syn frou**. Se dreaunen in kleanwinkel oan de Legewei. Edema sels prate oer syn "mooi guud". Letter waard de saak oernommen troch syn soan Jilles en skoandochter Jannie.

Roel de Jong en syn frou wennen oan de oare kant fan de Edema's. Dat wienen doe al âldere minsken dy't stil wennen. Soan Pyt hie in slachterij yn de Skoalstrjitte.

Dêr wer neist wennen **Jehannes van der Wal en de frou**. Se hienen in drogisterij. Se wienen mear bekend as Jehannes Oegjes. Hy hat destiids mei Foppe Banga en Jan Steegstra drukkerij en boekhannel "Trio" oprjochte. Gryt wie harren dochter. Soan Oege en syn frou ha letter de saak oernommen.

Nei in stege, dy't destiids nei de grossierderij fan Heatse Rinzema liede en noch letter nei de boarterstún dy't doe oanlein wie, kaam de drukkerij fan de **fam.**

Doevendans: "De Motor".

Links Boekhannel Doevedans (foarhinne Keuning en gebr. Van der Meulen) en derneist it grutte gebou op 'e hoek (letter Venema en oare winkels). Dit wie û.o. kanton-gerjocht, grietenijhus, gemeentehûs, postkantoar en museum "Oost Indië".

Hjir waard û.o. de “Burgumer Krante” drukt. Theun Doevedans wie eartiids noch altyd belutsen by fuotbal fan v.v. B.C.V. Fandêr ek dat we fanôf tongersdeitejûn oan de winkeldoar de opstelling fan de kommende saterdei te witten komme koenen. Ik wit noch dat de dochter fan Ganzinga destiids yn de winkel stie. Sytse en Taeke wienen de twa soannen. Adrie wie de dochter.

En dan komme we oan it lêste hûs ta op de Legewei. Op de hoeke it grutte hege pân fan **Auke Venema**. A.K. Venema. De “K” stie foar Klaas. Yn de folksmûle wie it lykwols meastal Auke Kikkert. Auke Venema hie fan alles en noch wat te keap. Reiten matten, mar ek wol diggelguod. Je koenen der sels terjochte foar klompen. Auke Venema hie meastal in prûmke achter de kiezen en sa nou en dan spuide er wat brune jarre op ‘e dyk. Op it gefaar ôf ien te ferjitten, mien ik my dochs de nammen fan de bern te heugen: Klaas, Keimpe, Hindrik, Jan, Anneke, Oeds en Froukje. Guon jonges ha letter de saak oernommen en binne oan de Noardersingel yn in nije saak fierder gien yn meubels.

Boppe de klok it nammebuordsje fan de winkel fan A. K. Venema op de hoeke Legewei - Tsjibbe Geartstrjitte.

Beslút:

1. Dit wienen wat âlde oantinkens oan myn jeugd. In protte dingen binne al lang wat ûndersnijd. Mar al skriuwend komme je wer hiel wat dingen yn't sin. De Legewei is lykwols myn Legewei net mear. Jo kinne neat werom. Wer is dy moaie ûnbefongen tiid bleaun? Doe't elts elkoar noch "dei" sei en de minsken kend waarden oan harren bynammen?
2. As minsken har kwetst fiele troch bynammen, dan wol ik my yn't foar ûntskuldigje, want dat is net sa bedoeld, mar sa koenen we elkoar doe!
3. Ik hoopje dat it net te dreech wurden is om te lêzen, want ik ha mei opsetsin besocht it stik sa koart mooglik te hâlden.
4. Korreksjes en oanfullings fansels tige wolkom.

Rinze van der Wal
De Kamperfoelie 4, 9203 LT Drachten.

Oanfolling by de Legewei

Hjirby noch in oanfolling op 'e skearwinkel fan Bulthuis. De measte mannen gongen net ien kear, mar alle dagen te skearen. Dit koste dan mar 2 dûbeltsjes de kear. Elts hie syn eigen kwaste. Dy hongen oan in rekje op namme. De skearwinkel wie net allinnich foar de nijtsjes, mar der wurde ek hannel dien.

Ik wit noch dat skoanheit Edema der in boat kocht hat foar syn jonges. In Bulthûs jol of in lytse BM-er en wol fan Piet (skuonmakker) Zijlstra. Ek hat hy der syn hûs kocht wêr't se letter wennen oan de Noardersingel, wer 't no de ABN bank stiet. Hy kocht it fan Jan van der Berg, dy wie timmerman en die ek wol wat yn hûzen. Hy wenne tsjinoer de skearwinkel.

Jan hie sa'n skjinne frou, dat as hja oant auto himmeljen wie, en dat duorre him te lang, dan ried er foart !

En hja..... se stie noch op it trepke oan 'e dyk.....

Jannie Edema.

Oanfolling "Sunny Home"

Tusken it notariskantoar en de bakkerij fan bakker Overwijk stie in hûs dat as namme hie "Sunny Home". Dit waard bewenne troch de widdofrou fan G.W. Navis. Se wenne der mei har beide bern: Tonnie en Richt. Har man, fersetslieder yn Burgum, dy't hjir destiids Ryksûntfanger wie, wie yn de oarloch ûnderdûkt yn Putten. Hy is mei de measte manlju yn Putten, as wraakaksje op in oanslach fan Rauter destiids by de "Woeste Hoeve", troch de Dútsers fermoarde. Der is letter noch in strjitte nei him ferneamd: de G.W. Navislaan. Mefr. Navis is letter ferhûze nei de strjitte dy't nei har man ferneamd is. Soan Tonnie (dokter) is noch direkteur west fan ferpleechsintrum "Hillama Sate", no "Berchhiem".

Letter wenne yn dit hûs noch de fam. Durk Scherjon en noch letter de fam. Herre Kampen. In nije eigner lit it wer tige opkreasje.

Tjalling Hajes en Burgum

Op de foto sjoch ik in man dy 't wit wat er wol. Syn hannen hâlde de earmleuning omklamme, as woe er sizze: hjir sit ik. Syn klean binne fan **in man fan wizânsje**, koartsein in persoanlikheid !

Doe 't er 18 jier wie, wie er mei syn broer en fiif susters al wees. En al mûnich makke. No is dat ek sa, mar yn dy tiid wie it 21 jier.

Hy is berne yn 1851 yn de foarein fan de pleats dy 't syn oerpake sette litten hat. Foar dy jierren, en noch, in foarname huzinge mei fjouwer gollen.

Ferneamd is er nei syn Pake dy 't „**Maire**“ (boargemaster) fan Burgum west hat. Syn foarfaars wienen boer, mar yn wêzen bestjoersminsk. En dienen dat ek.

Doe't er yn tsjinst moast naam er in ramplesant (ferfanger). It portret en myn deistich kuijerke yn Burgum makken, dat ik Pake rûnom yn it doarp weromseach. Om 't er gjin boer wie, mar mear yn 't bestjoerlike him ynsette en ynleefde, wenne er yn de Skoalstrjitte wer foarhinne in makelder siet. Op it hiem is no ythûs "Het Somerhuys".

Om 1900 hinne liet er in rinteniershûs sette oan de Legewei, no njonken de "Kringloop" winkel. De laaien op it dak binne tink ik de ienichste yn Burgum. Dy hâlde de kjeld tsjin en by 't simmer is 't koeler. De kastanjebeammen dy 't er as jonge boer plante hat, steane der noch.

Sa as ek de platanen yn Tuskendiken, oan it ein fan de Tj. Haismastrjitte, dy 't syn namme hat. Eartiids wie it in skieding tusken syn lannen en Tuskendiken.

Riedslid wie der oan it ein fan de njoggentjinde ieu: fan 1885 oant en mei 1897. Ek 20 jier wie er foarsitter fan wat no fersekeringsmaatskippij "Univé" is.

De knierstok mei sulveren knop dy 't er krige, stiet no njonken de siktêre fan syn jongste pakesizzer.

De Nutsbewaarskoalle (beukersskoalle), wie oprjochte mei troch syn krewearjen. Ek oan it molkfabryk op 'e Burgumerdaem joech er jierren lang syn krêften. Foar de tsjerke wie er presidint-tsjerkfâd.

Noch follemear “baantsjes” hat er hân, hy libbe foar Burgum. It is dan ek net frjemd dat ik him yn it doarp rûnom tsjinkom?

Doe 't ik tweintich jier wie, kaam ik foar 't earst yn de kunde en tocht dit is no de ferneamde Tjalling Hajes Haisma, dy 't libbe fan 1851 oant en mei 1942.

It hûs oan de Legewei. Letter bewenne troch klearmakker Van der Wal.

Mijn bijdrage: Pieter Bekkema

De Bekkema's: karriders van Burgum.

De opkomst en neergang van een karrider familie

Als kleinzoon van de oude PIETER BEKKEMA heb ik, Pieter Bekkema (1949) van 1964 tot 1969 ook het beroep als 'karrider' mogen doen bij de Fa. Gebr. Bekkema.

In 2009, toen ik met prepensioen ging, kreeg ik meer tijd en interesse in de geschiedenis van mijn pake Pieter Bekkema en de Fa. Gebr. Bekkema

Na veel uitzoeken is uiteindelijk dit archief ontstaan.

Foto uit 1950:

*V.l.n.r. Pieter Bekkema sr (51 jr), Klaas Bekkema (27 jr),
Pieter Bekkema jr (1 jr), Klaas Bekkema (86 jr).*

De start in 1926

Pieter Bekkema sr., wonende te Bergum, koopt voor 200 gulden een paard en wagen van iemand uit Weidum.

Hij begint een bodedienst (karriderij) Bergum - Leeuwarden v.v.

De eerste rit was op 19 juli 1926.

Op een zijplank van de wagen stond gegraveerd :

Weidum-Leeuwarden-Sneek

Deze plank is nog in bezit van Pieter Bekkema jr.

De auto doet z'n intree in 1928

Pieter Bekkema sr. koopt een nieuwe 4 ton's T-Ford met aanhanger.

kenteken: B-12407

Deze foto is genomen naast "de Pleats" in Burgum.

De T-Ford in 1929

Pieter Bekkema, zijn vrouw Elisabeth Ringnalda en hun kinderen Klaas en Baukje.

Pieter Bekkema

met de transportfiets

op de Nieuwestad

in Leeuwarden.

Wat hangt er aan het stuur?!

Twee hazen!

Even zonder auto....

In de Tweede Wereldoorlog werd de Chevrolet van Pieter Bekkema voor de mobilisatie gevorderd.

Daarom werd de bodedienst veelal met de concurrenten gezamenlijk onderhouden door met z'n allen op de stoomboot "De Vier Gebroeders" van Van der Wielen uit Burgum naar Leeuwarden te gaan.

Met de concurrenten op een boot was er natuurlijk ook wel eens een woordenwisseling. Na een jaar had Pieter het wel gezien en kocht weer een paard om de bodedienst weer alleen te doen.

Na de oorlog begonnen Pieter Bekkema en Germ Noordmans de combinatie:

BODEDIENST BEKKEMA / NOORDMANS BERGUM - LEEUWARDEN V.V.

Met "lephof"

In 1946 was Anne Bosgra van de boomkwekerij Fa. Iephof, mede vanwege het eigenbelang voor het vervoer van zijn bomen, geldschieter voor de aankoop van 2 nieuwe Engelse Bedford vrachtwagens, een 4- en een 6 tonner. Het stuur van de Bedford zat aan de rechterkant!

Klaas Bekkema:

1951- Bodediensten Eernewoude -1956

Klaas Bekkema kwam als 14-jarige jongen in 1937 in dienst bij zijn vader Pieter Bekkema. Toen Klaas in 1951 vernam dat Boderijder Hamstra uit Eernewoude failliet ging, besloot hij om dat bedrijf over te nemen en voor zichzelf te beginnen. Vader Pieter was het hier niet mee eens en wilde Klaas dan ook niet met geld helpen.

Klaas kocht het bedrijf toch, door 6000 gulden te lenen van Bouke Venema, riethandelaar uit Eernewoude

In 1951 kwam zijn broer Engbert Bekkema bij hem in dienst en in 1952 kocht hij een Chevrolet vrachtwagen.

Door ziekte kon Klaas het zware werk niet meer doen en zodoende verkocht hij het bedrijf in 1956 aan Hein Boonstra uit Holwerd.

Engbert Bekkema is nog een jaar bij Boonstra gebleven en in 1958 ging hij bij zijn vader Pieter Bekkema in dienst.

Klaas werd buschauffeur bij de N.O.F. in Dokkum, maar door zijn ziekte werd hij in 1960 afgekeurd bij de N.O.F.

In 1961 heeft zijn vader hem weer in dienst genomen. Klaas ging er op het kantoor werken.

Broederdienst in wortelen.....

Reinder Bekkema had tot 1964 een eigen tuinbouwbedrijf. Was het druk bij zijn broers dan hielp Reinder mee met bijvoorbeeld verhuizingen.

Maar zijn tuin moest natuurlijk ook doorgaan. Als schooljongens werkten wij in de vakanties bij Reinder.

Wat ik nooit vergeet is dat als het regende en de V.W. Pick-up was thuis dan haalden we de huif van de V.W. en lagen onder de huif wortelen te rooien. De volgende dag was er dus weinig groente op de veiling maar Reinder had **wél** zijn wortelen op de veiling!!

Op het Bodeterrein in Leeuwarden. V.l.n.r. Pieter, Theunis en Engbert Bekkema en Pieter Feitsma.

Het vak van “Karrider”

De 5 jaar als “karrider” zal ik nooit vergeten, wat een prachtige ouwe tijd (1964-1969).

In 1964 zat ik op de L.T.S. in Drachten. Toen mijn vriend en ik op een morgen weer richting school fietsten zeiden we tegen elkaar dat we helemaal geen zin hadden in school en dat we veel liever bij onze vaders in hun bedrijf wilden werken.

Zo ging dat in die tijd. Dus ik werd ‘KARRIDER’.

Hier enkele voorbeelden van wat wij vervoerden **voor fabrieken en bedrijven** in Bergum:

Fa. "Iephof" boomkwekerij, struiken en bomen naar Leeuwarden en het hele land; Fa. J. R. Douma, zaden en tuingereedschap; Timmerfabriek H. H. de Boer, keukens, kasten en deuren, enz.; Eierhandel van der Meer, kisten met eieren; voor de scheepswerf Suameer, flessen zuurstof en flessen gas.

Was er een brand in Burgum geweest, dan namen we de vuile slangen mee naar de brandweerkazerne in Leeuwarden. Daar werden ze schoongemaakt en gedroogd.

Voor de particulieren de kleine boodschappen:

In het voorjaar verkochten we kievitseieren aan de poelier; naar de sleutelspecialist om reservesleutels bij te laten maken; kleding naar de stomerij brengen; dames nylonkousen met een ladder of broeken en jassen met een scheur of een winkelhaak brachten we naar de "Stoppage"; kapotte kunstgebitten naar Fa. Jorna; kenteken bewijzen overschrijven op het belastingkantoor; naar de V&D om de vrijdag voordeel aanbiedingen zoals potten en pannen, huishoudtrappen, droogrekken, enz. te kopen; dameskorsetten om te herstellen naar Hofstede; de koeienhuiden van de noodslagers (in een leeg olie vat).

Alles vanaf het Oldehoveplein

Wij waren om ongeveer 1 uur 's middags op het bodeterrein bij de Oldehove.

Hier bezorgden we dan eerst de goederen bij collega-boderijders voor vervoer verder het land in. De kleine boodschappen losten we op onze vaste standplaats.

De vrachtwagen ging dan de stad in om de grote partijen te bezorgen en de grote bestellingen op te halen.

Ik ging dan op de transportfiets de kleine boodschappen doen. Zo fietste ik ook, net zoals pake eertijds, met eenden en hazen aan het stuur over de Nieuwestad.

Op onze vaste standplaats bij de Oldehove werden ondertussen door bedrijven goederen neergezet, die bestemd waren voor Burgum e.o. De vrachtbrieven werden verzameld en de goederen bij regen of sneeuw onder een groot dekzeil gelegd.

Om ongeveer 4 uur kwam de vrachtwagen terug uit de stad en moesten alle goederen van de grond in de vrachtwagen worden geladen. Rollen lood van 100 kg, zakken meel van 50 kg, vaten olie van 200 kg enz. We hadden toen nog geen laadklep, dus alles moest met de handen. Daar hadden we natuurlijk wel foefjes voor zoals een lege jutezak: daar werd dan een zwaar ding op gezet en dan met twee of meer mankracht in de auto getild .

Voor vaten olie hadden we altijd een strijker onder de vrachtwagen bij ons. Dat waren 2 lange balken die werden bij elkaar gehouden door 2 stukken dwarsijzer. De strijker werd dan schuin omhoog tegen de auto geplaatst en met een stuk touw om het vat stond er een man in de auto te trekken en een man onder om het vat omhoog te duwen.

Zodra alles in de vrachtwagen geladen was, gingen we naar het "veerhuis" om koffie. Onder het genot van de koffie moesten de vrachtbrieven op volgorde van lossen worden gelegd. Dat ging als volgt: de adressen van Burgum-Noord tussen de duim

en wijsvinger Burgum-Zuid tussen wijsvinger en middelvinger Burgum-West tussen middelvinger en ringvinger, enz. Dus niks geen boardcomputer of Tom Tom.

Bij aankomst 's avonds in Bergum bezorgden we nog de spoedgoederen bij de klanten, bijvoorbeeld de medicijnen bij de dokter en drogisterij of het gerepareerde kunstgebit bij de particulier (konden de mensen toch nog lekker eten!!).

Geld transport

Ook was er één keer in de week een doos voor de Kingma's Bank met **2000 gulden** aan kleingeld (die lag ook de hele middag onder het dekzeil bij de Oldehove). De doos vervoerden we altijd onder de zitting van de chauffeursstoel en deze werd dus ook zo snel mogelijk afgeleverd.

De volgende morgen werden de overige goederen gelost, zoals rollen behang, bussen verf, pakken spijkers, hout, staven ijzer, vloerbedekking, tv toestellen, fietsen, schoenen, zakken veevoer, kratten koffiemelk voor de melkfabriek, laselektroden, dozen krenten en meel voor de bakkers. De zakken meel moesten altijd bij de bakker op zolder. Met een lege jutezak over je hoofd tegen het stof en een zak meel (50 kg) op je nek moesten we de gammele houten trap op naar de zolder. Verder (te veel om op te noemen) alles wat Burgum nodig had.

Wat ik ook opmerkelijk vind is dat ik als 15-jarige jongen één keer in de maand de rekeningen in Leeuwarden moest ophalen. Ik liep dan met een grote geldtas met soms meer dan **3000 gulden** door de binnenstad. Zou dat nu nog kunnen?!

Een mooie anekdote van pake Pieter:

Een mevrouw uit Burgum vraagt aan pake Pieter of hij een pakje kleren bij haar zuster in Leeuwarden wil bezorgen.

Waarop pake Pieter zegt: "Dat is dan 1 gulden vrachtkosten". Zij kijkt pake Pieter verbaasd aan en antwoordt: "Daar hoef ik toch niet voor te betalen, jullie moeten tòch naar Leeuwarden!".

Transport en verhuizingen

In de jaren 60 werd er door de Fa. Gebr. Bekkema ook veel groot transport en verhuizingen gedaan:

Voor papierfabriek Friesland: balen papier van en naar de havens in Rotterdam en Amsterdam.

Lichtmastenfabriek: lantarenpalen door heel Nederland.

Polyesterfabriek Bruzon: polyester lichtkoepels en polyester boten.

Staaflijstenfabriek Heko: op speciale stellingen pakken met de schilderijlijsten.

Speciaal transport zoals scheeps-stuurhutten en grote tanks voor de P.E.B.

Voor Wielinga Drankhandel in Bergum hadden we retourvrachten, zoals kratten met frisdrank uit Bunnik en uit Schiedam kratten met jonge jenever.

Als er tijdens het vervoer of bij de horeca een fles stuk ging en de verzegeling op de fles was nog onaangebroken, dan namen we de gebroken flessenhals weer mee naar Schiedam en kregen weer een nieuwe fles jenever mee terug.

Dan waren er nog de vele verhuizingen en dit was echt specialistenwerk.

Eén voorval is mij altijd bijgebleven:

Op een dag moesten wij een dorpsgenoot verhuizen. Toen de inboedel was geladen kwam hij met de mededeling dat hij nog geen nieuw huis had. Wat nu?

“Rij maar naar het gemeentehuis”, zei hij. Daar hebben we de hele middag in de tuin bij het gemeentehuis gestaan. Na lang onderhandelen kreeg hij een andere woning toegewezen.

De jaren 1960

In de 60-er jaren ging het niet erg goed met de Fa. Gebr. Bekkema. Er werden in 1963 twee nieuwe vrachtwagens gekocht. Een Leyland truck en een Morris trekker. Via Fa. Garage Hoekstra en Radelaar werd op de R.A.I. in Amsterdam de Leyland helemaal kaal gekocht voor 20.000 gulden (op het chassis zat alleen een stoel en een stuur). Bij carrosseriebouwer Intema in Workum werd er voor 10.000 gulden een nieuwe cabine en laadbak op gebouwd.

Er was veel pech met deze auto: startmotor gevonden...

Zoals met de eerste verhuizing naar Amsterdam. Stonden wij bij de stoplichten, kwam er een Amsterdammer (hijgend en puffend) op de fiets naast ons. Wie schetst de verbazing: met onze startmotor onder de snelbinders.....?

De Morris trekker was naderhand te licht voor het werk dat hij moest doen (110 pk) en was na 2 jaar uitgeput. Deze 2 nieuwe auto's hebben de Fa. Gebr. Bekkema geen geluk gebracht.

Dus er moest wat gebeuren om het hoofd boven water te houden. Een familielid van de Bekkema's, de heer Theun van der Waal uit Apeldoorn, heeft het bedrijf van de Gebr. Bekkema doorgelicht en kwam met het volgende reorganisatievoorstel: het bedrijf beëindigen.

Het einde van de firma (1926–1970)

De beide overgebleven firmanten Theunis en Engbert Bekkema besluiten om in 1970 te stoppen met de bodedienst en het bedrijf te verkopen aan Hein Boonstra uit Eernewoude.

Het werd in die tijd steeds moeilijker om de zaak rendabel te houden. Enkele van die voorbeelden: Veel grote bedrijven gingen over op eigen vervoer. Gas- en zuurstofflessen werden vervangen door een tankauto en het meel voor de bakkers

kwam nu met een grote bulkauto. Ook gingen er veel bedrijven uit Burgum vandaan of hielden op te bestaan. Dit waren onder andere polyesterfabriek Bruzon, staaflijstenfabriek Heko, boomkwekerij Iephof, timmerfabriek H. H. de Boer, drankhandel Wielinga en eierhandel van der Meer. Burgum werd ook groter. Wat vroeger uit Leeuwarden moest komen, kon men nu in Burgum kopen (het kapotte kunstgebied werd nu ook in Burgum hapklaar gemaakt).

Wat is er na de bodedienst met de Bekkema's gebeurd ?

Pieter Bekkema sr. is na 38 jaar als karrider in 1964 met de A.O.W. gegaan, die in 1957 was ingevoerd. Zijn eerste reactie op het A.O.W.-geld van Minister Drees was: "Dat geld hoef ik niet. Ik heb er ook niet voor betaald!". Hij heeft nog 17 jaar van het geld genoten. Pieter Bekkema is 05-06-1981 te Burgum overleden.

Klaas Bekkema was in 1966 om gezondheidsredenen uit de Fa. Gebr. Bekkema getreden en is 27-11-1988 op 65 jarige leeftijd te Burgum overleden.

Theunis Bekkema ging na de overname van de Fa. Gebr. Bekkema in 1970 werken bij een constructiebedrijf in Burgum. Bij een bedrijfsongeval in 1973 werd zijn enkel verbrijzeld en werd hij arbeidsongeschikt. Theunis is 31 oktober 2009 op 80-jarige leeftijd in Burgum overleden.

Engbert Bekkema werd na de overname in 1970 tot 1974 expeditiemedewerker bij staaflijstenfabriek Heko. Tot zijn V.U.T. in 1997 was Engbert chauffeur (maaltijdbezorger) bij het Dienstencentrum in Burgum. Engbert woont in Burgum en geniet van zijn pensioen.

Reinder Bekkema had tot 1964 een eigen tuinbedrijf in Bergum. In 1964 werd de tuin verkocht en kwam hij in vaste dienst bij Fa. Gebr. Bekkema. In 1966 werd hij chauffeur bij de N.T.F. in Burgum tot zijn V.U.T. in 1999. Reinder is op 03-02-2006 in Burgum op 67 jarige leeftijd overleden.

Tietie Bekkema was van 1963 tot 1970 bij de Fa. Gebr. Bekkema in dienst, waar zij de administratie deed. In 1970 werd zij ziekenverzorgster in "Nieuw Toutenburg" te Noardburgum. Ze is was huisvrouw, woonde in Kollum en is overleden op 21-01-2010.

Ik, Pieter Bekkema jr., was van 1964 tot 1969 bij Fa. Gebr. Bekkema in dienst. In 1969 moest ik in militaire dienst. Vanaf 1970 was ik chauffeur bij expeditiebedrijf E. van der Veen in Burgum. In 1977 werd ik net als mijn oom Reinder ook chauffeur bij de N.T.F. / Sonac.

Na mijn prepensioenenring in 2009 dacht ik, waarom kan een "karrider" geen historie over zijn pake en de Gebr. Bekkema schrijven? (dus auteur i.p.v. chauffeur). Ik woon in Burgum en geniet van mijn prepensioen.

Is het beroep 'karrider' chauffeur anno 2009 dan gestopt ?

Nee!!

Mijn broer Theunis Bekkema (zoon van Klaas) kwam, nadat Hein Boonstra de Fa. Gebr. Bekkema had overgenomen, in 1977 in dienst bij bodedienst Hein Boonstra.

Toen Hein in 1987 stopte met de bodedienst werd Theunis chauffeur bij Van Gend & Loos (nu D.H.L.). Hij bezorgt nu dus nog steeds pakjes en is dus nog “karrider”.

Mijn jongste zoon Teake Bekkema is chauffeur bij het Hulpmiddelencentrum in Burgum. Hij bezorgt rolstoelen, bedden, rollators, enz. in de noordelijke provincies bij de mensen thuis en is dus ook nog “karrider”.

Mijn tweede zoon Sjerp Bekkema is internationaal chauffeur bij Fa. Veenstra in Heeg en bezorgt door heel Europa goederen. Het internationale “karriden” noemen ze tegenwoordig “Eurogroupage”. Maar voor mij is hij nog gewoon een “karrider”.

Misschien staat hij nu wel op een bodeterrein bij de scheve toren van Pisa met een kapot kunstgebit?

En ik: ik rook nog steeds “karriders” !!! (sigaren dus).

Enkele jaartallen met gebeurtenissen van de Bekkema's:

1926 Pieter Bekkema koopt paard en wagen en wordt 'karrider'.

1928 Pieter Bekkema koopt nieuwe T-Ford.

1934 Pieter Bekkema koopt een nieuwe Chevrolet.

1937 Zoon Klaas Bekkema komt bij Pieter Bekkema in dienst.

1939 De Chevrolet wordt gevorderd voor mobilisatie.

1939 Tijdens de oorlog wordt gezamenlijk de bodedienst onderhouden,

1945 Met de stoomboot “De Vier Gebroeders” of met paard en wagen.

1945 Pieter Bekkema en Germ Noordmans gaan een fusie aan.

1946 Pieter en Germ kopen 2 nieuwe Engelse Bedfords.

1951 Klaas Bekkema begint een eigen bodedienst in Eernewoude.

1951 Zoon Theunis Bekkema komt bij Pieter Bekkema in dienst.

1952 Pieter Bekkema koopt het aandeel van Germ Noordmans.

1958 Zoon Engbert Bekkema komt bij Pieter Bekkema in dienst.

1961 Klaas Bekkema komt weer terug bij Pieter Bekkema.

1961 De Bodedienst Hardegarijp - Noordbergum wordt van Feitsma en Hoekstra overgenomen.

- 1961 Pieter Bekkema doet het bedrijf over aan zijn 3 zonen:
Klaas, Theunis en Engbert: Fa. Gebr. Bekkema.
- 1961 De Fa. Gebr. Bekkema kopen een nieuwe Leyland en Morris.
- 1963 Dochter Tietie Bekkema komt bij de Fa. Gebr. Bekkema in dienst.
- 1964 Zoon Reinder Bekkema komt bij de Fa. Gebr. Bekkema in dienst.
- 1964 De loods aan de Westersingel in Bergum wordt gekocht.
- 1964 Pieter Bekkema gaat met de A.O.W.
- 1964 Kleinzoon Pieter Bekkema jr. komt in dienst bij Fa. Gebr. Bekkema.
- 1966 Klaas Bekkema stopt en wordt stille vennoot.
- 1965 Reinder Bekkema stopt en wordt chauffeur bij de N.T.F.
- 1969 Pieter Bekkema jr. moet in militaire dienst.
- 1970 Gebr. Bekkema verkopen de bodedienst aan Hein Boonstra.
- 1981 Pieter Bekkema sr. is op 05-06-1981 op 81-jarige leeftijd in Bergum overleden.

Mijn bijdrage: Klaas R. Henstra

De Burgumer barakken

Inleiding

In het jaar 1921 werden in Tussendijken, destijds een buurtschap ten noorden van Burgum, door de gemeente Tytsjerksteradiel een drietal dubbele houten noodwoningen gebouwd. In de volksmond kregen de woningen de bijnaam: De Barakken.

De woningen werden destijds gebouwd om de woningnood in de periode na de Eerste Wereldoorlog op te vangen. Dat lijkt zo op het eerste gezicht een goed initiatief, maar we dienen wel te bedenken, dat de woningen bestemd waren voor minder draagkrachtigen en minder sociaal-aangepasten.

De plaats die het gemeentebestuur koos is derhalve ook een duidelijke aanwijzing: men wees een plek aan die redelijk ver verwijderd was van de voormalige dorpsbuurt.

Tussendijken, in het verleden een arme wijk bij Burgum, werd aangewezen om de genoemde bevolkingsgroep onder dak te brengen.

In het derde kwart van de twintigste eeuw werd de woonsituatie in Tussendijken pas anders dan in de voorgaande eeuwen. Nu is dit gebied een oord van prijzige villa's en vinden we bijna niets meer terug van de eerdere toestand van armoede en achterstelling.

De bouw

Bij de keuze van het bouwperceel heeft zeker meegespeeld, dat het terrein al eigendom was van de gemeente. Hier werd later (circa 1956) de gemeentelijke vuilstortplaats (it jiskelân) gevestigd. Dit jiskelân lag ten zuiden van het noordelijke weggetje van Tussendijken, ongeveer ter hoogte van de boerderij van de in 2009 overleden Roel Wijmenga.

De vuilstortplaats is niet gesaneerd, maar afgedekt en ingericht als speelterrein voor de jeugd.

De aanbesteding van de barakken vond plaats op 28 mei 1921, onder leiding van gemeente-architect S. H. Veenstra. Het boekje met bestek en voorwaarden (in museumbezit) is ondertekend door burgemeester F. W. Steenhuisen en gemeentesecretaris Johannes Falkena.

Het plan bestond uit de bouw van drie dubbele woningen, met als hoofdafmetingen: een voorgevel van 17.00 meter, een zijgevel van 6.24 meter en een achtergevel met een lengte van 13.00 meter. De fundering bestond uit: 'minst rode drieling stenen', de opbouw was van hout en het dak belegd met rode gegolfde pannen. Dit zullen wel zogenaamde 'gegolfde Friese' geweest zijn. Bij de ruiten valt op dat deze moesten zijn vervaardigd van '1^e soort wit Fransch glas'. Onder de algemene voorwaarden noem ik nog even paragraaf 28: 'Op het werk is het gebruik van sterken drank ten strengste verboden op verbeurte van f 50,- voor elke overtreding'. We nemen aan dat de aannemer dit moest controleren.

Leeuwarder Courant, 20 mei 1921

Foto: De barakken van Oudebildtzijl (dit ontwerp werd ook in Burgum gebruikt)

De exploitatie

Over de exploitatie van de beginjaren is helaas weinig bekend, maar een rekening over het dienstjaar 1940 geeft redelijk inzicht in kosten en baten.

Inkomsten: 'Aan huren: 6 woningen 52 weken à f 1,50 per week en per woning is 6x f 78,- = f 468,-. Berekende huuruitval: f 18,72. Totaal aan inkomsten: f 449,28'.

De uitgaven (onderhoud, grond- en waterschapsbelasting, assurantie en kosten inning van de huurpenningen) bedroegen f 217,57. Batig saldo dus f 231,71.

Een brief (exploitatierekening) aan het ministerie van 'Binnenlandsche Zaken' van 27 augustus 1941 geeft een ander beeld. 'De werkelijke huuropbrengst was over 1940: f 154,50.

Een ambtenaar schreef er later in potloodschrift bij dat dit bedrag onjuist was. De inkomsten bedroegen slechts f 138,50. Veel bewoners betaalden dus geen huur. Het tekort moest worden gedragen door het gemeentebestuur.

Verderop zullen we zien dat het niet betalen van de huur leidt tot een poging tot extreme betalingsdwang van huurachterstanden.

Woonomstandigheden

Bij de beschrijving van de woonomstandigheden kunnen we gebruik maken van een aantal brieven uit het gemeente-archief. Op 5 oktober 1940 schrijft een bewoner een brief aan het College van Burgemeester en Wethouders:

Geachte heeren Burgemeester en wethouders. Wij willen de heeren eens vriendelijk verzoeken dat wij het electrieslicht mogten hebben daar wij geen pertroleum kunnen krijgen en de schaarste is ook in de kaarsen en dat is ook geen licht in huis om daar was bij te doen. Noodwoningen Bergum.

In afwachting, ondertekend door een viertal bewoners.

Een ambtenaar noteert onder dit ingekomen stuk bestemd voor de college-vergadering: 'hoeveel huurschuld?'

Op 5 maart 1941 komt er andermaal in brief op het gemeentehuis:

Geachte Meneer de burgemeester, ik wil u eens vriendelijk verzoeken laaste kamer waar Z. in woont die gaat er met mei er uit nu wou ik die kamer wel hebben want ik heb geen manvolk meer in huis en dan die lui daar ik tusschen in woon dat is Janboel want mijn boel is nooit buiten vertrouwd dan ondatelen ze mij de boel. en dan de tuin die daar bij is past mij beter om dat alles zoo deur is en om dat alles te kopen valt niet mee. die tuin is wat grooter en dat past mij wel.'

Vrouw X. Bergum.

Ook hier weer een bijgaande notitie: 'Als de woning van Z. leeg blijft staan wordt ze vermoedelijk door de burens ook half afgebroken.'

Op 13 november 1941 ontvangt Het Algemeen Armbestuur de volgende brief betreffende genoemde vrouw X. Het onderwerp betreft de huishuur:

In de gemeentelijke noodwoningen alhier woont o.a. Uw bedeelde X. met gezin. Die woningen doen f 78,- huur. Doch de gemeente krijgt van genoemde niets binnen, waarom wij u verzoeken te willen zorgen, dat halfjaarlijks, ingaande 1 januari 1942, genoemd bedrag uit Uwe middelen wordt afgedragen aan den gemeente ontvanger, die een exemplaar dezes ontvangt.

*De Burgemeester van Tietjerksteradeel,
F.W. Steenhuisen*

September 1942 arriveert er een schrijven van een aantal bewoners van de barakken bij het Staatstoezicht op de Volksgezondheid te Leeuwarden. De betrokken inspecteur, J. Ebels, houdt toezicht op de artsennijbereidkunde, de opiumwet, de

warenwet en wet op de hygiëne van bodem, water en lucht. Derhalve belandt de brief op de juiste plek, maar wel werd daarbij bewust het gemeentebestuur gepasseerd.

Weledede M.

Uit naam van alle bewoners van de noodwoningen in Tussendijken o/d Bergum komen wij met het vriendelijke verzoek tot u als gij een onderzoek instellen wilt naar de watervoorziening dezer woningen. De pompen en bakken zijn zomers leeg dus zijn wij aangewezen op de burens of anders op kuilen. Gaarne zagen wij hierin spoedige verandering. De laatste woning No. 62 zit heelemaal zonder water daar de watervoorziening heelemaal vernielt en de bak allelei vuils en dergelijk meer in ligt. Hierover zijn ook al klachten bij de wegwerker tevens inter van de huur gekomen maar tot heden zonder resultaat. Gaarne zagen wij dat u spoedige verandering brengt in deze ondhoudbare toestand. In afwachting zien wij u bericht tegemoet en Groeten u vriendelijk.

W.g. zes bewoners

Naar aanleiding van bovengenoemde brief stelt de inspecteur op 25 september 1942 een onderzoek in. In de antwoordbrief van de inspectie wordt het gemeentebestuur ernstig gekapitteld.

Geen der pompen levert op de dag van onderzoek water. De voorziening van pompen en regenbakken is bij langdurige droogte onvoldoende. De welputten bevinden zich veel te dicht bij de sloot, welke in uiterst vervuilde toestand is, aangezien ze kennelijk als vuilnisbelt wordt gebruikt. Bovendien bestaat het gevaar dat de bewoners hun toevlucht nemen tot het gebruik van onbetrouwbaar oppervlaktewater. Voorts wenst de inspecteur verbetering in de toestand en tenslotte wil hij spoedig vernemen welke maatregelen het gemeentebestuur zal nemen.

Een ambtenaar noteert het volgende advies aan het college: 'Waterleiding duur. Nortonpomp slaan?' en de verzuchting: 'Hoe moeten wij hier mee om?'

Wij weten niet of het gemeentebestuur erg onder de indruk was van de brief. Wel werden er kort nadien (27 oktober 1942) putten geslagen en Nortonpompen geplaatst door installatiebureau 'Waterloo' te Leeuwarden.

Dwang tot huurbetaling

Het moge duidelijk zijn dat de bewoners van de barakken moeite hadden met het betalen van de woninghuur. Het betrof soms grote gezinnen. De Leeuwarder Courant van 4 juni 1993 berichtte over de familie Sjoerd Boonstra. Zij woonden in de barakken van 1939 tot 1947. Het echtpaar kreeg drieëntwintig kinderen. Een dochter vertelde over een stampot die op de kachel stond. Helaas was de kachel uitgegaan en bij gebrek aan brandstof werd het jongste kind uit de kakstoel gehaald en werd deze stoel opgestookt.

In de periode (kort na de Tweede Wereldoorlog) probeerde het gemeentebestuur de bewoners te dwingen hun huur te betalen. Het was een tijd van armoede. Alles was nog op de bon. De wederopbouw van ons land moest nog beginnen.

Op 1 augustus 1945 schreef het toenmalige gemeentebestuur een brief aan de Militair Gezag in Drachten. In die nog onzekere tijd had een militaire commissaris verregaande politieke- en bestuurlijke bevoegdheden. En dat was maar goed ook,

want het toenmalige gemeentebestuur sprong wel erg slordig om met de belangen van haar inwoners.

De brief is van dusdanig belang om deze integraal te vermelden:

Dwang tot huurbetaling

Er zijn in deze gemeente 5 zgn. noodwoningen van de gemeente, te Tussendijken onder Bergum, waarvan de bewoners zeer slechte huurbetalers zijn. Ze zijn belangrijke bedragen achterop. Hoewel betrokkenen voor al dezen en er voor liggenden tijd ruim hebben verdiend. Ook wel onder de Duitschers op het vliegveld. Het eenige middel lijkt ons uitzetting van een of meerdere gezinnen, met gevolg, dat ze onder den bloten hemel eventueel eenige nachten moeten doorbrengen om murv te worden. Voor elk ander middel zijn ze tot heden ongevoelig gebleken.

Is ook Uw Gezag een ander (beter) middel bekend, dan vernemen wij zulks gaarne om daarvan eventueel gebruik te maken.

Wij zouden een enkel gezin als proefkonijn willen probeeren, bij voorkeur een met de minste kleine kinderen.

Bij uitzetting blijft de moeilijk te beantwoorden vraag: waar blijft het stel? Want niemand verleent deze menschen anders onderdak. Daar valt niet op te rekenen. En dus is de kans groot, dat de Burgemeester ze gauw weer op de stoep krijgt.

Het zou ons aangenaam zijn in dezen van U een advies te ontvangen, waarvoor bij voorbaat dankend.

Opgemerkt zij nog, dat een van de woningen zoowat op inzakken schijnt te zijn, de schuld van de bewoner zelf, die alles wat los en vast was er zoowat uitgebroken heeft en die wel een van de ergste wanbetalers is en bovendien de anderen in dit opzicht nog opruit.

*Burgemeester en Wethouders van Tietjerksteradeel,
de Burgemeester, Steenhuisen*

Een dergelijke brief, ruw en insinuerend, is een college onwaardig. Blijkbaar is er geen rem opgezet door een ambtenaar of gemeentesecretaris. De betreffende bewoners hebben vrij zeker geen weet gehad van het bestaan van de brief, anders hadden zij zeker gereageerd.

Op 29 augustus 1945 antwoordt een majoor, namens het militaire gezag. Het korte briefje gaat niet in op voorstellen en verzoeken van het gemeentebestuur. De brief zegt alles over de ideeën van het college: hoe halen jullie het in je hoofd! Ook deze brief plaats ik integraal.

Onderwerp: huurbetaling

Aan den Burgemeester en Wethouders van de gemeente Tietjerksteradeel.

In antwoord op Uw schrijven no. 1315 deel ik U mede dat U de bewoners van de noodwoningen te Tussendijken tot betaling van de achterstallige huur te dwingen, den civielrechtelijken weg dient te bewandelen.

Genoemde conclusie had het college natuurlijk ook zelf kunnen en moeten bedenken. Hun voorstellen in de brief van 1 augustus 1945 rieken naar borrelpraat.

De afbraak

Een dubbele woning werd in de Tweede Wereldoorlog afgebroken. Wanneer precies is niet bekend. Over de twee andere barakken is meer bekend. Er bestaat een brief

gericht aan de directie van de Volkshuisvesting en de Bouwnijverheid in de Provincie Friesland.

Het betreft de afbraak van keten, hokken, woonwagens zonder wielen en soortgelijke verblijven. Let wel: het betreft geen woningen!

Genoemd worden Tussendijken 46 en 48, noodwoningen van hout. De laatste is leeg en de eerste wordt op dertien januari 1958 nog bewoond.

De barakken worden op afbraak verkocht en in Appelscha als vakantiewoningen weer opgebouwd. Andere informanten veronderstellen dat de woningen naar Ameland zijn verkocht. De noodwoningen hebben zevenendertig jaar gefunctioneerd.

AFBRAAK
dubbele noodwoning
BERGUM
Belanghebbenden worden in de gelegenheid gesteld, in te schrijven voor de sloop van de dubbele noodwoning, Tussendijken nos. 46 en 48 te Bergum.
Voorwaarden gratis verkrijgbaar bij de dienst van gemeentewerken, Markt 1 te Bergum.
Inschrijvingen uiterlijk 22 nov. a.s. aan de Burgemeester van Tietjerksteradeel te Bergum.
Deze week 100 gram lange vingers voor maar 19 cent bij 1 pakje V&Gé cacao 100 gram voor 60 cent, met 12 geldzegels.
Alleen bij uw V&Gé-kruidenier

Leeuwarder Courant, 15 november 1957

Bewoners en omstandigheden

Er leven nog vele verhalen over de moeilijke omstandigheden waaronder soms in de barakken werd geleefd. Schrijnende verhalen, maar ook tekenen van levendig vertier. Een bewoonster vertelde: 'Wy koenen dêr prachtich boartsje.'

De saamhorigheid was groot als er een gezamenlijke vijand was, bijvoorbeeld de overheid, het gezag en het grote dorp Burgum. Onder normale omstandigheden was er onderling ook vaak heibel. Men ontzag zich zelfs niet elkaar te beschuldigen van slecht onderhoud en wangedrag (zie de brief van 5 maart 1941 aan de gemeente). Volgens Jan Boonstra uit Rien (bewoner van 1939-1947) ontstonden de meeste onderlinge ruzies omtrent gereedschap dat werd geleend en niet teruggebracht.

Toen ik in 1965 in Burgum kwam wonen en werken, was een van de eerste dingen die ik kreeg te horen dat op Tussendijken de toestand kort na 1945 zo armelijk was dat er midden in de winter kinderen op blote voeten naar school moesten. Dat was toen nog maar twintig jaar geleden. Pas later begreep ik dat men vooral kinderen uit de barakken bedoelde. De verhalen hieromtrent leefden toen nog volop.

Had men al klompen dan waren die vaak gemaakt door een lokale klompenmaker. Jan Boonstra: 'Dy klompen wienen sokke dikke stikken hout en sa swier oan 'e fuotten'.

En dan sprak vader Sjoerd de kinderen ook nog toe: 'Tink der om net mei de nije klompen op 'e wei rinne, altyd yn 'e berm lâns'.

Kleding was ook niet altijd ruim voorhanden. De kinderen uit het gezin Boonstra werden kort na de oorlog allen gelijktijdig gedoopt. Alleen dan kwamen zij in aanmerking voor kleding en een toelage van de kerk. Die kleding werd zeker gebruikt om op zondag netjes tijdens de preek in de kerk te verschijnen.

Eten werd soms uit de gaarkeuken gehaald. Deze was gevestigd aan de Noordersingel in het Groene Kruisgebouw. Met een pan gewikkeld in een doek was het de taak van een van de kinderen om de maaltijd af te halen. Onderweg werd er dan al het een en ander uit de pan gevist.

Lútsen van der Meer woonde in 1944 met zijn ouders op een boerderij aan De Miensker op Noardermar. Zij kregen die winter bezoek van een tweetal jongens uit de barakken. De jongens vroegen om een emmertje melk. Hoewel het erg koud was, hadden de jongens geen schoeisel aan de voeten. Van der Meer vroeg: 'Hawwe jimme gjin kâlde fuotten? Se binne sa blau as laai.' De jongens ontkenden last van de kou te hebben. Een van hen stak een voet omhoog, zodat Van der Meer de temperatuur kon opnemen. 'De fuotten wienen gleonhyt.'

Het dorp Burgum kende in de tijd rond de Tweede Wereldoorlog ongeveer 3.000 inwoners.

De kern was gesitueerd rond Schoolstraat, Lageweg en Burgumerdaam, voorts Burgum-west en de Nieuwstad. Met alles wat verder weg was, had men weinig contact.

Iemand vertelde mij: 'As wy nei Noardermar gongen, wie it sa'n ein fuort. It wie krekt as wienen wy yn it bûtenlân'. Dit gold zeker ook voor Tussendijken. En ieder die wat verder weg woonde werd met enige argwaan bekeken. Vooroordelen zullen wel een grote rol hebben gespeeld. Dezelfde zegsvrouw uit deze alinea: 'Jo kinne wol sizze, dat wy dy minsken diskrimineard hawwe. Krekt at hjoeddedei dien wurdt mei asylsikers. Ik skamje my der no noch wol wat oer. Dit hie sa net moatten'.

De bewoners van de barakken hadden het niet erg ruim. Vooral als de winter in zicht kwam, was het moeilijk. Iemand zei: 'Heit sprong wolris oer in sleat en dan lei der soms wat, dat it meinimmen wurdich wie'. Dat noemde men geen stelen. Heit was in actie voor zijn gezin.

Dit bekijk je met andere ogen, wanneer je - door meerdere bronnen - wordt verteld dat er ooit in de barakken een kind is doodgevroren. Er was geen hout meer om de kachel te stoken.

In een strenge winter ging wel eens iemand naar de barakken, krabde het ijs van de ramen om naar binnen te kunnen kijken. Op de vraag naar het waarom, luidde het antwoord: 'Efkes sjen at hjir noch guon yn libben binne!'

Al eerder werd gememoreerd dat brandstof soms schaars was. Een van de bewoners had eens een boom op de kop getikt. 'Dat wie fansels in boppeslach.' Helaas bezat men geen bijl of zaag om de boom in handzame stukken te hakken of te zagen. Maar er was wel een oplossing voor dit probleem. Een raam werd opgeschoven, de boom deels naar binnen geduwd en het uiteinde in de kachel gestopt en steeds verder opgeschoven. Zo werd de boom langzaam opgestookt.

Kinderen gingen wel eens hout sprokkelen. Dan werden ook dampalen en ander geriefhout meegenomen. Dat hout was meestal te nat om op te stoken. In een dergelijke situatie werd het kelderluik gesloopt. Dan kon je de kachel in elk geval met droog hout aanmaken.

Jan Boonstra (zoon van Sjoerd en Hendrikje Boonstra) heeft een deel van zijn jeugd in de barakken doorgebracht. Zij woonden er van 29 juli 1939 tot 24 september 1947. Boonstra: In de oorlog zaten Duitse soldaten in “Glinstra State”. Daar werden af en toe de kachels geleegd. Uit de as zochten we de eierkolen die deels nog warmte konden leveren voor de kachel thuis.

Lútsen van der Meer vertelde ook het volgende verhaal: Het was in maart 1946, ik was pas getrouwd. Samen met mijn vrouw Griet zaten we in de woonkeuken. We keken naar buiten en zagen daar het volgende tafereel. In het weiland naast onze boerderij waren twee jongens uit de barakken. De kleinste hield een schaap vast en de grootste lag onder het schaap te drinken.

Op zeker ogenblik kon de kleinste jongen het schaap niet meer houden en het dier ging er vandoor. De jongen onder het schaap hield zich aan de wol vast. Dus ging het in het natte maartgras het hele weiland langs. En de jongen dronk maar door. Zo kwam in die jaren na de oorlog de jeugd uit de barakken aan hun drinken.

Sinterklaas was voor de kinderen uit de barakken niet een periode van vreugde. Op zes december mochten de leerlingen hun cadeautjes meenemen naar school. In de klas pronkte een kind nogal met een prachtige trapauto. De geschenken van de kinderen uit de barakken staken daar nogal schril tegen af. Zestig jaar nadien worden dergelijke verhalen nog verteld alsof het gisteren was gebeurd. Zelfs de naam van de bezitter van de trapauto wordt zo uit het geheugen opgevist.

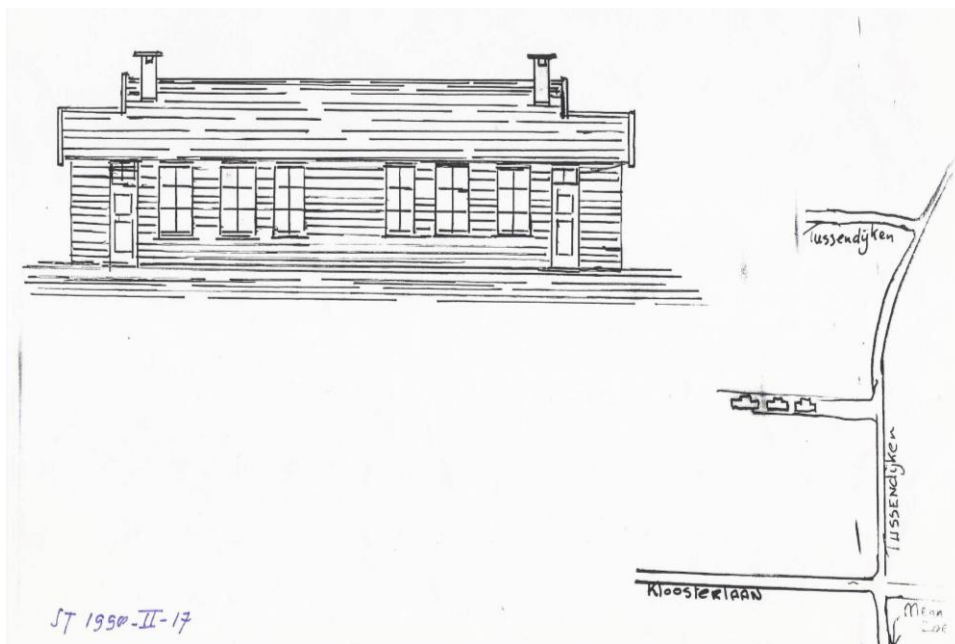
Slechts zelden hoor je verhalen over contacten van Burgumers met bewoners van de barakken. Jan Boonstra leerde als jongetje het melken bij Sieds en David Kloosterman aan de Kloosterlaan. Van Jits (de vrouw van Sieds) kreeg de kleine Jan vaak een boterham en een beker melk. ‘De Kloostermannen wienen beste minsken’. Een meisje uit de barakken stond eens met een vriendinnetje aan de deur bij haar ouderlijke woning in Burgum. De moeder kwam ook buiten. Het vriendinnetje vroeg aan haar moeder of het meisje uit de barakken mocht komen spelen. Het antwoord was: ‘Nee, je mag niet spelen met kinderen die onder de luizen en vlooiën zitten’. Zachtzinnig werd er niet omgesprongen met de gevoelens van kinderen uit de barakken.

Samenvatting

De Burgumer barakken werden in 1921 gebouwd voor gezinnen waarvoor elders in de gemeente geen plaats was. Vele families woonden hier kortere dan wel langere tijd.

Contacten tussen dorpsbewoners en bewoners van de barakken waren spaarzaam. Barakbewoners werden veelal uitgesloten van deelname aan dorpsactiviteiten. De overheid speelde achteraf gezien een weinig fraaie rol en ook de Burgumers discrimineerden volwassenen en kinderen uit de barakken.

Voor kinderen was het toch nog vaak een periode van onbezorgd spelen. Diverse informanten vermelden meermaals: 'Wy hawwe in moaie jeugd hân yn de barakken'. De laatste barakken werden in 1958 afgebroken.

Tekening en situering van de barakken (er is daar nu een speelveldje).

Bestek en Voorwaarden

waarnaar door Burgemeester en
Wethouders van Tietjerksteradeel
zal worden aanbesteed: het bouwen
van eene dubbele NOODWONING
te Bergum.

INHOUD:

- 1e afdeeling: Beschrijving.
- 2e „ Voorschriften voor de uitvoering.
- 3e „ Voorwaarden van algemeenen aard.

EERSTE AFDEELING.

Beschrijving.

§ 1. Omschrijving.

De werkzaamheden, in dit bestek bedoeld, zullen bestaan in het bouwen van eene dubbele NOODWONING met aanverwante werken op een vrij terrein op Tusschendijken o.d. Bergum, op het perceel ten kadaster bekend gemeente Bergum, sectie B, no, 668, met de levering van het daartoe benoodigde omschreven in de navolgende bepalingen en naar de bijbehorende teekening, een en ander volgens orders van den architect.

§ 2. Hoofdafmetingen.

De voorgevel	lang 17.00 M.
De zijgevel	„ 6.24 M.
De achtergevel	„ 13.00 M.

Met dank aan:

Schelte de Beer
Jan Boonstra, Rien
Jaap Boskma, Burgum
Jeltje Haisma-Boskma, Burgum
Jan van der Hoek, Burgum
Jan van Lunzen, Garyp
Lútsen van der Meer, Burgum
Germ Nijboer, Burgum
Siebe Siebenga, Burgum
Gerrit Veenstra, Burgum

N.B.

1. In de bibliotheek van Streekmuseum Burgum kunt u kennisnemen van het dossier met veel originele gegevens van het onderzoek naar de barakken.
2. Streekmuseum Burgum beschikt nog niet over foto's van de Burgumer barakken. Mochten deze nog opduiken dan zullen we u via weekblad "Actief" informeren.

***Mijn bijdrage:
Jittie Bosma-Hoekema***

Anne Hoekema, oorlogsherinneringen van een timmerfeint

Ruim een halve eeuw na de Tweede Wereldoorlog vertelde Anne Hoekema (†) het verhaal over zijn herinneringen aan de periode 1940-1945. Een tijd van vluchten en angst, vindingrijkheid in werk als onderduiker, momenten van humor en liefde en bijzondere lokale personen. Maar vooral een beschrijving in eigen stijl en wijze, over de beleving van de oorlogsjaren door Hoekema zelf.

Zijn dochter Jittie typte destijds de memoires van haar vader. Vooral bestemd voor de nazaten. Met hun goedkeuring is de tekst ook aangereikt voor dit boek. Het geeft daarmee een beeld hoe een jongeman, een timmerfeint in deze aannemersfamilie, de vijf oorlogsjaren beleefde.

De woningen van de familie Hoekema aan de Nieuwstad.

Op de vlucht voor water

De oorlog is voor ons eigenlijk al begonnen op de allereerste dag: 5 mei 1940. Er kwam van de gemeente een schriftelijke mededeling dat de familie moest evacueren. We moesten naar Tabe Postma in Giekerk die ook een timmerbedrijf had zoals mijn vader. Er zou in Bergum 1 meter hoog water komen, dit om de Duitse opmars te verhinderen of te vertragen. Dus snel die hele morgen in de weer, om alle huisraad en fietsen op de schaafbank te zetten. Alle overgordijnen werden omhoog geknoopt.....

Zo zijn we met beddengoed en met grootmoeder beppe Aukje vertrokken naar Giekerk. Gelukkig hadden wij een auto. Onderweg zag je een hele lange stoet mensen die moesten lopen, of met hondenkar of bakfiets zeulden.

Tabe en Sietske Postma waren hele beste mensen die ons met open armen ontvingen. Er werd snel door vader en Tabe een slaapkamer gemaakt van oude raamblinden. Eelke, mijn broer, en ik sliepen achter een scheve kant onder een glazen dakpan.

Beppe en mijn zuster Theatske sliepen bij buurman Willem Postma. Nog twee of driemaal zijn we met de auto teruggeweest naar Bergum om eerst Albert en Harmke en daarna Germ en Pietsje te halen.

In die eerste nacht werd het militaire vliegveld in Leeuwarden door de Duitsers gebombardeerd. Door onze glazen dakpan kon ik de rode gloed waarnemen. Mijn vader kreeg toen zo'n angst, dat hij onverwijd mijn moeder wilde halen die in het Diaconessen ziekenhuis lag. Ze was, geloof ik, geopereerd aan galstenen.

Mijn vader herinnerde zich dat in het Friesch Dagblad had gestaan dat bij eventuele calamiteiten alle bomen op de Groningerstraatweg van een ring met springstof werden voorzien. In geval van nood hoefde er maar iemand bij langs met een lucifer en alle bomen zouden over de weg vallen.

Toen we in het ziekenhuis kwamen was alles in paniek. Dit kwam waarschijnlijk door het bombardement van die nacht.

We konden in de gangen maar nauwelijks het water buiten onze klompen houden. De brandslangen waren uitgerold en onder druk gezet. Maar helaas waren ze allemaal poreus, zodat ieder een complete douche onderging. We mochten moeder mee nemen, maar zijn lang onderweg geweest omdat we om de haverklap moesten stoppen om de Hollandse militaire colonnes door te laten. Deze kwamen vanuit Groningen en waren op weg naar de Afsluitdijk.

Ook kwamen we nog een bus tegen waar postbode Wiebe Bloemhof in zat. Dit greep mijn vader erg aan omdat Wiebe een vriend van hem was. De volgende dagen is er bij de Afsluitdijk nog wel erg gevochten, maar bleek onneembaar met al die bunkers. De Duitsers durfden ook niet te bombarderen, want dan konden ze er zelf niet over. Op de vijfde dag is Rotterdam gebombardeerd, wat toen ook meteen het einde van de oorlog betekende voor Nederland.

Na nog een nacht slapen in Giekerk zijn we weer naar Bergum teruggegaan. Het water als kering van de opmars was een grote miskleun. Men had bij het Zwartkruis en ook bij de Wijde Ee tussen Bergum en Suawoude nog wel een paar schepen laten zinken. Maar het water wilde maar 30 cm. omhoog. Wel zijn Tabe en Sietske Postma altijd vrienden gebleven.

Kort nadat we weer thuis waren kwam de Duitse cavalerie via Noordermeer en Nieuwstad voorbij ons huis, op weg naar Suawoude. Hier woonden ook toen veel boeren, die de paarden van de Duitsers moesten voeren.

Perikelen in de eerste jaren

In het begin van de oorlog konden we nog een beetje autorijden. Nadien niet meer, want toen werd onze auto gevorderd door de Duitsers. We zijn een keer door Lekkuum gereden en konden de grote zoeklichten zien die de Duitsers op het stuk land net voorbij een scherpe bocht in een weiland hadden opgesteld.

In de oorlog moesten wij ons later behelpen met fietsen op kussie (cushion) -banden (rubberen fietsbanden zonder lucht). Mijn fiets bezat hele goede kussie-banden, want ook hierin zat verschil. Er waren fietsen daar viel bijna niet meer op te rijden. Helaas heb ik van mijn fiets niet zo lang profijt gehad want die was meestal bij voeger Jochum. Die woonde in de "Sok" bij Tietjerk. Jochum had nog geen vervoer en kon mijn vader niet helpen zonder gebruik van mijn fiets.

Er is nog een voorval, kort na de oorlog, waarbij mijn vader bezig was met de nieuwe drukkerij van Jan Steegstra. Dit was achter het winkeltje van Aaltje Kalsbeek.

Ik moest Jochum toen koffie brengen. Ik vroeg hem, wel hoe gaat het? Hij zei, het gaat met mij deze morgen zeer slecht. Steeds als ik wil beginnen met voegen ga ik helemaal trillen, kijk maar. Jochum, die op de steiger stond, goot met de gieter eerst de muren nat. Het bleek dat de hele muur onder stroom stond en dat was zijn "ziekte".

Beurs met zwart geld

Ons aannemersbedrijf had meestal Lytse Libbe als voeger, maar deze had het tijdens de oorlog veel te druk met de zwarte handel.

Ik herinner me nog dat mijn broer op Lykwei (nu Kerklaan) een grote beurs vond met een ketting eraan. Er zat meer dan tienduizend gulden in. Dit kon van niemand anders zijn dan Libbe. Mijn broer en ik hebben hem teruggebracht en kregen elk tien gulden.....

Lytse Libbe was vroeger getrouwd met Teats en woonde op de Molenweg. Teats is vroeg gestorven en Libbe is later getrouwd met Rens. Ze woonden toen aan het einde van de Lykwei.

Rens was voor haar huwelijk huishoudster bij een boer die een hond in de krant had aangeboden. Libbe wilde ook een hond en ging naar die boer. Rens kwam bij de deur en zei: Kwam jij voor de hond? Nee, sprak Libbe, ik kom voor jou. En zo werd Rens zijn vrouw.

Nog meer Libbe anekdotes

Ik weet ook nog dat mijn vader kort voor de oorlog een Gereformeerde kerk bouwde in Grouw. Hij ging dan maandag met de auto volgeladen met personeel en hele grote pannen met eten, die mijn moeder gekookt had, op pad. In Grouw had mijn vader een grote keet gemaakt waarin je ook kon slapen. Het mocht in die tijd geen uren kosten om elke avond naar Bergum te rijden. Een heel verschil met nu waar afstand minder speelt.

Vader was erg streng en daarom moest elk lid van het gezelschap als ze 's avonds om zes uur gingen eten, een hoofdstuk uit de Bijbel lezen.

Libbe kreeg ook een beurt en las: en Noach gewon zonen en dochteren en besmeerde ze van binnen en van buiten met pek. Libbe had bij het woord dochteren (per ongeluk?) een bladzijde te ver omgeslagen.

Na de oorlog wanneer ik naar de ambachtsschool in Leeuwarden fietste, gebeurde het soms dat ik met Libbe op fietste. Deze werkte veel in Leeuwarden als voeger. In Hardegarijp stapte hij soms af bij het spoor en haalde staven betonijzer uit zijn fietstas. Hij legde deze op de rails en liet de trein erover heen rijden en dat waren dan zijn voegijzers.

De ijzers die in de handel waren, kon Libbe niet gebruiken, omdat ze niet alleen te duur waren, maar ook veel te kort. Libbe moest lange voegijzers hebben om meters te maken. Ja, een vakman dat was hij wel.

In de oorlog moest ik ook vaak boter halen bij Libbe en Rens. Toen ik evenwel zag hoe onhygiënisch dit bereid werd, zei ik tegen mijn moeder: hier kom ik nooit weer.

Daarna moesten we zelf karnen, wat ons ook wel lukte.

Er werd vroeger niet zo nauw gekeken. Als ik nog zie hoe slager Fokke de leverworst maakte, dan gruw ik er nog van. Hij had een grote teil en stond daar met blote voeten in te stampen. De smurrie kroop hem tussen de tenen door. Bah.

Even een uitstapje

Dit doet mij ook nog denken aan een voorval uit de oorlog, toen wij in Noordbergum aan het werk waren bij Jan Putter. Dit was zijn bijnaam, maar zo werd hij dagelijks genoemd. Zijn echte naam was Douma en zijn vrouw van Assen (of was het net andersom misschien?). Ik hoor nog dat de familie Putter en Van Assen, die naast elkaar woonden, altijd ruzie hadden. Complete Bijbels, met daarin teksten aangestreept, werden over de gezamenlijke heg gesmeten.

Hoe het ook zij, we hadden als opperman Geert Heitbuurt. Op een gegeven moment brak de klomp van Geert. Zo moest hij met één klomp de ladder op, wat Geert niet beviel. Ik zei tegen hem: waarom doe je die andere klomp ook niet uit?

Soms zie ik in mijn dromen nog die grote tenen om de sporten van de ladder krullen. Mevrouw Putter is een keer bij ons aan de deur geweest en het dienstmeisje van mijn moeder deed open en zei: Vrouw Putter is aan de deur. Wat was die vrouw kwaad toen ze dit hoorde. Maar ik dwaal nu wat af.

Ondanks oorlog naar school en werk

We gaan weer terug naar het begin van de oorlog. Na 5 dagen oorlog, waar wij in Friesland overigens niet zo veel van hebben gemerkt, kwam het normale leven weer een beetje op gang. Ik zat toen in de derde klas van de ambachtsschool in Leeuwarden. Deze school stond tegenover de Koepelkerk en is later afgebrand. Omdat we in de timmer/metselklas zaten, moesten dezen de school verduisteren met karton voor de ramen. Overal in Nederland mocht geen kiertje licht door de ramen komen.

De fietslampen waren afgeplakt en door een klein gleufje viel wat licht op de weg. Ik weet nog dat mijn vader hier veel moeite mee had, omdat hij direct zijn oriëntering kwijt raakte.

Op een avond wilde hij naar huis vanaf de kapper die aan de Lageweg woonde. Vooral net uit het licht vandaan had hij veel moeite de weg te vinden. Maar hier had hij wat op gevonden. Hij duwde zijn wielen van de fiets in de tramrails en kwam zo lopend op de hoek met de Schoolstraat.

Na de ambachtsschool (april 1941) kwam ik bij mijn vader werken. Mijn vader was een 1e klas vakman en kreeg daarom een goede opleiding. Eén van mijn eerste

klanten waar ik alleen naar toe moest was burgemeester Steenhuisen. Ik deed het bijna in mijn broek, maar je leerde er wel van.

Ik weet nog dat we de ULO school aan de Westersingel bouwden. Dit was onder architectuur van architect Van der Kooi uit Drachten. Als jongen van 15 jaar moest ik hand en span diensten verrichten. Op een goeie dag was er geen geschikt werk meer voor mij dus pakte ik de troffel en zei tegen Jan Tiekstra, de metselaar: schik een beetje op, ik ga ook metselen. En dan te weten dat Van der Kooi twee dagen eerder een allround metselaar uit Leeuwarden had weggestuurd omdat hij het in de ogen van de architect niet goed deed.

En zo heb ik de hele school mee helpen metselen. Wat was mijn vader trots dat zijn oudste zoon mocht blijven.

Zo'n 10 jaar later heb ik als zelfstandig ondernemer nog eens woorden met Van der Kooi gehad. Hij moest even telefoneren in de keuken en werd toen kwaad op mij omdat mijn telefoonkabel in de knoop zat en kronkelde. Ja, een vreemde man was het, vond ik.

Verrekening met dominee

In het begin van de oorlog ging het burgerleven nog min of meer zijn gewone gang. We hadden toen catechisatie (vraagleren) bij ds. Nawijn en hier werd veel kattenkwaad uitgehaald.

Ik weet nog dat Dirk Groen aan het propjeschieten was, waarna hij een berisping kreeg. Wel met de waarschuwing: wie het nog eenmaal doet, gaat er uit. Natuurlijk moest ik nog een keer schieten en werd er uitgestuurd. Mijn vader was zo kwaad, dat hij bij het avondeten het grote broodmes rechtop in de ieperen broodplank plantte. Hierbij brak de punt er af en bleef in de broodplank steken. Dit tot ergernis van mijn moeder die tijdens de hele oorlog heeft geklaagd dat haar mes altijd zo bot werd op die plank.

Van mijn vader moest ik toen "vergeving" vragen bij ds. Nawijn.

Hier moest ik kort na de oorlog weer aan denken. Vader had toen alweer een auto en moest zondags vaak met ds. Nawijn naar Wartena waar deze moest preken. Omdat hij een keer geen zin had, vroeg hij mij.

De Fonejachtbrug hadden de Duitsers kort voor de bevrijding laten springen, zodat er naast de brug een pont werd ingezet. Het was een soort zolderpraam, zonder leuning en of wat dan ook. Ik had nog niet zo lang mijn rijbewijs en op de één of andere manier wilde ik mij alsnog op de predikant "wreken". Daarom kwam ik met een rotgang aanrijden, om dan plotseling aan de voorkant van de schuit te remmen en net op tijd te stoppen.

Een volgende keer, zei dominee, voordat je weer de pont oprijdt, moet je mij er maar even vooraf uitlaten.

Arrogant op niveau

Ook is het gebeurd dat we bij Beerda, de manufacturier aan de Tsjibbe Geartsstrjitte, boven de winkel bezig waren met een uitbreiding. Na geharrewar beneden op straat horend, kon ik nog net zien dat ds. Nawijn gearresteerd werd. Hij gaf een grote mond tegen een Duitse militair. Naderhand wou hij zich verontschuldigen en zei tegen die Duitser: ach mijnheer..... Waarna die Duitser blafte: mijnheer?? Ich bin Herr Majoor!!

Zoiets veroorzaakte dat Duitsers zich zo gehaat maakten bij ons, omdat ze arrogant waren en zo schreeuwden.

Hoewel, er zijn ook goede Duitsers, zoals mijn latere vrouw bijvoorbeeld.

Sieger Beerda heeft nog een opschrift gevonden, wat ik toen geschreven had, luidend: thans maken wij van dit moffenhok weer een mensenhuis. Ondertekend door Anne Hoekema. Het was weggetimmerd achter het plafond. In de negentiger jaren vond men dit weer terug.

De woning van kwekerij Bosgra genaamd "lephof", met voor de oorlog nog een fraaie parkaanleg.

Jan (Eén) Handje

Met weemoed denk ik ook terug aan de tijd van Jan Handje, die mij altijd moest helpen als ik bij Anne Bosgra op kwekerij "lephof" aan het werk was.

Jan Wiersma, want zo heette hij, kende ik al van mijn jongensjaren. We speelden dan wel met zijn zoon Tjirk, omdat die bij ons op de buurt woonde.

Jan Handje had vroeger, in zijn jonge jaren, per ongeluk of oorzaak drank, zijn hand voor het jachtgeweer gehouden. Het gevolg was, dat hij zijn hand miste en daarvoor in de plaats een houten knots kreeg.

Op een keer vond ik bij Jan in de spijkerbak een complete kunsthand met 5 kunstvingers, die overal konden scharnieren. Alles was echter verroest en veerde niet meer. Ik vroeg Jan of ik dat mee naar huis mocht nemen. Na Jan's toestemming ging ik alles weer repareren.

Het was werkelijk een prachtig stukje werk en had daar diepe bewondering voor. Toen de hand weer klaar was, sprak ik tegen Jan: doe mij een plezier en gebruik deze kunsthand nu ook nog eens één keer. Maar na een week zei Jan: nu moet je die rommel weer weghalen, want ik kan er niks mee. Jan was zo gewend geraakt aan zijn knots, dat hij hier niet meer zonder wilde. Hij kon er alles mee, heggen knippen, pijp stoppen, harken en ploegen tussen de bomen bij kwekerij Bosgra. Hij

had dan een los riempje aan de knots en maakte dit vast aan de ploeg. Als ik bij Anne Bosgra moest werken, vroeg deze me altijd: wie wil je dat je helpt? Bosgra had wel twintig knechten, maar ik zei dan altijd, geeft mij Jan Handje maar. Hij was handiger met één hand dan een ander met twee. Al moest hij de ladder op in de schuur. Jan klaarde het.

Vast in het kippenhok

Op een keer moest ik voor mevrouw Bosgra een kippenhok bouwen. Jan zat aan de binnenkant van het hok en ik aan de buitenkant. Er moesten 10 cm. brede plankjes tegen een schroot gespijkerd worden en gaf Jan een moker om tegen die schroot aan te drukken. Jan zei echter: 'die moker gebruik ik niet, ik doe het wel met m'n knots'. Elke keer als ik er een spijker in had zei ik: ja, en moest Jan zijn knots verzetten. Ik had goed opgelet waar Jan zijn knots plaatste en zocht een extra lange spijker uit. Toen die er in zat riep ik weer: ja. Jan die schreeuwde: "bliksem" jij hebt mij vastgespijkerd!.

Gelachen dat ik heb, maar Jan werd nooit kwaad op mij. Het breekijzer moest er aan te pas komen om Jan te bevrijden. Het was n.l. een harde eikenhouten knots.

Jan op karwei

Hij kon ook mooi vertellen. Voor de oorlog moest Jan voor Bosgra in het voorjaar naar Duitsland om te snoeien. Dit was dan meestal bij van die grote Duitse herenboeren.

Zo gebeurde het dat er lieden met een boerderij aan het rietdekken waren. De drie rietdekkers stonden op een juffer ongeveer een meter van de noknaad verwijderd. De Duitse boer haalde zijn dubbelloops jachtgeweer uit de woning en richtte deze op de dakdekkers en riep toen: en nu er voor!.

De dekkers wisten dat de man in staat was om hen een schot hagel in de kont te jagen en doken als snoeken over de naad naar de andere kant. De boer liep dan door de appelhof, waar Jan bezig was, naar de andere kant van de boerderij. Dit herhaalde zich een paar keer tot de boer er geen aardigheid meer in had.

Ook is het voorgevallen zei Jan, dat er muzikale blaaspoepen kwamen, die wilden dan voor geld spelen. De boer antwoordde: dat kan wel, maar dan moet je in die roeiboot gaan spelen die daar ligt. De boer haalde dan ook zijn jachtgeweer en sprak, terwijl hij richtte op de muzikanten: en nu schommelen! Wat ze dan ook maar deden.

Bij een andere boer vroeg deze: Jan, ik wil je vandaag mee hebben. Jan zei: dat kan wel, dan zal ik mij eerst even omkleden. Nee, sprak de boer, dat wil ik niet, je moet je oude broek aanhouden. Wat wilde het geval?

Jan zijn wederheft Sjouk was een goede vrouw, maar had ook een "gebrek". Zij kon niet naaien en verstellen. Jan's broek leek wel een dambord, in alle kleuren met verstellappen. Niet in de broek, maar er zo bovenop genaaid.

De boer reisde met Jan in de trein en kocht daarvoor speciaal 1e klas kaartjes. Ze bezochten dan harddraverijen met paarden. Daar stond Jan dan met zijn werkbroek tussen al die deftige dames en heren. Het deerde hem in het geheel niet.

Jan en ik zijn altijd grote vrienden gebleven. In de oorlog kwam hij wel bij mij in de werkplaats en dan moest ik hem opnieuw verbinden. De leren huls moest er dan ook weer opnieuw op aangebracht worden. Voor die ingrediënten ging ik dan naar beppe Aukje.

Later heb ik wel eens gedacht, vreemd eigenlijk, dat Jan dit door zo'n snotneus liet doen. Dit kwam misschien bij gebrek aan liefhebbers omdat het ontzettend stonk.

Van gemoedelijk naar grimmig

Weer verder in het verloop van de oorlog waren we aan het werk bij Andries en Lutske de Vries aan de zandweg van de Nieuwstad naar de Achterweg. De Duitse soldaten waren rondom het huis aan het oefenen en schoten met losse flodders. Ik stond op de steiger en kon als een veldheer het hele "strijdgewoel" overzien. Er was een Duitse soldaat uit Oostenrijk en die bij mijn burens Germ en Pietsje Douma was ingekwartierd. Omdat ik deze soldaat kende, ging ik naar hem toe en zei hem dan waar "zijn vijanden" zich in de sloot verstopt hadden.

In die tijd ging alles er nog vrij gemoedelijk aan toe. Later werd het grimmiger toen er razzia's kwamen.

Deze Oostenrijkse soldaat waarschuwde ons dan van tevoren en konden wij tijdig in onze schuilhut kruipen.

We hadden een schuilplaats boven in de slaapkamer en zagen destijds door het venster hoe Anne van der Heide van de Zomerweg achterna werd gezeten door de Duitsers. Ik wist echter nog van de ambachtsschool dat Anne erg snel kon fietsen en ze hebben hem dan ook niet kunnen pakken.

Bij dit "kijkspel" had ik zitten roken. Mijn vader die kwam controleren of ik wel in de schuilhut zat, heeft mij compleet door het driekantige deurtje getrapt. Hij was n.l. zo kwaad dat ik daar had zitten roken. Dan konden de Duitsers immers ruiken waar ik verstopt zat.

Eigen tabak bouwen

Over roken gesproken. Sigaretten waren er niet meer, wel tabak. Mijn vader kon echter geen sigaretten draaien, zodat mijn broer of ik dat moesten doen. Ik weet nog dat wij de huisarts over de vloer kregen. Vader hield dokter het doosje met sigaretten voor, maar de dokter vroeg: heeft u er ook aan gelikt? Mijn vader zei: ik niet, maar de jongens wel. De dokter nam dus geen sigaret en vond dat onhygiënisch.

In de loop van de oorlog was er ook geen tabak meer en mijn vader rookte toen gedroogde bramenbladeren.

We waren bij Fokke de Graaf aan het werk aan de Zomerweg. Fokke tegen mijn vader: Kobus wat ruikt jouw pijp lekker. 's Middags gingen we een uur schaften. Toen we terug kwamen zei Fokke: ik rook die "tabak" ook al.

Hij had in dat uurtje bladeren geplukt en gedroogd in de kookkachel. Hoe de mensen er niet aan dood gingen, begrijp ik nog steeds niet. Met Fokke's zoon Thomas heb ik na de oorlog nog wel eens gesproken op muziekconcoursen. Ik moest hem dan altijd nog even vragen: leeft je vader nog?

Slechtere tijden

Alles was krap en op de bon. Ik weet nog dat mijn moeder in verwachting was van broer Jelle, die in 1942 geboren is. Ze kreeg daarvoor extra toewijzing in de vorm van havermost.

Het zal ook ongeveer rond die tijd geweest zijn dat oom Haitse met zijn gezin bij ons kwam inwonen. Mijn oom was een broer van mijn vader en woonde destijds aan de

Zandvoortselaan tussen Bentveld en Zandvoort. Hier moesten alle mensen evacueren omdat de Duitsers schootsveld nodig hadden voor de verwachte invasie uit Engeland.

Mijn oom had een aannemersbedrijf, net als mijn vader. Hij moest dus in Bergum iets anders beginnen en startte een meubelmakerij. Hij huurde hiervoor een grote loods van Langius.

We gingen dan door de steeg bij slager Fokke van der Veen naar de werkplaats van mijn oom.

Het gezin, waarvan drie neven van mijn leeftijd, (Anne, Jan en Koos) zijn bij ons komen wonen. We hadden daarvoor het huis van beppe Aukje verbouwd en voor beppe een apart kamertje gemaakt in onze werkplaats. De werkplaats werd wel kleiner, maar ook het werkaanbod werd minder.

Nog een mondje

Destijds hadden we ook een z.g. hongerevacué uit Amsterdam. Hij heette Kleine Freddy en was een jaar of acht. Fred moest ook mee naar de kerk en kreeg twee kwartjes voor de collecte. Maar, o wee, mijn vader kwam er achter dat hij hier snoep voor kocht. Later hebben we nog een andere evacuë gehad. Deze Hans was ongeveer vier jaar ouder dan ik. Met hem kon ik niet opschieten. Hij sliep bij ons op de slaapkamer en gebruikte dan altijd mijn tandenborstel, mijn zeep en ga zo maar door.

Daarbij kwam ook nog dat hij operazanger wilde worden. Zingen kon hij wel, alleen vonden we het niet mooi.....

Hij was timmerman, zei hij, en was een keer bezig om een klok voor zichzelf te maken. Toen deze klaar was, bleek de slinger er niet in te passen. En ik kon natuurlijk het lachen niet laten.

Ook moest hij eens een kozijn timmeren. Toen het klaar was wilde hij het wegzetten, maar dit lukte niet. Hij had het kozijn rondom een gebindstijl gemaakt. Het moest dus weer uit elkaar.

Hondse taferelen

Dit brengt mij nog op een ander voorval met de hond van mijn broer. Deze herdershond zat de hele dag vast in een kennel. Als de hond dan eindelijk buiten de ren kwam was hij "gek".

Op een zomeravond zeiden mijn neven dat ze gingen zwemmen. Mijn broer was niet thuis, dus nam ik de hond mee naar de Groningervaart. Nadat wij een tijdje hadden gezwommen, nam ik de hond mee in het water. Dit ging zo goed dat ik de hond de volgende keer weer meenam. We hebben toen de hond in het water gegooid en zelf nog een poosje op de kant liggen zonnen. Toen we later gingen zwemmen, zwom de hond met mij op tot het midden van de vaart. Daar ging die zware herder mij op de rug zitten. Ik wierp hem van me af en zwom snel verder. Maar na een paar meter ontstond weer hetzelfde. Mijn zwempak was helemaal kapot en het bloed liep langs mijn rug. Ik kon wel een beetje zwemmen, maar toch niet zo goed dat ik die zware hond kon dragen. Ik dacht, zo verdrink ik hier nog. Daarom pakte ik de hond en duwde hem flink lang onder water, waarbij ik nog met één hand kon zwemmen. Net toen ik dacht: nu is hij wel verdrongen, liet ik los. Maar nee hoor, floep daar was de herdershond weer.

Hetzelfde tafereel herhaalde zich nog eens. Met veel pijn en moeite heb ik toen de kant van Suameer gehaald. Na een poosje zei ik tegen mijn neef Koos: durf jij de hond ook een tijdje voor mij vast te houden? Maar helaas, ik zwom nog maar drie meter uit de kant of Koos riep al: ik kan hem niet meer houden. En ja hoor, daar was de hond weer op mijn rug. Ik snel terug natuurlijk en toen was goede raad duur. Ik zei tegen Koos: als ik de hond nu vast bind, durf jij hem dan straks los maken? Ja, goed, beaamde Koos. Dus wij om touw naar een stuk land verderop waar een twintigtal koeien liepen en inderdaad, er waren een paar die touw om de hoorns hadden.

Maar verdorie, de hond werd gek en liep als een idioot achter de koeien aan. Daarbij beet hij ook nog meerdere koeien in de achterpoten. Toen ik dat bloed zag stromen, riep ik Koos toe: we moeten hier snel weg. Pas na een uur zetten twee jongens in een zeilboot ons over.

De hond deed net of er niets aan de hand was en zwom mooi naast de boot met ons mee.

Wat het geweest is met dat beest hebben ook “deskundigen” later niet kunnen verklaren.

Na verloop van tijd is deze herder naar Hottum van der Wal gegaan in Oudega. Deze was getrouwd met mijn nicht Theatske Lindeboom. Hottum gebruikte de hond voor bewaking van het appelhof. De hond zat toen dus ook altijd vast en werd zo kwaad dat Hottum er zelf bang voor was. Hij gaf het beest daarom het eten in een steelpan met een lange lat.

Onderduiken gewenst

Mijn vader heeft veel schuilhutten gemaakt, ook al omdat wij twee woningen naast elkaar hadden.

Tijdens de laatste jaren van de oorlog klaagde mijn moeder dat ze ondergoed kwijt was. Na de oorlog is er nog een zak met ondergoed te voorschijn gekomen uit een schuilplaats. Deze had hij boven de werkplaats van het oude huis gemaakt en min of meer vergeten.

Verder was er nog een schuilplaats in onze eigen woning. We hadden n.l. de helft van de kelder afgesloten door een halfsteens muur. De ingang was door een hoekkast in de woning. Deze bodem (ingang) was dus een driehoek van ongeveer 80 X 80 X 80 cm. ‘s Morgens riep mijn moeder ons, waarna wij een stempel (balk) weghaalden en de bodem naar onderen draaide.

Eenmaal is het misgegaan nadat wij (mijn broer Eelke en ik), de stempel hadden weggehaald en het nest weer indoken. Mijn kleine broer Jelle, die ongeveer 1 1/2 jaar geweest moet zijn, wist waar wij ‘s morgens uitkwamen en steunde met zijn beide handen op het luik. Zo belandde hij met het luik op z'n kop in de kelder. Gelukkig had hij niets gebroken.

Ook tijdens de oorlog is het voorgevallen dat mijn vader de lange bintladder uitleende aan Tjaarda de foeragehandel op de hoek van de Kloosterlaan. Tjaarda liet de ladder vallen en daardoor brak er een meter af. Hij bracht hem terug en vroeg vader wat hij moest betalen voor dit ongeval. Mijn vader zei: dat is moeilijk, want die ladder is nu zijn waarde kwijt.

Tjaarda antwoordde: ik weet wel een oplossing, ik ga je wel wat vlees bezorgen. Zo gezegd, zo gedaan. Het vlees was echter niet te eten en is allemaal weggegooid in het z.g. "Jiske got".

Een poos later kregen wij de politie op bezoek. Deze had gecontroleerd bij Tjaarda. Die “domoor” had in zijn boeken staan: vlees geleverd aan Jac. Hoekema.

Mijn vader heeft alles maar eerlijk verteld en zei dat het vlees achteraf de harts slag van een varken moest zijn geweest. Geen straf of boete dus. Wel had dit voorval geleerd dat wij ons zoveel mogelijk zelf moesten kunnen bedruipen. We deden dit ook al en breidden het dus uit.

Eigen boer

Mijn vader had een vrij groot stuk land achter het huis en verbouwde daar aardappelen, bruine bonen, groente, enz.

Om aan vlees te komen schaften wij zelf een jong varken aan. Het was mijn taak om dit beest te verzorgen. Mijn moeder had in de stookhut een grote ijzeren stookpot van 200 liter, die zij elke week gebruikte voor de was. Deze stookpot vulde ik met aardappelen en bracht dit aan de kook. Wanneer ze gaar waren, stampte ik er grasmaal doorheen. Iets anders was ook niet te koop.

Wanneer er een boer op het erf kwam, en dat gebeurde nog al eens, dan kwamen ze vragen om spijkers of carboleum, of moest een spanzaag gevijld. Dus zei ik tegen die boer: je moet even mijn varken zien. Zij, als kenners in het agrarisch vak, konden dan niet begrijpen dat ik het varken zo vet kreeg met alleen aardappelen met grasmaal.

Het was ook wel dat we een oude zeug hadden. Maar dit gaf problemen, want zo'n beest was af en toe "roezig" en brak dan het hele hok af en ontsnapte. Hierna moest het loslopende varken weer worden gevangen met alle met drukte van dien.

Als het varken vet genoeg was, ging het naar Gerik en Clara Oegema, die op de Bergumerdam woonden. We kregen het dan als karbonades en worst weer terug.

Creatief bij tekorten

Brandstof begon ook schaars te worden. Vandaar dat wij bagger (klien geloof ik) lieten aanvoeren. Dit werd uit de "Grote Wielen" bij Leeuwarden gebaggerd. Deze werd met water heel fijn gestampt en in een bed gededoneerd met steigerplanken er over. Als de bagger dan zover gedroogd was, dat je er voorzichtig op kon lopen, werd het gesneden met een somp-mes. Dit was een lang plat mes, wat de boeren gebruikten bij het opschonen van de slootkanten. Wij maakten dan baalders (soort turf) en gingen die dan op hopen zetten om te drogen. Deze baalders, die na verloop van een half jaar erg gekrompen waren, bleken erg goed brandbaar te zijn en onderhand steenhard geworden. Het was dus eigenlijk gedroogde veengrond. Alleen sloegen ze nogal wit uit. Dit kwam door het zout wat er nog in zat.

Wie in het voorjaar ook vaak kwam om te slijpen was Gerben onze buurman. Het was een hele eer voor mij, dat ik de sabel van politie Krotje mocht slijpen. Jaren terug, toen Gerben nog jong was en niet getrouwd, had Gerben de sabel ontzet bij Krotje. Hij heeft hier toen, geloof ik, ook nog voor gezeten, maar hij heeft nooit verteld waar de sabel was gebleven. Nadien gebruikte hij deze om de vele heggen die hij om zijn land had te snoeien.

Ter lering: ik moest een keer luiken maken voor een schipper. Toen ze klaar waren, had ik ze in de zwarte houtteer gezet. Fout, want dit had bruine koolteer moeten zijn. O, wat was die schipper kwaad op mij. Ja, aldoende leert men.

Ook ging ik in het begin van de oorlog vaak eieren zoeken en had dat geleerd van Pieter Bekkema die naast ons woonde. Pieter was een echte natuurman, in tegenstelling tot mijn vader. Eerst ging ik een pols voor mezelf maken en dan het land in.

Burenhulp en arbeidsdienst

Mijn vader was erg bezorgd in de oorlog, vandaar dat we met elkaar, dus ook met Bekkema, een diep gat hebben gegraven in onze tuin. Hier overheen deden we weer strobalen en zand. Mijn vader zei: dit is een bomvrije schuilkelder (?). Gelukkig hebben wij er nooit gebruik van hoeven te maken.

Het is ook voorgekomen dat mijn vader, met vele anderen, naar Drenthe werden gestuurd om putjes (man-gaten) te graven voor de Duitsers.

Ondanks de oorlog hadden we toch ook veel schik in het leven. Dat kwam ook door mijn 3 neven, mijn broer en naast ons Klaas Bekkema en aan de andere kant Sipke Douma.

We waren in een gevaarlijke leeftijd i.v.m. tewerkstelling en durfden bij daglicht niet op straat. Daarom moesten we onderduiken, omdat allen in aanmerking kwamen voor de arbeidsdienst.

Recreëren ondanks oorlog

Zondags gingen we vaak met de onderduikers van Lytse Libbe, de voeger, en de jongens van Ybele en Aal naar de Ritskeloanebosk. Mijn neef Anne speelde dan op de accordeon. Zo gebeurde het dat wij, bij een soort krijgertje spelen, elkaar achterna zaten door het bos. Plotseling struikelde ik over een vriend paartje. De Duitse soldaat trok direct zijn revolver en schreeuwde: wass müssen Sie hier.

Mijn vriend en ik stonden aan de grond genageld en waren als versteend. Ik denk dat die soldaat dat gemerkt heeft en ons weer liet gaan.

In het bos werd het dus ook gevaarlijker en daarom zochten wij het voortaan op het water.

Mijn broer en ik gingen kano's bouwen, want wij hadden toch niet zo veel werk meer. Deze kano's werden een groot succes, zodat wij 's avonds en zondags met een hele vloot op het Bergumermeer waren. In die tijd kreeg ik ook wat verkering en ben op een zaterdag naar de Leijen gepeddeld. Op de terugweg werden wij toch wel wat moe en daarom was het aanbod van slager Jan Stelwagen heel aantrekkelijk om ons over het Bergumermeer te slepen met zijn BM-er zeilboot.

Maar toen begon de ellende. Stelwagen ging zig-zag over het water in de hoop dat hij ons om kon krijgen. Ik was machteloos. Mijn meisje (later mijn vrouw Rinskjen) zat voorin, maar kon niet bij de dek-kikker komen waar het touw aan vast zat. Bij de Groningervaart heeft hij ons losgemaakt omdat Rinskjen begon te huilen. Ik had achteraf de blaren in de handen en enorme angst omdat Rinskjen niet kon zwemmen.

De Kruiskerk, midden vorige eeuw nog omringd door kwekerijen, voordat de woningbouw deze verdrong.

Hoog van de toren

In de oorlog waaide het laatste stukje toren met de haan van de Kruiskerk af. De hele dag hadden wij het al zien aankomen en ja hoor, daar ging hij. De haan bleek veel groter te zijn dan wij ons hadden voorgesteld. Deze haan werd een hele poos later weer door een leidekker gerepareerd. Deze had hiervoor een klein steigertje van ruim een meter bij dit stukje toren gemaakt, daar waar het was afgeraakt. Jan van oom Haitse en ik zijn daar naar toe geklommen. De ladder ging van buiten bij de toren omhoog. Van binnen ging je met een trap tot de voet van de toren en dan verder met de ladder buitenom op 33 meter hoogte. Toen we boven waren schreeuwden Jan en ik naar slager Jan Stelwagen, die met de slagersmand op de fiets voorbij kwam.

Ik zag Jan denken: wat die snotapen kunnen dat kan ik ook. Hij zette zijn fiets tegen de heg en liep de trap op. Toen hij boven bij de ladder was, durfde hij niet verder. En ik maar sarren van: Jan waar blijf je nou? Je bent toch niet bang?

Een tijdje daarvoor had mijn oom Wiebe Talsma, die het onderhoudswerk van de kerk had, hetzelfde beleefd met de notabel van de kerk Lieuwe Kingma.

Lieuwe was ook opzichter voor de bouwverenigingshuizen bij Zevenhuizen en niet te vergeten de houten barakken op Tuskendyken, waar ook altijd wat aan de hand was. Wij als jongens waren ook altijd een beetje bang voor Lieuwe omdat hij een grote "bulderbak" was. Hij was ook de man van de legendarische uitspraken:

"In spyker foar in sint, hâld mear as in man fan in daalder". En: "slach fêst, foar as it minder past".

Hij kwam dus ook bij de leidekker die halverwege het dak van de kerk bezig was.

Lieuwe bulderde tegen die leidekker: je moet dit niet zus of zo maken, maar ik wil het zoals ik zeg hebben.

Direct hierna zag hij vanuit de goot naar beneden. Toen liet hij zich tegen het dak

aanvallen en bad: Here nu gaat Lieuwe dood.

Mijn oom en de leidekker hebben een steigertouw onder zijn armen doorgedaan en hem zo in de brede goot terug getrokken, tot hij weer bij het kruipluik was. Het water in de goot golfde voor hem op, maar Lieuwe was gered.

Meer vaarplannen

Na het avontuur met de kano bedachten we dat er een grotere boot moest komen. We kregen eindelijk vader zo gek dat hij een schouw voor ons ging kopen. Die vonden we bij een schipper die naast de brug op de Bergumerdam woonde. Een roeischouw van een meter of zeven lag op de wal met de open zijde naar de muur. Van buiten was de boot helemaal met blik beslagen en zag er erg gaaf uit. Maar later bleek het van binnen helemaal verrot. Mijn broer en ik zijn weken bezig geweest om de schouw weer op te kalefateren. Mijn grootmoeder heeft voor ons het zeil gemaakt van een oud dekkleed, dat wij van vader mochten gebruiken. Eindelijk kon de boot in het water.

Groot was echter onze schrik toen de volgende morgen de boot op de bodem van de Nieuwstadservaart lag. We hebben de boot er weer uitgehaald en op een paar schragen geplaatst. Daarna hebben we hem vol met water gedaan. Er zaten meer dan 100 gaten in waar het waterdoorheen stroomde en deze gaten hebben we gemerkt. De twee knechten van Langius, Oebele van der Veer uit Garijp en Bouwe Bouma uit Suameer, zijn samen meer dan een dag bezig geweest met solderen. Nu bleef de boot tenminste drijven. Mijn vader toonde ook belangstelling na onze enthousiaste verhalen. De eerstvolgende keer wilde hij ook wel mee.

Met zuidwesten wind waren we snel bij het Bergumermeer. Maar..... bij het einde van de pieren kregen wij zo'n klap wind dat de mast het niet meer kon houden en helemaal scheef ging staan. Wat was het geval? De mast, een geschaafde juffer van 4 meter, ging door de mastbank tot op de bodem. Onder de vloerdelen had ik gewoon vier latjes om de mast gespijkerd. Door de spanning waren ze uitgescheurd. Mijn vader, die niet kon zwemmen, raakte helemaal in paniek. Door met de wind mee te drijven belandden we in Eestrum, waar we de boot konden aftuigen. Wel moesten we om de beurt roeien om weer thuis te komen. Het heeft weken geduurd voordat wij weer mochten varen van moeder.

Ik weet ook nog goed die keer dat we met z'n vieren (mijn broer, ik en onze vrienden Tiede en Kees Hoogland) aan het zeilen waren op de Groningervaart. We voeren richting Bergum en moesten met zuidwesten wind laveren. Vanuit Bergum naderde een grote vrachtboot die het grootzeil overdwars had staan. Ik zat aan het roer en gaf opdracht aan de oever vast te houden aan het riet. Maar het riet dat we vast pakten, knapte af en we gingen door de wind.

Omdat onze boot slecht wilde draaien, kwamen we met een grote boog tegen de boeg van de vrachtvaarder te liggen. Deze had een bloedgang, temeer omdat deze behalve een zeil ook nog een buitenboordmotor had.

Omdat het schip leeg was zaten de ankerboten zo hoog dat wij er niet bij konden. Mijn broer stond voor in onze boot al tot z'n knieën in het water en schreeuwde: schipper, help!!

Maar ja, die man was in geen velden of wegen te bekennen daar het een hele lange boot was.

Hierna schreeuwde ik als noodroep: duwen.....! En gelukkig schoten wij toen los en gingen langs de boot. Wij waren zo blij dat we niet hadden gezien dat onze mast misschien niet onder de giek van de vrachtboot door kon. Gelukkig mankeerde hier een paar centimeter aan en lukte het net. Dit laatste nu had de schipper ook gezien.

Schippers hadden naam dat ze flink konden vloeken. Maar deze kon het zo erg dat, als ik er aan terug denk, er nu nog bijna koud van word. Natuurlijk hebben we dit voorval thuis nooit verteld.

Toch een echte BM

Naar aanleiding hiervan hebben we wel het roer veranderd en zwaarden langs de zijkanten gemaakt. Maar een echt succes is het nooit geworden. Daarom zei ik tegen mijn vader dat ik een kleine BM-er wilde maken. Van mijn vader mocht dit en dus informeerde ik bij kapper Bulthuis. (BM-ontwerper).

Het was niet mijn vaders kapper, maar als Bulthuis hoorde praten over zeilboten, dan liet hij “alles” in de steek. Een paar dagen later was Bulthuis al bij ons. Wij naar de houtzolder en hier lagen mooie vuren planken van 2 cm dik en weinig kwasten. Bulthuis was enthousiast en zei dat hij mij van alle kanten zou helpen. Maar ja, een poos daarna moest ik onderduiken en weer later moest mijn vader dat hout gebruiken. Na de oorlog moest ik eerst studeren en in 1947 geloof ik, is Bulthuis gestorven.

Ja, daarmee was ik helemaal van mijn bouwplan af, maar het is altijd een wens van mij gebleven. Veel later als Vutter kon ik het nog realiseren. Klaas Plaatjes uit Goeïngarijp heeft mijn 16 kwadraat BM-er gecontroleerd, wat geen “kattepies” was, want je moest aan 84 maten voldoen.

Ik dwaal af, we hadden het over de oorlog.

Als meubelmaker verder

Omdat het werk in de timmerzaak van mijn vader minder werd, zei ik tegen hem dat ik bij oom Haitse ging werken.

Met mijn drie neven en Anne Talman, Tjeerd Norbruis (die altijd meubelmaker bij Wolters was geweest) en verder nog een paar onderduikers, was dit een gezellige club.

Daar onze omzet nogal groot was, moesten we meer eikenhout hebben. Mijn oom ging dan bij de boeren langs en kocht de eikenbomen die op het erf stonden. Deze werden gezaagd bij de windmolen in Birdaard. Normaliter is het zo dat eikenhout eerst gewaterd en daarna jaren gedroogd moet worden. Maar daar hadden wij geen tijd voor, dus werd het hout bij een bakkersoven eerst voorgedroogd. Soms was het nog zo nat dat het water uit de vandikte-bank liep. We maakten hele mooie dressoirs, die door neef Koos, Engels gepolitoerd werden. Omdat we ook afzet moesten hebben ging mijn oom naar grotere winkels zoals V&D, e.d.

Dezen waren blij omdat ze anders ook bijna niks konden krijgen. Waar mijn oom echter geen rekening mee hield was, dat onze meubelen bij de centrale verwarming kwamen te staan. Het gevolg was dat we na enkele weken veel meubelen terugkregen voor reparatie. Volkomen uitelkaar geknald.

Er “werk” van maken

Ik weet ook nog dat we een oude man van 80 jaar aan het werk hadden. Deze Hollander was met zijn veel jongere vrouw boven de winkel bij Lageveen komen wonen. De jonge vrouw wilde graag een baby van haar oudere man. Dit wilde echter maar niet lukken, waarna de dokter had voorgeschreven dat de man “aan het werk

moest". Vandaar dus dat het soms gebeurde dat hij om 3 uur zei: ik heb geen zin meer in timmeren, ik ga naar huis.

Dan snelden we allemaal de ijzeren buitentrapp op naar boven, in de hoop dat "het" nu ging gebeuren.

Tabaksindustrie

Het meubels maken was dus ook niet van lange duur en daarom gingen we thuis tabak kerven. We waren op het idee gekomen door onze buurman Pieter Bekkema. Deze had een grasmaaimachine op de kop gemonteerd en kerfde hier de zelf verbouwde tabak mee. Deze tabak verbouwden we achter de woning. Het moest, geloof ik, beslist merk B 25 zijn. Het was veel werk omdat de dieven, dit zijn kleine blaadjes, er tussenuit gehaald moesten worden. Je kon het vergelijken met het krenten van druiven.

Als de bladeren rijp waren, werden ze boven de timmerwinkel gedroogd. Na het drogen moest de grote nerf eruit gehaald worden en dan kon je met een zakmes kerven. Pieter was dus zijn tijd ver vooruit met de grasmaaier. Maar.... op een keer had Pieter de hand te ver in de maaimachine gestoken en toen was het gebeurd met het kerven voor Pieter. Ik heb toen een kerfmachine ontworpen voor Klaas Bekkema en mijn broer Eelke. De gedroogde bladeren gingen we eerst weer nat maken en dan in een ijzeren mal toppen. Daarna maakten we er een koek van door het in elkaar te persen met de dommekracht van mijn vader. Deze koek had de vorm van een steen en werd vervolgens in de machine gelegd waar een scherp mes voor langs liep. Dit was overigens zwaar werk, reden waarom ik een maaimachinewiel van een veehouder haalde en dit op een as monteerde. Door de middelpunt vliedende kracht ging het toen al veel beter.

Voor het aandrukken van de koek gebruikten we vaders bumperkrik. Daar zat een handel met ratel op. Nadien heb ik ook dit mechanisch gemaakt, zodat één man de machine kon bedienen. De messen, die snel bot waren door het zand in de bladeren, lieten wij maken bij een machinefabriek in Leeuwarden. Deze verstond namelijk ook de kunst om de messen goed te harden. Op den duur beviel het draaien toch niet goed meer, vandaar dat wij een oude elektromotor van Wiebe Kloetstra in Noordbergum kochten.

Ik was bezig met het afstellen en had mijn handen om de motor, terwijl een van de anderen langzaam aan de riem trok. De motor was echter niet rondom gesloten, zodat een vin van de koeling achter mijn nagel bleef haken. Deze scheurde de nagel bijna compleet van de vinger. Ik moest daarom snel naar de dokter die de halve centimeter waarmee de nagel nog vast zat, heeft afgeknipt en dat zonder verdoving. Als ik er aan denk voel ik nog de pijn en de nagel.... die is nooit meer helemaal goed gegroeid.

Nu hadden we nog iets vergeten. We hadden n.l. geen stroom. Dus een "kenner" geraadpleegd en die heeft aangegeven welke paaldraden we moesten doorverbinden. Wij op een avond in het donker met een ladder in de lichtpaal op. Aan beide kanten van de straat hadden wij een wacht uitgezet. Ik heb veel geluk gehad door klompen te dragen en op een houten ladder te hebben gestaan en hierdoor maar een klein stroomschokje gevoeld.

Het kerven "liep als een trein" en van heinde en ver kwamen de klanten. De boeren kwamen soms met paard en wagen uit Garijp, Drachten, Leeuwarden, enz.

Het mooiste was eigenlijk de handel. Wanneer er een boer met een wagen kwam, zeiden Klaas of Eelke: voor de helft van de bladeren willen we gratis kerven.

En het was juist die handel waar veel aan werd verdiend. Na verloop van tijd was het zelfs zo dat de jongens complete shagpakjes hadden met de opdruk van Javaanse Jongens. Zelfs de banderol band voor de belasting ontbrak niet. Voor één zo'n pakje shag heb ik een keer een duur dameshorloge geruild.

Het kerven van tabak vond ik echter doodswerk, vandaar dat ik tegen de firma zei: ik stap eruit en ga meubels maken. Wel moest ik de boekhouding blijven doen, vonden ze.

Het gevaar loert

Het lukte steeds beter met de meubels. Soms maakte ik series van 10 dressoirs of 10 theemeubels. We hadden de ramen van de werkplaats helemaal dichtgemaakt met witkalk en in de buitendeur, die achter zat, hadden we een soort brievenbus met een scheve klep ervoor. Zo konden wij altijd zien wie er voor de deur stond. Waren het laarzen dan gingen we in de schuilhut.

Wie de onderduikers ook het leven zuur maakte was Lucas Bunt. Op een keer is het gebeurd dat er Duitse soldaten op het erf kwamen. Zij vroegen vader om prikkeldraad, maar dat wisten wij niet, want we waren achter met de tabaksplanten bezig. We zijn toen allemaal het land in gevlucht.

Mijn neef Anne liet een heel spoor achter. Eerst zijn jas, toen zijn stropdas, later zijn schoenen en zo kon ik hem vinden. Tot zijn hals in het water. Deze neef had zoveel angst, omdat hij in Amersfoort in het kamp had gezeten.

Hij moest destijds "zo nodig" even naar Zandvoort. We hadden dit hem allen afgeraden, maar hij wilde niet luisteren. In een Amsterdams station is hij toen gepakt en naar Amersfoort gebracht. Hij is op een of andere manier weer vrij gekomen of gevlucht, dat weet ik niet meer. Al met al werd het er dus niet veiliger op. Logisch dat de een hier en de ander daar onderdook.

Ik ging naar een oom op Suameerderheide en was dan achter in een stal aan het meubels maken. Een keer moest ik even naar huis om in de timmerwinkel wat met de machine te maken. Net op die dag kwam er op Suameerderheide een razzia. Mijn oom had, geloof ik, geen melk geleverd. Hij kon heel hard lopen en is toen het kleine bos in gehold dat naast de boerderij lag. De man die met peterolie ventte en altijd de kranten bezorgde, kon lang niet zo snel rennen als mijn oom en hem hebben ze in zijn been geschoten. De man heeft zijn hele leven mank moeten lopen.

Toch diploma

Het was in die periode dat wij, neef Jan en ik, bijna afgestudeerd waren voor de Middenstandscursus gegeven door meester Witterholt. Toen het zo ver was, wilden wij ook examen doen. Het afnemen hiervan hielden ze evenwel in Drachten en een probleem dus. Er werd bij mijn oom, naast ons, op een avond "krijgsraad" gehouden. Wij kregen echter geen toestemming.

Ik was een keer alleen thuis en ben met de paspoorten, persoonsbewijs zoals dat toen heette, aan het knoeien geweest en de geboortedatum veranderd, zodat we nog maar 16 jaar waren.

We zijn natuurlijk wel gegaan en moesten onze ouders beloven over De Tike te fietsen en bij de marechausseekazerne (waar het volgens een buurman betrouwbaar was) in Drachten te vragen of de omgeving van Hotel "De Foenix" wel veilig was. We haalden zo allebei ons diploma tijdens de oorlog.

Vliegtuig neergeschoten

Het moet nog in de eerste jaren van de oorlog zijn geweest toen we op een nacht een oorverdovend lawaai hoorden van machinegeweren. Allemaal sprongen we opgeschrikt uit bed. Mijn zuster Theatske weet zich nog te herinneren dat ik geschreeuwd heb "zoek dekking", waarna we ons languit op de vloer van de overloop wierpen.

Na een tijdje hoorden we een aantal zware ploffen, waarna het angstig stil bleef. Van slapen kwam dus niets meer en zodra het licht werd zijn we op zoek gegaan naar het vliegtuig.

Het bleek een Engels vliegtuig te zijn die door een Duitse jager was neergehaald. De romp lag halverwege de Kloosterlaan aan de kant van de Lykwei (Kerklaan).

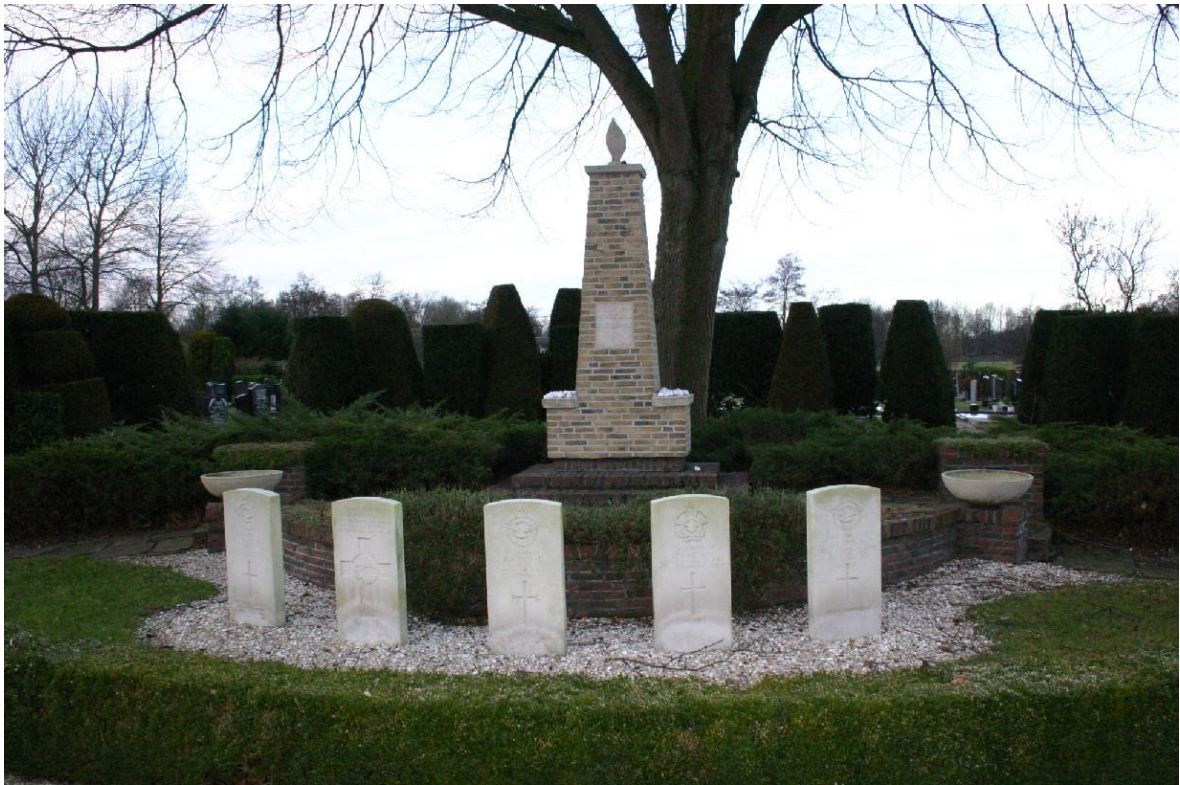
Kort daarop kwamen de Duitse soldaten die alles rondom het toestel afzetten. We konden vanaf de Lykwei zien dat de Duitsers pas dagen later de lichaamsdelen, zoals armen en benen, van de bemanning ruimden. Deze handelswijze van de Duitsers heeft ons die dag woedend gemaakt.

We konden ter plekke wel zien dat de staart van het vliegtuig ontbrak. Dus liepen we de knallen van die nacht na en vermoedden dat er achter ons huis ook wat neergestort kon zijn. En ja hoor, het staartstuk lag helemaal bij de Groningervaart. We konden het hele spoor volgen, want overal lagen de brokstukken. De lijn van de resten lag precies over ons huis. Een dag later gingen er veel mensen kijken. We vonden toen nog een grote groene zak in de sloot. Eerst was er iemand die het uit de sloot haalde en vervolgens een andere "held" die de zak opende. Er stonden ondertussen tientallen mensen omheen die allemaal riepen: afblijven, het is gevaarlijk. Maar er was een nieuwsgierige die een doos open maakte en de kreet slaakte: chocolade. Als hongerige wolven stortte iedereen zich op de groene zak, die daarmee in een mum van tijd leeg was. Ook heb ik nog een luik gevonden en het slot met de kruk er uitgehaald.

Die is later in onze WC-deur gezet. Na de oorlog (1990) ben ik nog eens in het huis wezen kijken waar nu Martsje Keuning woont. De wc had nu een andere plaats gekregen en de kruk was weg.

Ook hoogtemeters en dergelijke souvenirs hebben we meegenomen. Toch misten we nog de motoren, totdat er iemand bij ons kwam en vertelde dat deze op de Tuskendyken lagen. Wij er naar toe en ja hoor, daar waren ze neergekomen. De stukken waren dwars door een schuur heen naar beneden gestort. Nog een geluk dat niemand ietsel had opgelopen.

De vijf overledenen uit het vliegtuig zijn naderhand begraven op het kerkhof achter de Kruiskerk. Na de oorlog heeft men hier gedenkstenen opgericht. Nog elk jaar wordt bij de Stille Omgang op 4 mei hier aandacht aan geschonken.

De graven van de vijf omgekomen Engelse vliegers en het oorlogsmonument.

Onderduiken nodig

Na de schietpartij bij mijn oom op Suameerderheide durfde ik niet meer terug en ben naar mijn vriendin gegaan. Die woonde toen aan de zandweg tussen Hardegarijp en Tietjerk.

De boerderij stond bij de z.g. gele sloot. Ik moest daar de kost verdienen met boerenwerk en spinnen, wat ik geleerd had van Rinskje haar zuster Ankje.

Ik weet nog dat wij op een zondagavond aan het wandelen waren richting Hardegarijp. Op de terugweg hoorden we stemmen, dus terug naar Hardegarijp. Vervolgens maar weer eens proberen, want we moesten tenslotte toch naar huis. En weer leek het erop dat we mensen zouden tegenkomen. Dit is zo drie keer gegaan en omdat het allang na spertijd was, trokken we de stoute schoenen aan en kwam het mogelijk tot een confrontatie. Toen bleek dat het Jan Lieuwes en Janna Deelstra waren, die we heel goed kenden. Wij waren bang voor hen en zij voor ons als gevolg van deze onzekere tijden.

Het was al in de herfst, meen ik, dat er iemand bij ons kwam en zei dat het in Bergum weer "veilig en normaal" leek. Rinskje en ik op een avond op de fiets naar de Bergumer Nieuwstad. O, wat was mijn vader kwaad.

Hij zei: we krijgen vanavond nog inkwartiering. De Duitse soldaten die dat gemeld hebben, zijn net weg. Wij snel een kopje koffie gedronken en weer op de fiets terug naar Tietjerk. Het was inmiddels al acht uur geweest en dus spertijd.

We besloten om de route Lykwei en Tuskendyken te nemen. We wilden dan de hoofdweg van Bergum naar Quaterbras oversteken en dan via het woonwagenkamp op de Zomerweg zien te komen.

Bij het kruispunt aangekomen zei ik tegen Rinskje: jij gaat nu alleen voorop met het licht aan. (zij het dan maar via een klein spleetje). Ik wacht hier en als je stopt en het achterlicht gaat uit, dan ga ik terug over de Kloosterlaan en Zomerweg.

Het rode achterlicht van Rinskje haar fiets bleef branden en ik reed, niets vermoedend, zonder licht over de hoofdweg. Het was hartstikke donker en plots, midden op de weg was klonk een stem die riep: Halt, afstappen!.

Je kunt je voorstellen dat ik door de grond ging. Het bleek een man in een donker uniform, vermoedelijk van de "Landwacht", die in de kazerne op Quaterbras zat en niet bijster goed bekend stond. Hij had een geweer over zijn schouder en vroeg streng naar het persoonsbewijs. Gelukkig had ik een (valse) pas, wat hij in het donker gelukkig niet kon zien.

Hij vroeg wat ik zo laat nog op straat moest. Ik vertelde dat mijn moeder die op de Nieuwstad woonde, haar verjaardag vierde en de tijd mij was ontschoten.

En waar ik dan nu nog naar toe wilde? Naar boer Meint de Vries onder Tietjerk en 's morgens vroeg beslist weer moest melken. Want de boer was ziek.

En de fiets die voor je uitreed dan? Die fietser had ik natuurlijk niet gezien.

Gelukkig mocht ik weer gaan. Even verderop stond Rinskje te bibberen, want ze hoorde de gesprekken. (Soms ben ik nog wel eens bang 's nachts. Ik denk dat dit een soort trauma is, overgehouden van deze bange momenten).

Bij de boer niet ongevaarlijk

Ik moest mijn beroep van boerenarbeider weer opnemen. De bezigheden waren o.m. bieten snijden. Moeilijker was het mest wegbrengen, wat niet mee viel om met zo'n grote ouderwetse holle kruiwagen de mestplank op te lopen. Ook haalde ik buiten de kuil op. Dit waren dan de spaarzame ogenblikken dat ik buiten kwam. Overigens was het heel gezellig in de warme stal. Een heel verschil met de tegenwoordige ligboxstallen. 's Avonds was het nog gezelliger. We hadden dan een kaars op de pomp staan en dat was ons enige licht. Bij het pompen, als de koeien moesten drinken, viel de kaars er soms af. Dan zaten we weer in het donker en begon Rinskje's vader te schelden. De veehouders hadden het in de oorlog ook niet altijd gemakkelijk.

Ik sliep 's nachts op de hooizolder. Om mijn bed heen had ik een hele hoop "tal-houtjes" opgestapeld. Als 's nacht de maan door het dakraam scheen, kon ik de muisjes zien spelen in het hout.

In mijn herinnering was het even voor Kerst 1944 toen Rinskje haar moeder mij buiten bij de kuilbult weg riep met: Anne er komen Duitsers. Ik vloog naar binnen, schopte mijn klompen uit en wilde de ladder op, toen ik al twee Duitsers voor het raampje van de schuur zag staan.

Mijn schoonmoeder er haastig naar toe, waarna die Duitsers zeiden dat we geen angst voor hen hoefden te hebben. Ze vroegen om boter en spek voor het "Fest von die Weihnachten".

Dat wist ik natuurlijk niet, want ik was al naar de burens (Watse Haagsma) gevluht, waar ze ook een schuilhut onder het hooi hadden.

Te heet onder de voeten

Na dit incident vonden we het toch wat te gevaarlijk worden, zodat ik van mijn vader moest verkassen naar mijn oom Wieger Lindeboom in Oudega (Small.). Oom Wieger was een zwager van mijn vader.

Toen volgde het probleem: hoe kom ik daar? Er was geen andere mogelijkheid dan op de fiets (op kussiebanden). Van mijn vader moest ik de kleren van mijn verloofde aantrekken.

En zo gebeurde het dat wij (mijn vader en ik) op een middag tussen Kerstdagen en Oud en Nieuw naar Suawoude vertrokken.

Groot was de schrik, toen we net voor de richtingaanwijzer naar Suawoude, vijf fietsende soldaten tegenkwamen. Mijn vader herkende hen onmiddellijk als "Grünen" die in "Glinstra State" woonden en bekend stonden om hun wreedheden. Ik heb toen een heel onschuldig gezicht opgezet en vriendelijk tegen hen gelachen. Nadat we de hoek om waren, kon ik het niet laten om even schuin achterom te kijken, waarna een Duitse soldaat even de hand opstak. Natuurlijk moest ik ook de hand opsteken en terug zwaaien. Wat was mijn vader kwaad op mij!

Het hele stuk tot het Zuiderend, waar ook een oom woonde, heeft hij gemopperd.

Tijdens aankomst bij hem stond die te schelden op een meisje uit Leeuwarden.

Mijn vader vroeg wat er aan de hand was. Oom, die boer was, zei dat het meisje melk wilde hebben, maar dat het nog geen "melkerstijd" was. Vader heeft mijn oom even op z'n gedrag aangesproken en zij kreeg haar melk.

Daarna was ik aan de beurt. Hij vroeg: En wat moet jij hier? Ik met een klein meisjes piep stemmetje: Ook melk mijnheer. Mijn oom vroeg: heb je een fles bij je. Daarop antwoordde ik: Nee mijnheer. Hij weer kwaad. Maar na weer een terechtwijzing door mijn vader liep hij het huis in om een fles te halen. Toen hij terug kwam kon ik mij niet meer bedwingen en barstte in lachen uit: grapje. O, wat was die man kwaad op mij. Jaren later mocht ik, als aannemer, een boerderij voor hem bouwen, maar als het gesprek op die melkfles kwam, werd hij weer kwaad.

Maar afijn, wij weer op de fiets richting Groningervaart, waar Anne "met de plakken" (eczeem) ons in een roeibootje moest overzetten.

Mijn vader hield de fietsen vast en ik pakte de riemen. Maar Anne zei tegen mij: jij moet achterin zitten. Ik vermoed dat ze gedacht heeft dat ik zwanger was of zo.

We zijn toen over de Bolderen naar Oudega gefietst. Oei, wat had ik koude benen met die dunne kousen aan. Lange broeken was immers nog geen mode voor meisjes.

Oudega was in die tijd redelijk veilig (geen Duitsers), maar niet tegenstaande moest er van mijn vader een schuilplaats komen.

Ondergronds

Oom Wieger had een zandgraverij en dus veel spoorbielzen. We hebben toen een drie dubbele paardenstal uitgegraven en de wanden en het dak opgezet met bielzen. Vader, als aannemer, moest alles controleren, omdat er naderhand ook nog drie zware paarden op de schuilplaats moesten staan. Een probleem bleek dat één van de paarden een ruïn was, zodat ons dak goed waterdicht gemaakt moest worden met asfalt.

De bielzen waren uit het land gehaald en kletsnat. Met z'n drieën hebben we de bielzen op een platte kruiwagen opgehaald. Ik weet nog dat mijn neef Anne zei: nu moet jij eerst maar kruien.

Ik had, meende ik zelf, sterke armen omdat de jongste bij mijn vader vaak als opperman moest werken. Er stonden bij ons ook nog geen betonmolens, dus alles ging met de hand. Ik heb het geprobeerd, maar kon de kruiwagen amper van de grond krijgen. Neef Anne zei: ga jij maar voorop zitten, dan zal ik wel kruien. En werkelijk, hij liep met de bielzen en mij het hele land door. Sterk dat die jongens (Pieter, Anne en Andreas) waren. Dat kwam omdat ze de hele dag onder in de zandput stonden om het zand in de kipkarren te gooien. Dit natte zware zand werd

met grote spitten via een 2e man in de kiepkarren gegoooid. Men noemde dit "haken". Het ene stuk land na het andere werd zo afgegraven.

Mijn oom nam dit aan van de grootste herenboer van Oudega de heer Breeuwsma. Oom had vaak de goedkoopste paarden waar een ander problemen mee had. Hij was een groot paardenkenner en kreeg deze paarden heel snel mak. De inzet was voor de kiepkarren die naar de Wijde Ee getrokken moesten worden. Het zand moest daar in een schip gestort en vandaar afgevoerd naar Leeuwarden, waar het gebruikt werd voor het vliegveld.

Al met al konden wij nog niet in onze schuilkelder slapen omdat het nog te nat was door die bielzen. We hebben als oplossing een klein houtkacheltje (duiveltje) genomen en zo de hut droog gestookt. De afvoerpijp van de kachel liep door het ventilatiegat via de buitenmuur. Een keertje is het gebeurd dat oom Wieger ons riep voor het eten, terwijl we bijna bewusteloos waren door zuurstof gebrek van het stoken.

Geheimhouding

Verder hadden we nog een probleem. De burens, de familie Ebe Veenstra, waar ook drie jongens waren, mochten niet weten dat wij hier een schuilplaats hadden. Ik heb Joost Veenstra, die ondergedoken was bij de familie Veenstra en uit Burgum kwam, na de oorlog gevraagd of hij van onze schuilplaats wist.

Hij zei nee, maar vond het wel vreemd dat er soms, zomaar rook onder de grond vandaan kwam.....

We sliepen met z'n drieën in de schuilplaats, maar op een nacht stond de hele familie bij de stal. Wat was n.l. het geval. Oom Wieger had boven de stal een zolder, waar een grote berg brandhout was opgeslagen. Deze voorraad was 's nacht gaan schuiven en boven op de drie paarden terecht gekomen. Het moet een hels lawaai geweest zijn zoals de paarden tekeer gingen. De volgende morgen vertelden ze ons hierover, maar we hadden alle drie die nacht niets gehoord.

Om in de schuilplaats te komen bleek ook een probleem. We kropen door de voerkrib naar binnen, maar dan moesten de paarden eerst in een hoek worden gedreven. Dit gat werd dan later door oom Wieger afgedekt met een betonplaat, die er dan ook nog wat hooi overheen strooide.

De Duitsers hadden ons daar nooit gevonden. Dit mocht uiteraard ook niet, want we hadden hier een radio waarmee we naar de geheime (verboden) zenders luisterden. Alle drie neven waren overigens bij de ondergrondse.

In een nacht gebeurde het eens dat we natte voeten kregen omdat het grondwater gestegen was. We hebben toen de vloer wat omhoog moeten brengen.

Overdag moest ik de kost verdienen met spinnen, maar als het vroor schaatsen we op de plassen bij Oudega. Mijn dorpsgenoot Joost was erg favoriet bij de meisjes. Ik blijkbaar niet, zodat ik liever aansloot bij Andreas, Anne en Pieter. Wat konden die jongens schaatsen. Ik mocht dan met hen mee en aan een stok rijden. Dat ging hard en mooi in lijn. Ik hoefde als het ware alleen maar in het ritme van de anderen mijn voeten op te tillen.

Zo zie je dat we, ondanks de oorlog, ook veel plezier hadden. Ook de saamhorigheid van de mensen was geweldig.

Mijn dochter Jittie woont nu op de hoek van de Great Haersmewei. Als ik daar ben, dan zie ik nog vaak met weemoed naar de plaats waar vroeger de twee boerderijen stonden van de families Lindeboom en Veenstra.

Oorlog ondernemerschap

Bij oom Haitze was het meubels maken ook voorbij. Omdat we allemaal ondergedoken waren ging hij verder met tabak kerven. Of hij ooit zo'n goede naam gehad heeft als wij, dat betwijfel ik. Ondanks dat ik in de periode dat ik meubels maakte niet meer in de tabaksfirma van Eelke en Klaas zat, moest ik dus wel hun boekhouder blijven. Dit om het geld bij regelmaat uit elkaar te houden en weg te zetten. Hoewel ik met meubels maken lang zo veel niet kon verdienen als de twee jongens met tabak kerven, mocht ik toch als derde firmant blijven omdat ik de uitvinder van de machine was, is de gedachte achteraf.

In die tijd was ik ook al heel precies. Zo ook met de boekhouding. Ik had ons als firma opgegeven bij de Kamer van Koophandel en als gevolg daarvan moesten we ook omzetbelasting betalen. Ik betaalde dit altijd keurig op tijd.

Maar toen werden we ook aangeslagen voor inkomstenbelasting. Mijn vaders boekhouder oordeelde: dat kan helemaal niet. Het inkomen van minderjarige kinderen moest bij dat van de ouders worden opgeteld. Ik trok mij hier echter niets van aan en betaalde ook dit correct.

Na de oorlog moest je al je geld inleveren. Als je kon aantonen dat je het eerlijk verdiend had, mocht je het houden.

We gingen dus met z'n drieën naar de belastinginspecteur in Leeuwarden. Het heeft nogal wat voeten in de aarde gehad voordat die man het snapte. Hij kon niet begrijpen dat ik, ondanks dat ik veel minder verdiende, toch deelde in de eindwinst. Maar toen hij het inzag, mochten wij alle drie ieder drieduizend gulden houden. In die tijd was dat veel geld. Als je na gaat dat ik voor het huis waar ik woonde, met de goodwill van de zaak, elfduizend gulden heb betaald.

Einde oorlog in zicht

In de laatste maand van de oorlog, het zal toen april 1945 geweest zijn, konden we weer naar huis omdat de Duitsers "genoeg aan zich zelf hadden". De hele nacht gonsde het van de vliegtuigen die over trokken en Duitse steden bombardeerden. Mijn jongste broer, die toen bijna 3 jaar was, weet nog dat ik hem 's morgens op de arm had en vertelde: dat zijn allemaal Tommies.

Je kon ook merken dat het front dichterbij kwam. De schepen op de Groningervaart werden aangevallen door Engelse vliegtuigen en op de Commissieweg werden door de geallieerde vliegtuigen Duitse auto's in brand geschoten. Een mooi gezicht was het als ze hoog uit de lucht kwamen aangieren.

Indrukwekkend waren de honderden witte strepen die je met mooi weer 's morgens kon waarnemen als de Tommies terugkeerden uit Duitsland.

We luisterden elke dag naar de geheime zender en wisten zo precies waar het front lag. Het heeft na de miskleun (luchtlanding en de slag om Arnhem) wel erg lang geduurd voor ze aan ons toe waren. Maar toch werd het eindelijk 15 april 1945.

Bevrijding klus

We hadden helemaal niets in de gaten toen er op een (ik geloof zaterdag) middag iemand bij ons kwam van de ondergrondse. Mijn vader en oom Haitze waren beide niet thuis. Zij waren naar hun zuster in Oudega om boter en melk te halen.

De man van de ondergrondse zei dat de Canadezen al in Oldeberkoop lagen en dat die over de brug wilden om in Bergum te komen. Mijn vader moest ogenblikkelijk met gereedschap en steigerhout komen om de brug te komen repareren. We hadden die ochtend de knallen wel gehoord en zeiden tegen elkaar, dit kan niets anders zijn dan de bruggen op de Dam en de Fonejacht.

Zoals ik al zei, mijn vader was niet thuis en dacht eerst wel eens op de Dam te gaan kijken. Ik zocht wat gereedschap bij elkaar en zette dat in een open gereedschapbak achter op de fiets. Ook hing ik een stuk of zes steigertouwen aan het stuur.

Onderweg bij "Glinstra State" kwam ik een Duitse soldaat op de fiets tegen. Daarvan ben ik danig geschrokken. Ik was in jaren niet op de openbare weg geweest en nu deze confrontatie.

Achteraf heb ik gedacht dat hij misschien op de vlucht was voor de vijand, richting "Heimat".

Ik kwam bij de brug en het viel mij in eerste instantie danig tegen, er was maar een handjevol mensen. Ik kon gelukkig oom Wiebe Talman ontdekken, daardoor voelde ik me minder alleen.

De brug lag er lelijk bij. Hij was voor ongeveer een derde opengedraaid en men had de brug aan één kant laten springen. Het lag er dus helemaal scheef en ik wist niet hoe ze dit wilden repareren. Ik mengde mij wijselijk niet in het gesprek hierover. Zelf wisten de "insiders" het dus ook nog niet.

Men besloot tenslotte de ijzeren leuning op de hoge kant van de brug eerst maar eens weg te halen. De schroeven waren echter verroest, zodat de leuning omver getrokken moest worden. Ik knoopte mijn zes touwen aan de leuning, waaronder meerderen eraan konden trekken. Er waren nu ook wat dorpsgenoten bijgekomen. Toen we hier mee bezig waren klonk er plotseling een stem die riep: halt, stoppen, er komen Duitsers aan!

Wat was het geval? Er kwam een grote boot vanaf de Bergumermeer. De man die ons gemaand had te stoppen, wist te vertellen dat die boot vanmorgen uit Bergum was vertrokken met Duitse soldaten aan boord. De boot was gestrand op Schuilenbug omdat de brug daar niet open werd gedaan. Men was toen weer teruggekeerd naar Bergum.

Nu we weer op de vaste wal stonden, realiseerde ik mij dat mijn vaders touwen nog op de brug hingen. Ik terug naar de brug, maar de boot was inmiddels akelig dichtbij gekomen. De mensen op de wal riepen: kom terug. Ik dacht alles goed en wel maar niet zonder de touwen. Gelukkig heeft oom Wiebe me nog geholpen.

Locale overgave Duitsers

De ondergrondse moest de Duitse soldaten ontwapenen. Ja, dat hadden ze zo bedacht, maar de ondergrondse van Bergum had de geweren verborgen onder het hooi bij boer Kees Oostenbrug op Quatrebras. En op dat hooi lagen de Duitse soldaten te slapen.

Nadien heb ik met Kees hierover gesproken. De Duitse soldaten werd n.l. gevraagd zich over te geven. Maar ze wilden dit alleen doen aan Canadese soldaten. Deze moesten evenwel eerst nog over onze brug.

Een politiemann uit Bergum, hij mag best een held genoemd worden, is toen naar de boot gegaan en heeft de Duitsers (het waren er maar twee) uitgelegd hoe hun situatie was. Ze hebben zich toen laten afvoeren door deze politiemann.

Inmiddels was het avond geworden en ben naar huis gegaan want ik kreeg ook honger.

Brug herstel

De volgende morgen toen ik terugkwam, wist ik niet wat ik zag. Het idee om de oude brug te repareren hadden ze vaarwel gezegd. Men had nu pramen op een rij, overdwars en tegen elkaar aan, in de vaart gelegd. Het moeten er wel een stuk of acht zijn geweest. Op deze pramen had men allemaal lege benzine vaten gelegd of gelast. Over deze vaten lagen zware houten balken. Gelukkig was ook mijn neef Anne Talsma van de partij. Wij lagen elkaar wel en zijn de hele dag met elkaar opgetrokken. Mijn vader en oom Haitse heb ik die dag niet gezien. Ik denk dat ze in de kerk zaten, het was immers zondag. Het duurde niet lang meer voor Anne en ik met het brugdek konden beginnen. We stonden onder directe leiding van Pieter Kingma, zoon van oude Lieuwe Kingma, waarover ik eerder gesproken heb (zie Kruiskerk).

Pieter Kingma had in die jaren een timmerzaak op Huisterheide of misschien woonde Jarig Roosma daar toen al. Aan dit soort dingen kon ik merken dat ik een hele tijd van huis was geweest en de laatste paar jaar niet op de openbare weg was geweest. Het dek werd van 5 cm. dikke "battings" gemaakt. Deze werden met grote spijkers op de onderslag balken bevestigd. Waar het materiaal allemaal vandaan kwam? Ik weet het niet.

Het was er gewoon blijkbaar. Ik denk dat het hout bestemd was voor een walbeschoeiing of iets dergelijks.

Spijkeren konden Anne en ik wel. Dat hadden we geleerd bij Kraaieveld op de pramen die vanaf de baggermachine in de geul van het Bergumermeer naar de zuiger op de Dam voeren. Dit was het zand wat nodig was voor de nieuwe brug. Op deze pramen had mijn vader houten raamwerken geleverd, die de stenen moesten tegenhouden die door de baggermachine waren boven gehaald.

Hier waren zulke grote stenen bij waardoor de balken (6 1/2 X 15 cm.) van deze raamwerken onophoudelijk kapot raakten. Anne en ik moesten die dan onder het varen repareren. Het spijkeren van lange nagels deden we om-en-om de beurt met een moker. Zo dus ook bij de brug reparatie. Iedereen had er geloof ik, aardigheid aan zo snel of wij die nagels er in sloegen.

's Middags arriveerden de eerste tanks al. Er kwamen overigens steeds meer mensen op de brug om te helpen. Zodoende had ik tijd om af en toe bij de tanks te kijken die op de kant van Suameer stonden te wachten tot de brug klaar was.

Echte rokertjes

Ik ontmoette een jongen die Engelse sigaretten had en vroeg hem hoe hij daaraan kwam. Van de Canadeze gekregen, zei hij. Maar ik kende geen woord Engels, want dat leerden we toen nog niet op school.

Hij zei: je zegt gewoon HEF JOE CIGERITS.

Ik trok ook de stoute schoenen aan en ben bij een tank naar boven geklommen.

Tjonge, jonge, wat waren die dingen hoog zeg. Ik kwam bij een soort rond mangat van ongeveer 50- 60 cm. in doorsnee.

En ja hoor. Daar zag ik een stuk of drie soldaten kaartspelen. Ik kreeg twee pakjes sigaretten en die waren zo weer op, want iedereen wilde er wel van hebben. De sigaretten waren Engels van het merk PLAYERS. Ik heb nu in twintig jaar niet gerookt, maar als ik aan die lekkere geur terug denk..... ! Die roken zo lekker, dat ik er nu weer trek in krijg.

Als de sigaretten op waren ging ik weer naar de tanks. Het waren intussen veel meer geworden, dus bezocht ik niet steeds dezelfde tank. Het gebeurde ook dat de

soldaten lagen te slapen en van het gedonder af wilden. Dan ging ik na mijn Engelse zin het woord PLIES zeggen. Ik zei dat met een zeurderig stemmetje. En dat hielp altijd.

Verliefd in een vrij land

Later op de middag zei ik tegen Anne: vind je het erg dat ik nu wegga. Ik wilde naar mijn verloofde bij Tietjerk. De brug schoot nu lekker op, dus dat was geen probleem. Niet lang daarna, toen ik al helemaal bij Rinskje was tussen Tietjerk en Hardegarijp (net even verder dan het mooie flapbruggetje voor de boerderij van boer Mulder), kon je de mensen in Bergum horen joelen en schreeuwen.

Ik zei tegen Rinskje: daar gaan de Canadezen over de brug. En ja, je kon het geratel van de tanks over de brug in de verte horen. Wij snel op de fiets naar hotel Braam in Hardegarijp en daar zagen we ze langs komen.

Op het kruispunt bleven een paar tanks staan en ik er weer naar toe om CIGERITS. Een jongen die naar een hogere school ging en voorheen wel eens met mij opfietste, kwam naar mij toe vroeg: hoe kom je aan die sigaretten?

Ik sprak wat uit de hoogte: tja jongen, je kent Engels of je kent het niet.

Op het nippertje....

De volgende morgen kwam mijn vader bij de brug vandaan en doodvermoeid thuis. Hij had de hele nacht staan bijlichten bij het verkeer dat over de brug reed. Men moest een stukje van de bestaande weg af, omdat de oude kapotte brug er nog lag. Zaklampen waren er toen niet, dus had mijn vader de hele nacht staan knijpen in zo'n knijpkat. Ik dacht, net goed, want zoveel heb je aan de brug zelf niet gedaan(...?).

Nadat mijn broer Jelle, toen drie jaar, in de kleren was, nam ik hem mee om bij de brug te kijken.

Ik weet nog heel goed dat ik met Jelle op de arm, vlakbij de hoek van het eerste huis van de opslag stond. Het huis is later afgebroken en er is een nieuw huis gebouwd waar Eelke Zijlstra heeft gewoond.

Op een gegeven moment kwam er weer een tank over de brug via de op- en afritten met ijzeren rijplaten. Aan de kade kant van Bergum was de opslag waarschijnlijk wat glad door de bestrating. De tanks die vanaf de brug dus een linkse bocht moesten maken, konden niet anders bijsturen dan door de linkerrups te blokkeren. De rechter moest dan de tank de bocht omtrekken, waarbij het herhaaldelijk gebeurde dat de rijplaat met veel geraas onder de rups doorschoot. Of een chauffeur hiervan geschrokken is weet ik niet, maar hij stootte per ongeluk tegen de trekker van de mitrailleur. Net over het hoofd van Jelle heen verbrijzelde hij zo de kroonlijst van het huis, zodat de goot met donderend geraas naar beneden viel. Onverschillig als de soldaten konden zijn, lachten ze maar wat.

Soms gebeurde het dat er twee, of soms wel drie tanks tegelijk de brug opreden. De brug ging dan heel gevaarlijk overhellen, zodat de tanks dan heel snel naar de hoge kant van de brug moesten. Sterk was de brug in ieder geval wel.

Jaren daarna heb ik iemand gesproken die kennis van deze zaken had en die zei dat de bruggenbouw van Bergum een unicum was. Het was volgens hem nog nooit gebeurd dat de burgers tijdens de oorlog een brug voor het leger hadden gemaakt. Het is jammer dat de brug toen niet is gefilmd. Ik heb tenminste nooit foto of filmbeelden van de noodbrug gezien.

Weer samen en verhalen delen

Een paar dagen later kwam mijn broer Eelke thuis. Die was ondergedoken bij de familie Schevel die ver van de verharde weg, midden in het weiland tussen Oude Miede en Tietjerk woonden.

Geen wonder dat hij niet eerder wist dat wij al bevrijd waren. Bij hem kwamen ook de verhalen los van alle belevenissen.

Eén van die verhalen was toen hij bij oom Jan Kooi in Suawoude op een donkere avond naar de Groningervaart liep op het Zuiderend. Hier lag n.l. een vrachtbootschipper die eiken planken wilde ruilen voor spek. Mijn oom en Eelke gingen hier dus graag op in.

Ze hadden hiervoor een pikdonkere avond uitgezocht omdat ze met de roeiboot naar de overkant moesten. Niet ver hier vandaan lag een militaire Duitse marineboot afgemeerd bij de opslag van Suawoude. Nadat ze met de schipper onderhandeld hadden, ging alles op de roeiboot. Helaas, midden in het kanaal ging het fout. De hele lading eikenhout raakte overboord met Eelke erbij. Ze hebben toen de planken aan de boot vast moeten binden en zo de “buit” naar Suawoude gesleept. Gelukkig is dit goed afgelopen en hadden de Duitse soldaten niets gehoord of er geen acht opgeslagen.

Van “skerne” naar woonkamer

Nadat ik dit verhaal hoorde, ging er bij mij een lampje branden en spoedde me zo snel mogelijk naar mijn oom Jan. Ik zei, nu moet je niet meer kwaad op me zijn, maar ik moet eigenlijk die eiken planken van je hebben. Mijn oom antwoordde: dan ben je te laat, want ik heb er mestplanken (skerne-posten) van gemaakt.

Ik zei tegen hem: je krijgt van mij nieuwe vuren mestplanken, compleet in de carbolineum met alles erop en eraan, zoals het hoort.

Hij ging akkoord en ik maakte van vaders hout nieuwe mestplanken voor hem, waarna ik het eikenhout kreeg. Die heb ik helemaal schoongemaakt en de stront verwijderd. Dit hout heb ik laten drogen en ben een jaar later begonnen daarvan mijn eigen meubels te maken. Het was prachtig mooi hout. Van alles heb ik ervan gemaakt, zoals tafels, stoelen, dressoirs, theemeubels, kapstokken en tot en met klokken. Rinskje en ik hebben niets gekocht toen wij trouwden in 1949.

Ik moest deze meubels maken na het werk bij mijn vader. Dus 's avond en naast mijn studie voor het vakdiploma. Hierdoor heb ik er ongeveer twee jaar werk aan gehad. In maart 1949 heb ik mijn diploma gehaald en in november zijn wij getrouwd. Ik was toen 24 en had zeven jaar verkering gehad met Rinskje.

Degene die mij ook geholpen heeft met het meubelmaken was Wolters op de Dam. Hier bracht ik dan de blanke meubels naar toe en Wolters ging ze old-finish voor mij spuiten, wat toen mode was. Wolters zette dan alles in de showroom, maar mocht dat natuurlijk niet verkopen. Als ik dan weer met iets nieuws bij Wolters kwam werd alles door het personeel bekeken of ze ook een foutje konden vinden. Want zo'n gewone timmerman, kon toch geen meubels maken?

Terug blikkend

Enkele van mijn kinderen zijn nog “verliefd” op de stoelen. Het waren leuningstoelen met mooie gedraaide poten. Mijn dochter Jittie uit Oudega zei jaren geleden dat ze de stoelen opnieuw wilde laten bekleden. Er is toen een man uit Drachten geweest en die dacht ze ook opnieuw even te gaan lijmen. Na verloop van tijd waren de stoelen klaar, maar de man had ze met geen mogelijkheid uit elkaar kunnen krijgen.....

Hoe oud je ook bent, toch streelde dit mij toch wel een beetje. Maar ook evengoed als ik bij Jittie was, wilde ik altijd nog even in die stoel zitten. Even terugdenken en mijmeren over die “goeie tijd” van 50 jaar terug.

Wat misschien ook nog vermeldenswaard is, is dat oom Haitze een groot huis kocht in Bentveld, vlakbij Aerdenhoul.

Een hele rijke buurt waar hij weer aannemer werd en in de zomer zijn huis verhuurde aan badgasten.

Toen wij oom Haitse moesten verhuizen deden we dit in een vrachtauto met een houtgenerator. Benzine was er toen nog niet. Nadat we gelost hadden in Bentveld, moest de chauffeur door naar Monster in het Westland dus. Dit om op de terugweg ook weer retourvracht te kunnen laden. Het was al avond toen wij aankwamen bij het veilinggebouw. Maar helaas scheurde de linnen kap open omdat de overkapping te laag was. We wilden dus niet in de vrachtauto slapen en trachtten de omgeving te verkennen. Ook hadden we allemaal erge honger te stillen. Maar door een kapot ruitje weg te nemen bij een van de honderden kassen deden we ons eerst tegoed aan rijden.

Plotseling zei mijn oom, jongens daar komt een koets aan. Wij waren met vijf man en liepen snel achter de koets aan. Ik zei tegen mijn oom: wat wil je nu eigenlijk? Hij zei: waar paarden zijn is ook een stal en vermoedelijk kunnen we daar slapen. En inderdaad midden in Monster was een grote schuifdeur open en zagen we stallen.

Die nacht dus heerlijk in het verse stro geslapen en..... het was daar lekker warm.

Toen wij opgewekt en uitgerust bij de auto terugkwamen, troffen we Tjeerd Norbruis weer aan. Hij wilde de vorige avond niet met ons mee, omdat hij niet lekker was.

Tjeerd was helemaal verkleumd en nat, want het had die nacht geregend en de auto lekte.

Voor de terugweg moesten we rijden laden, maar er was niemand die daar nog trek in had. Zoveel hadden wij de vorige avond al gegeten.

De laatste schrik

En zo heb ik de oorlog beleefd en overleefd, met in de finale nog een “doodschrik”.

Na de bevrijding door de Canadezen was alles en iedereen in een feestroes. Overal, in elk dorp had je 's avonds grote bevrijdingsfeesten.

Ik was met Klaas Bekkema naar Garijp gegaan. Dolle pret en de hele avond hossen. Op het eind van de avond (of de vroege ochtend) ben ik alleen naar huis gegaan.

Het zal misschien een uur of drie in de nacht zijn geweest.

Ik lag net in mijn eerste slaap toen er plotseling stevig op mijn slaapkamervenster werd geklopt.

Het was Pieters Lieske, de moeder van Klaas. Het was die nacht heldere maan en Lieske had zelf een ladder van mijn vader uit de open loods gehaald en stond op de bovenste tree voor mijn venster. Ze had een witte nachtjapon aan en had haar lange grijze haar op de rug los hangen. Ik dacht werkelijk dat ik een spook zag. Lieske vroeg of ik Klaas ook had gezien, omdat hij nog niet thuis was. Lieske was in doodds-angst om Klaas, maar ik kon haar niet helpen en zei dat Klaas bij een meisje was.

Wie ik ook nog enkele dagen na de bevrijding tegen kwam? Ja, dat was Jan Stelwagen. Hij had een blauwe overal aan met een band om zijn arm. Als “gewichtig man” van de ondergrondse (de N.B.S.) droeg Jan een geweer over de schouder. Ik dacht even zo komen we van de regen in de drup. Deze gedachte was bij nader inzien niet goed, want de ondergrondse heeft veel goed werk gedaan en vaak met gevaar voor eigen leven. Ik denk met name aan de bevrijdingsactie Blokhuispoort van de Leeuwarder gevangenis. Hierbij was ook Klaske Douma die bij ons op de buurt woonde.

Jittie Bosma-Hoekema
Aldegeasterdyk 1, 9216 VN Oudega (Sm.)

Het gezin van Kobus Hoekema met de broers en zuster van Anne

Aanvulling Anne van der Heide:

In het verhaal van Anne Hoekema vertelt deze op pagina 77 over het ontsnappen per fiets van Anne van der Heide. Na het lezen van de betreffende passage in het boek wil Van der Heide zijn lezing over het gebeurde alsnog graag correct zien weergegeven.

Onderstaand zijn verhaal:

Anne was tot de arrestatie thuis, wonend aan het begin van de Zomerweg (richting Hardegarijp), ondergedoken.

Op 25 mei 1944 was hij bezig met werkzaamheden bij de familie Tiekstra. Plotseling kwamen daar drie jonge agenten binnen en vroegen naar het persoonsbewijs.

Vervolgens sommeerden ze: "Je bent onderduiker en je gaat met ons mee".

Vermoedelijk is Anne verraden door NSB-ers, maar wie dit eventueel waren is onbekend gebleven.

Eén van de agenten zou hem naar de politiecel in Bergum brengen, de beide anderen gingen het pad op naar de boerderij van Joost Veenstra aan de Schoolstraat.

De escorterende agent kwam tot de ontdekking dat hij de sleutels van de dichtgeklakte boeien niet bij zich droeg, waarmee Anne aan de fiets vast zat.

Bij het omdraaien van de agent zag hij kans om er op de fiets van door te gaan.

Helaas op het begin van het pad 't Syl aan de Nieuwstad is hij uit de bocht gevlogen, heeft een stoeprand (is er nu nog) geraakt en kwam te vallen.

Liggend op de grond hebben de ondertussen weer aanwezige drie agenten hem behoorlijk afgetuigd door te slaan met de gummiknuppel en harde schoppen te geven.

Het ging daarna weer richting Bergum, waar de cellen vol bleken. Vervolgens naar de kazerne op Quatrebras. De volgende dag kwam Anne terecht in het Huis van Bewaring in Leeuwarden.

Hij verbleef daar maar één dag, maar moest zich 27 mei al melden op het Arbeidsbureau in de stad voor tewerkstelling op het vliegveld van Leeuwarden.

Z'n functie werd vrachtwagenchauffeur. Maar.....hij had geen rijbewijs. Dus leerde hij dit noodgedwongen in één dag. Na een razzia in oktober volgden 11 weken putten graven in Tynaarlo.

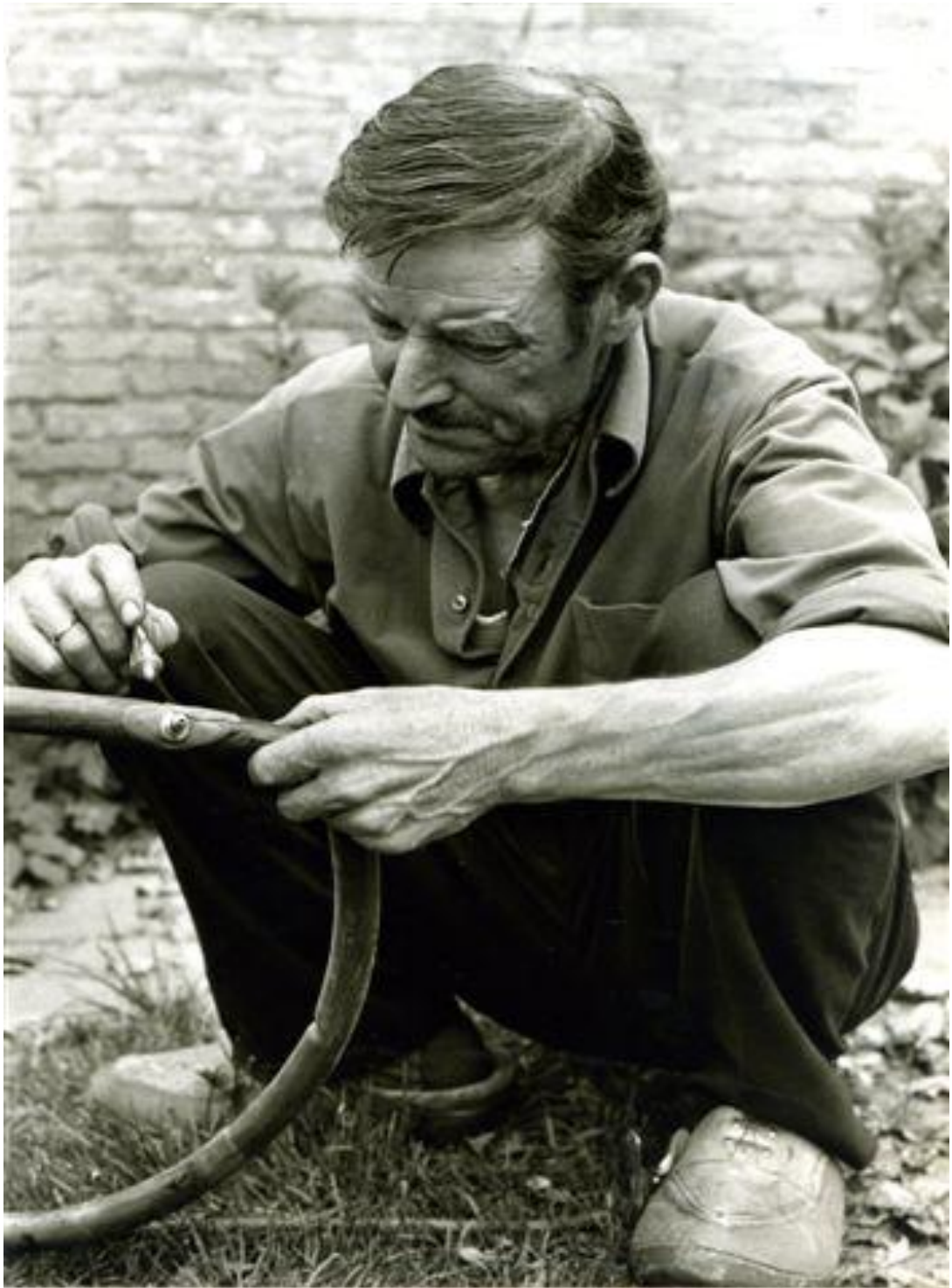
Fototentoonstelling Wâldman

In de bibliotheek en “Berchhiem” is de fotoserie op groot formaat canvasprints te zien geweest. Dit als aanloop naar het verzoek van de schrijversoproep aan Nut-leden voor hun bijdrage aan het boek: “Burgumers, verhalen zelf”.

Het betreft hier opnamen rond 1974/75 van oud Burgumer Douwe Postma, die dagelijkse bezigheden had waarvan we ons realiseren dat ze in één generatie zijn verdwenen. Dit fotoboek van Taeke Doevendans is toen gemaakt in de overtuiging dat het de laatste kans was een type wâldmannen te kunnen vastleggen. Hierbij moet u denken aan: *molje mei Bijke, fiskstreupe, reid snije, stuollenwyne, in eigen túntsje, mei hynders it lân yn, ensfh.*

Uit het boek met zo'n 40 zwart/wit foto's is deze selectie van 9 stuks gemaakt.

Op de hoek Kloosterlaan - Nieuwstad, waar nu de woning staat van de fam. Wolters, woonden Douwe en Anne Postma. Hier nog als wagenmakerij van Jacob Stelwagen

Een beeld van dezelfde kruising, nu in de tweede helft van de vorige eeuw, zoals de Postma's het hebben bewoond.

Mijn bijdrage: Gelske Hoekstra-Postma

Postma, beter bekend als Van der Noot

Dit verhaal is mij verteld door mijn tante Trientsje Postma, zuster van Wâldman Douwe Postma:

De Postma's hadden een bijnaam, zoals velen in de Wâlden, namelijk nût (noot). Het zal ongeveer in 1880 zijn geweest dat een jonge onderwijzeres vanuit Groningen naar Burgum kwam.

Zoals gebruikelijk in die tijd werd ze op een keer uitgenodigd door een notabele mevrouw voor een kopje thee en kennismaking. Deze mevrouw had voor diezelfde middag iemand die haar stoelen (stoelen matten) kwam repareren.

Ze zei tegen juf Sijke dat Van der Noot de stoelen wel in de achterkamer kon maken, terwijl de dames thee dronken in de voorkamer.

Van der Noot had twee kleine meisjes bij zich, n.l. Wietske en Jeltsje, resp. 9 en 5 jaar oud. Sijke zag dat medelijdend aan en vroeg aan mevrouw waar die meneer Van der Noot woonde. Als jong juffie trok Sijke op een dag de stoute schoenen aan en bracht een bezoek bij deze Van der Noot.

Om een lang verhaal kort te maken: zij stelde Van der Noot voor om met hem te trouwen, dan hadden de famkes een moeder, want hij was weduwnaar. Van der Noot heeft bij zichzelf gedacht dat hij dit aanbod maar moest aannemen.

Hij heeft toen wel zijn echte naam Jan Postma bekend gemaakt. Ze hebben samen nog acht kinderen gekregen, waarvan Wâldman Douwe de jongste was.

De naam nût is tot op de dag van vandaag nog steeds onze bijnaam.

Toen ik als gezinsverzorgster bij mensen in Burgum kwam en ze vroegen: "van wie ben je één", zei ik: "van Douwe Postma". Dan wisten ze niet wie dat was.

Maar zei ik: "van Douwe nût". Dan was de reactie: "Zeg dat dan meteen".

Juf Sijke was dus mijn beppe. Toen ze later weduwe was logeerde ze afwisselend bij haar kinderen. Zo ook bij ons op de Achterweg in Sumar. Als klein meisje heeft ze mij de versjes van Jacqueline van der Waals en andere versjes geleerd.

Gelske Hoekstra- Postma

Reidikker 16, 9256 HZ Ryptsjerk

Mijn bijdrage: Pieter de Vries

Op 't paard naar pake Douwe Postma

Als tiener reed ik vrij geregeld op mijn paard naar pake Douwe toe. Wanneer hij thuis was, ging ik even “bij hem aan” voor een bakje koffie of een flesje bier en een peuk.

Mijn paard ging dan even bij zijn pony in het land. Ze woonden toen nog in de woning op de kruising Kloosterlaan-Nieuwstad bij de “Kruiskerk”.

Na de koffie kreeg ik dan een pakje shag mee, meestal geopend. Eerst draaide pake er zelf nog een paar uit. Maar je moet een gegeven paard niet in de bek kijken..

Ik heb veel goede herinneringen aan pake Douwe.

Pieter de Vries
Oosterdijk 9A, 9256 XC Ryptsjerk

Mijn bijdrage: Taeke Doevendans

Douwe's gratie van ons kerstkonijn

Zo af en toe kwam ik wel eens langs bij Douwe en Antsje. Niet voor foto's, maar gewoon even aanwippen op de hoek Kloosterlaan - Nieuwstad. Later aan de Noordersingel en uiteindelijk de laatste jaren in "Hillama State", later omgedoopt tot "Berchhiem".

Uiteraard op het eerst genoemde het vaakst. Het rook er dan lekker naar koffie, een verse pijp of al vroeg naar de warme middagmaaltijd. Ingrediënten uit eigen tuin natuurlijk.

Soms mocht ik meedelen. Uit bijvoorbeeld een rijke oogst van verse snijbonen of andere eigen bouw. Een telefoontje van Douwe was daarvoor al voldoende.

Verrassend was echter een keer de vraag: *meist wol guozzefleis?*

Guozzen yn 'e panne, kin dit? was de wedervraag van mijn kant.

Douwe: *jawis, dy binne ôfsketten. Dikke fretters, dikke skiters.*

Even later sneden we in grote stukken ganzenborst. Biefstuk gelijk, mals vlees met een lekkere wildsmaak. De enige keer dat dit ons ten deel viel. De historie van herkomst en jager is tot nu toe nog een raadsel. Het verorberen was er niet minder om.

Steevast was er elk jaar tegen de kerstdagen een verzoek van mijn kant: *Douwe, kinst myn knyn efkes deadwaan?*

Karakteristiek met de hand aan het oor: *wat seit er jonge?*

Kinst myn kryst menu efkes in foarsetsje jaan? Nu iets luider richting vergrote oorschelp.

Jawis, hy bringt 'm mar, dan rêdt Douwe der wol mei, dat komt wol klear.

Al ruim van te voren had ik meestal een konijn gekocht, vertrouwend op een goede afloop, behalve voor het konijn dan natuurlijk.

Op tentoonstellingen bieden konijnenliefhebbers hun fraaie fok aan met de hoop op een “uitmuntend” of ander predikaat. Bij géén prijzenregen is de liefde al snel over en is voor de rasverbetering van de privé veestapel het dier onbruikbaar. Blijft over de braadpan. In dit geval de onze.

Zo ook nu in dit verhaal:

Een fraaie forse witte vlaamse reus, compleet met nummer-tatoe in de oren. Het verruilde het zachte stro voor een jute zak en wisselde voor markt prijs, toen nog in guldens, van eigenaar.

Bij Douwe aangekomen ging de zak open en floot die z'n waardering uit over de levende have. Hij blikte naar hun stiel in de tuin en vergeleek zijn diertje met die in de jutezak.

Vaag herinner ik me achteraf wat gemompel van “skande” en “in moai knyntsje”.

Maar afijn, verder lag de actie om het konijn naar de andere wereld en uit de jas te helpen bij Douwe. Van de Partij voor de Dieren hadden we toen nog nooit gehoord.....

De volgende dag zou ik het konijn, als afgesproken, schoon aan de haak weer ophalen. Zo gezegd, zo gedaan: een mooi schoon panklaar kerstmenu. Dik tevreden en na woorden van dank en een aardigheidje uitwisselend toog ik huiswaarts.

De kerstmaaltijd heeft ons destijds prima gesmaakt.

Maar waarom deze terugblik: veel later vertelde Douwe, met iets meer uitleg dan het eerdere gemompel, dat hij de konijnen, de zijne en de mijne, had verwisseld.

Reden: *hy fûn it skande dat er sa'n moaie knyn, uzes, dea dwaan moast.*

Dus achteraf hebben we heel ons eigen konijn niet genuttigd.

Het heeft er niet minder om gesmaakt en..... na al die tijd is het nog steeds een smakelijke herinnering.